

місячник посвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 10. Львів, за жовтень 1923.

Рік XVIII.

Виходить раз на місяць в обемі трьох аркушів друку.

Адрес редакції і адміністрації: Львів, ул. Корняків ч. 1.

Еп. О. Боцян.

Перед ювілеєм св. священомученика Йосафата.

(Конець).

6. *Життєписи св. Йосафата.* До важних пам'яток по св. Йосафатови належать і життєписи Його. Вони ставлять перед очі читачів увесь образ Його духовного розвою, Його праці й боротьби серед перепон і успіхів, та Його кінцевої трагедії й посмертньої слави. Упадаючи від святотатських ударів душоубиць, бере Він над ними перемогу і стає явним оруддям руки Божої для скріплення й поширення св. католицької віри серед білоруського, українського, польського й литовського народу. Великі й часті чуда роблять його широко популярним, а ознакою тієї популярності є ікони, молитви, пісні, панегірики, казання й життєписи. Вони теж знову поширюють, оживляють і скріплюють цю популярність.

Життєписного матеріалу про св. священомученика Йосафата є дуже багато. В історичних документах і книгах, в енциклопедіях, життях святих, у (згаданих передніше) книжечках до набоженства й пам'яток є коротші й довші, більше чи менше інтересні начерки життя й діяльності святого. На ювілейний рік вартоб зібрати їх усіх разом і як не видати, то хоч дати який одноцільний огляд їх, або принайменше бібліографічний. Тому, що цього дрібного цвіту є дуже багато, на разі лишаємо його на боці й для наших читачів „Ниви“ подаємо тільки огляд тих життєписів, які вийшли особними книжечками. Старші подаємо в хронологічному порядку, а новіші ділимо на дві групи: більші й самостійні праці та менші, популярні видання.

Перший життєпис св. Йосафата написав митрополита Йосиф Велямин Рутський і присвятив його Папі Урванови VIII дня 20. травня 1624 р. Видав його під іменем секретаря свого Якіма Мороховського (пізн. єпископа володи-

мирського) п. т. „De vita Josaphati.“ На цей твір відай покликується митрополита в своїм зізнанню на полоцькім процесі канонізаційнім з р. 1637, коли каже, що зараз після смерти написав був широкий життєпис бл. Йосафата й видав його друком.*) Книжечка ця дуже рідка, а переписав її згаданий уже холмський пралат Павло Шиманський у своїй збірці документів до історії святого, яка находиться в бібліотеці познанського Товариства приятелів наук (А. 23. I. II).

Сам Мороховський написав і видав книжку п. т. „Relacja o zamordowaniu okrutnym y osobliwey swiętobliwosci w Boddze W. O. Josaphata Kuncewicza, Archiepiskopa Polockiego, krótko a prawdziwie opisana.“ Zamość 1624. Мала вона вийти того самого року в Замостю ще й по латині, п. т. „De pese Rev. Patris Josaphat Kuncewicz... atrociter illata,“ але цього примірника, як і попередніх не могли ми досі найти. Не знаємо теж на певно, чи по правді видав друком життя св. Йосафата його наслідник на полоцькій архієпископії А. Селява, як це подають бібліографи. Згадують вони іменно про його твір п. т. „Zywot bł. Jozafata Kuncewicza“ виданий 1625 р. без місця друку.

В році беатифікації св. Йосафата видав Римлянин Антоній Джерарді, прокуратор і діловодець справи беатифікації, невеличкий але гарний життєпис Його п. т. „Sommaria relazione della vita, e miracoli del beato Martire Giosafat Cuncevitio dell' Ordine di S. Basilio Magno, Archimandrita, e poi Arcivescouo di Polocia, Martirizzato dagli schismatici in Russia nella Città di Vitebsco del Regno di Polonia, alli 12. di Novembre 1623 per difesa della Sancta Sede Apostolica Romana. Dichiarato Beato Martire dalla S-ťa di N. S. Urbano VIII.

Estratta dalli processi fatti per la sua beatificatione, e canonizatione da Antonio Gerardi Romano Procuratore, et Agente della Causa. In Roma, Appresso Ludouico Grignani. 1643. Стр. 39. Мала 8^о з портретом уклиєним між 6 а 7 ст. Святитель у весь ріст стоїть у мантиї з руками зжогленими на вхрест. Лице типічно українське, присадкувате, в голові ззаду топір. Два ангели тримають у горі на пальмах корону а у других руках один мітру а один жезло. Портрет цей (без ангелів) репродуковано в другім виданні життєпису Суші.

Книжечка присвячена протекторови беатифікації кардиналови Антонієви Барберіньому. Вона обіймає 3 глави: 1) „Про родиво, святість життя, геройські чесноти й мучеництво блаженного Архієпископа Йосафата“ (ст. 7—25). 2) „Про деякі чудесні ознаки, які показались після згаданого мучеництва й про багато уздоровлень з ріжних недуг мощами блаже-

*) Polocensis Canonizationis Gloriosi Martyrii Josaphat Cuncevitii Processus, стр. 181—193: „De vita morte et miraculis servi Dei Josaphat Cuncevitii Archiepiscopi Polocensis mea Josephi Velamin Rutki Archiepiscopi Metropolitani Chioviensis et totius Russiae attestatio.“

ного мученика" (ст. 25—30). 3) „Про акти, які відбулись у Римі і в Польщі з рамени святого Апостольського Престола для справдження святого життя й мучеництва слуги Божого Йосафата Кунцевича, руського архієпископа Полоцького" (ст. 30—39).

Короткий цей огляд життя й чудес святого написав автор, як сам каже, на підставі актів процесу беатифікаційного. Як безпосередний свідок життя й чеснот св. Йосафата, написав широкий Його життєпис, духовний отець Його, ректор єзуїцької полоцької колегії Станислав Косинський. З рукопису (котрий пізніше згинув), зладжено популярний ексерпт і видано Його 1665 р. п. з.

„Żywoty Męczeństwo B. Jozaphata y Męczennika szetoko zebrane przez X. Stanisława Kościńskiego Soc. Jesu teraz dla pospolitego wiernych zbawienia krótko do druku podane przez iednego Kapłana teyże Societatis za pozwoleniem przełożonych. W Wilnie w Drukarni Akademickiej Societatis Jesu Roku MDCLXV. 44 стор. 8°. Готиком.

На обороті картки титулової додано овальний статерит: Святий в мантиї, руки навхрест зложені, в голові з задуги топір, з передуги горою проміння (репродуковано Його в календарі „Місіонаря" на 1924 рік).

Життєпис має 20 уступів: I. Родиво й діточий вік Бл. Йосафата. II. Забави в молодості. III. Початки навернення через покинення світа. IV. Життя законне під проводом Велямина Рутського. V. Спори з противниками віри святої VI. Настоятелювання Його в Жировичах наперед, а потім у Вильні в св. Тройці. VII. Любов для ближніх. VIII. Ревність для спасення душ. IX. Стає Полоцьким Архієпископом. X. Покора Його на єпископським достоїнстві. XI. Убожество й щедрість. XII. Чистість, умертвіння тіла й приборкання пристрастей. XIII. Горяче набоженство. XIV. Ревність у збільшуванню слави Божої. XV. Пильність у поправі обичаїв духовного й світського стану, та в навертанню від заблуджень. XVI. Подібні праці біля ближніх в інших єпархіях. XVII. Ріжні заговори незедночених проти Благословеного. XVIII. Ворохобня Витебських відступників і вбиття Бл. Мученика. XIX. Деякі чуда після смерті Бл. Йосафата. XX. Розслід про життя й смерть Бл. Йосафата й зачислення Його між Бл. Мучеників.

Того самого року видав у Римі життєпис Святого холмський єпископ Яків Суша. На підставі попередно згаданих творів: Рутського-Мороховського, Джерардія, Косинського, звітів Пропаганди й Авдиторів Роти та особистих споминів зладив він повний образ життя, муки й слави Святого і присвятив Його Папі Александрови VII ради прискорення канонізації. Книжка має титул:

Cursus vitae et certamen martyrii B. Josaphat Kuncevicii, Archiepiscopi Polocen., Episcopi Vitebscen. et Msci-

lavien. Ord. D. Basilii Magni. Calamo Jacobi Susza, Episcopi Chelmen. et Belzen. cum S. E. R. Uniti, Ord. eiusdem adumbratum. Romae ex typographia Varesii 1665. XX + 152 стор. 8°.

Між передмовою а життєписом є гарний сталеритний образець Святого: Святитель у мантиї, руки зложені на груді, голова нахилена на право, лице присадкувате en face, очі піднесені в гору. Над головою з лівої руки слова: „O Deus meus“ і топір вбитий в голову; з правої руки ангел держить в одній руці мітру, а одною кладе на голову лавровий вінець. Портрет обведений лавровою й пальмовою галузкою. а в низу двостих: „*Russia me genuit, fovit Lituania, mitra Polockum produxit sanguine Vidbla* (Витебськ) *theo.*“ Книжечка має пять глав: 1. Родиво, хлопчаї літа й свіцький стан Йосафата. 2. Законний стан. 3. Стан архієпископа. 4. Мучеництво й події після мучеництва. 5. Почитання й чуда Бл. Йосафата. При кінці додано: *Elogium in beatum martyrem* (ст. 137—139) і *Sacra et perbrevis poesis de vita et Martyrio Beati Jozaphat* (ст. 139—151), двацять невеликих поем про чесноти й славу Святого, які в життю й муках Його проявилась.

Через 200 літ вийшло в Парижі друге видання цього твору, зладжене через Росіянина, єзуїта Мартинова з допискою: *Editio nova emendatior et auctior curante Joanne Martino v, Presb. S. J. Parisiis, Victor Palme. 1865. XVI + 231 стор. 8°.*

Видання гарне, прикрашене портретом Святого, взятим з Джерардія Поетичні пісні з першого видання пропущено, а зате додано 10 листів і актів, які відносяться до мучеництва й справи беатифікації (ст. 163—195), похвальну промову Томи Ксенікепуля (ст. 196—205), історичні й географічні пояснення та індекс осіб і місцевостей.

Аж до часів канонізації була книжка Суші найславнішою біографією св. Йосафата. На польське переклав її архимандрита гродненський Ігнатій Кульчинський і вона вийшла вже після смерті перекладчика в книзі: *Menologium Bazyliańskie, to jest Żywoty świętych Pańskich oboiey pici z Zakonu S. Bazylego W. na miesiące rozłożone. Zebrane i napisane przez ś. p. J. X. Ignacego Kulczyńskiego Z. S. Bazylego W. Opała Grodzieńskiego. Część druga. W Wilnie w drukarni XX. Bazyliańów. 1771. Місяць вересень, дня 15, (ст. 183—229): „Żywot B. Jozafaza Męczennika, Arcybiskupa Połockiego.“ Життєпис поданий увесь, а чуда й поеми пропущено. Переклав їх на польське ще давніше Домініканин И. Малиновський і видав безіменно п. т.:*

„*Korona złota nad głową zranioną B. M. Jozaphata Kuncewicza Arkebiskupa Połockiego Zakonu S. Bazylego W. Za Jedność z Kościołem S. Rzymskim, od odszczepieńców Witebskich okrutnie zabitego. Drogiemi kamieniami cudów*

co przedniejszych y Dobrodziejstw Boskich sadzona. A od jednego kapłana Zakonu Kaznodziejskiego Prouinciey Ruskiey z Łacinskiego ięzyka Polskim objaśniona y do druku podana. W Wilnie, W Drukarni S. Trojcy WW. OO. Bazylianow w Roku Pań. 1673. 54 kart. 8°. Готиком.

У першій частині (ст. 5—40) перекладу подано опис 92 чудес, яких зізнано під присягою на першій процесі беатифікаційній у Полоцьку 1635 року. В другій частині (ст. 41—90) вичислено знову 93 чудеса, які сталися після переведення процесу. Третя частина (ст. 91—108) подає поетичний переклад „Побожних і коротких пісень про життя й мучеництво Бл. Мученика Йосафата.“ Переклад гладкий, тим більше, що зладив його автор польського перекладу латинської служби Святому.

Згаданий попередно Кульчинський, як генеральний прокуратор Василянського закону й ректор колегії СС. Сергія й Вакха в Римі, переклав життєпис Суші ще італійською мовою, троха розширив і видав його спершу в книжечці: „Il dia spro prodigioso di tre colori, ovoezo na ragione istorica delle tre immagini miracolose della B. V. Maria,“ Roma 1732 (Чудесний яспіс трицвітній, або історичне оповідання про три чудотворні ікони П. Д. Марії). Пізніше цей життєпис видано особною відбиткою п. т.:

Compendio della vita di S. Giosafat Kuncewicz, arcivescovo di Polotsk, martire dell' Ordine di S. Basilio, tratta dalla narrazione di Ignazio Kulczynski, monaco basiliano. Roma Tipografia delle belle arti. 1667. ст. 62. Мал. 8°. (Начерк життя св. Йосафата Кунцевича архієпископа Полоцького, мученика закону св. Василя Вел.)

Німецькою мовою переклав життєпис Суші:

Johann Looshorn, Der heilige Martyrer Josaphat Kuncewicz, Erzbischof von Polozk, aus dem Basilianer Orden. Aus dem lateinischen des unierten Bischofs Jakob Susza aus dem gleichen Orden bearbeitet. Mit einem geschichtlichen Ueberblicke über die unierten Ruthenen in Polen und Russland. München. P. Zipperer's Buchhandlung. 1898. VIII+189 ст. 8°.

Новіші часи, особливе канонізація св. Йосафата дала понуку до написання двох великих і оригінальних життєписів Йо о. Першу написав по італійськи василянський архимандрита з Гротта Феррата Николай Контієрі, промотор канонізації:

Vita di S. Giosaphat, Arcivescovo e Martire Ruteno dell' ordine di S. Basilio il Grande scritta da D. Nico'a Contieri, Monaco dello stesso ordine. Roma. Tip. della S. Congregazione de Propaganda fide. 1867. VIII+405+L. Вел. 8°. (Життя св. Йосафата, руського архієпископа й мученика, закону св. Василя Вел.). На переді додано образець Святого, копію Зехидовицького. — Книжка написана в побожнім дусі та

представляє Святого як Божого вибранця, та взір чеснот християнина, законника, священника, душпастиря й мученика. Поділено її на чотири книги. I. Святе поведення Йосафата в різних станах Його життя (ст. 1—176). II. Чесноти й ласки дані Господом св. Йосафатови (ст. 178—225). III. Послідні боротьби й мучеництво св. Йосафата (ст. 225—347). IV. Посмертна слава св. Йосафата (ст. 349—405). У додатку (ст. III—L) видано в лат. перекладі Катехизм св. Йосафата, Його Правила для пресвітерів (усіх 48) та Постанови для всіх священників (усіх 9), на кінці відповідь Святого на лист канцлера Лит. кн. Льва Сапиги.

Другий, нині найбільший, життєпис св. Йосафата написав по французьки Венедектинець Альфонс Гепем у двох томах. Книга його має титул:

Saint Josaphat, archeveque de Polock, martyr de l'unité catholique et l'église grecque unie en Pologne, par le R. P. Dom. Alphonse Guérin, Bénédictin de la Congrégation de France. (Святий Йосафат, архієпископ полоцький мученик за єдність католицьку, й церква грецька зєднана в Польщі, через о. Альфонса Гепена, Венедиктинця французького згромадження).

Poitiers—Paris. 1874. Том. I. ст. CLXVII + 354 + 32 + 18 + 8. Том II. ст. 548. 8°.

Книжка написана з причини нападів російських газет на особу й канонізацію св. Йосафата, а написана, як сам автор каже, „перш за все на потішення наших братів Поляків...“ „Кожний рядок цієї книги свідчить про нашу горячу симпатію для наших братів Поляків“ (передмова до другого вид.). На підставі довгих, бо 10-літніх, студій представив він життя й посланництво нашого святого Мученика як рішучий епізод великої драми, яка зачалась під кінець XVI віку, а тягнеться аж до наших часів. Є це: страдальна історія унії руської Церкви, якої душею, жертвою й силою є св. Йосафат. Тому теж історії нашої церкви присвячено 34 глави, а життєписови Святого всего 16.

Обширне введення знакомиє французьких читачів з історією „грецької“ церкви в Польщі перед св. Йосафатом (ст. XXXI—CLXVII). Життя, посланництво й значіння св. Йосафата представлено в вісьмох книгах: I. Св. Йосафат Василіянин. Початок реформи чернечого закону на Русі (ст. 1—128). II. Св. Йосафат ігуменом й архимандритою. Організація монастирів василіянських реформованих (ст. 129—198). III. Св. Йосафат архієпископом полоцьким (ст. 199—270). IV. Схизматичська церква достає знову єпископів і оборонців (ст. 271—337). V. Св. Йосафат мучеником католицької єдності (том II., ст. 1—100). VI. Овочі мучеництва (ст. 101—228). VII. Церква схизматичська зорганізована через короля Володислава IV (ст. 229—342). VIII. Культ і мощі св. Йосафата (ст. 343—506).

В додатках до I-го тому поміщено короткі екскурси про дату родження і родину Святого, про грецьких ченців та їхню дисципліну, про писання, портрет і іконографію Святого. Далі додано в латинським перекладі Катехизм св. Йосафата, Його Правила для Пресвітерів і Постанови для всіх священників, а на кінці є лист вел. канцлера литовського Льва Сапиги разом з відповіддю св. Йосафата.

При кінці II-го тому видрукувано два листи, які відносяться до мучеництва св. Йосафата, анатомічний огляд мощів Святого з р. 1780, прошення Поляків про канонізацію і спис василіянських монастирів підчас розбору Польщі.

Через двадцять літ після першого видання, в роковини берестейської унії, видав автор свій твір у друге під змінним титулом:

Un Apôtre de l' union des églises au XVII siècle. Saint Josaphat et l' église gréco-slave en Pologne et en Russie (Апостол церковної єдності в XVII. столітті. Св. Йосафат і грецько-славянська церква в Польщі і Росії).

Paris - Poitiers, Ondin. Tome I. 1897. ст. XLVII + CLVIII + 380 + 33 + 18. — Tome II. ст. 589. 8°.

У другім виданню нічого не змінено в життєписові Святого, бо автор не найшов ніяких нових документів. Зміни є лиш другорядні. І так на переді додано довезну передмову, в якій багато політичних міркувань і пророцтв, та ще крім льояльності для Поляків виражено велику льояльність для великої Росії, союзниці Франції. Є згадка й про наш обряд церковний, та й кажеється, що „обряд грецько-славянський лучше представляється очам Святіших Отців у цілости звичаїв літургічних Києва чи Москви, ніж уніяцьких церков Львова, чи Перемишля...“ (ст. XLI).

У другім виданню перенесено всі додатки до першого тому, а в другім додано главу про найновішу історію нашої церкви від 1866—1897 року. Через недогляд відай пропущено тут виказ творів цитованих в історії.

Праця Гепена обширна, совісно й критично оброблена, об'єктивно написана. Велика льояльність для Польщі й Росії не все давала авторови змогу, бути льояльним ще й для третьої, найважнішої сторони — українського й білоруського народу й його церкви. Та тут не його вина, а його інформаторів. Найлучше видно це по польській перерібці Гепена, що її зладив Воскресенець Валеріян Калинка „заєдно неструджений співробітник, а звичайно учитель“ попереднього при писанню цього життєпису Святого. Із великих двох томів Гепена пропустив він усе те, що не відносилося до св. Йосафата, а було лишень інформацією для французьких читачів, і таким чином зредукував твір цей на один том і видав його п. т.:

Żywot Ś. Jozafata Kuncewicza Męczennika, Ar-

cybiskupa Połockiego rīt. gr. opowiedziany na tle Historyi kościoła Ruskiego według dzieła o. Alfonsa Guépin, Benedyktyna z Solesmes z przedmową X. Kalinki C. R. Lwów, Gubrynowicz i Schmidt. 1885. Ст. X + 439. 8°. — Друге незмінене видання вийшло у Львові 1908 р.

Уклад книжки тойсам, що й в Гепена, тільки VII. книга має замість прикрого для Поляка титулу: „Церква схизматичська зорганізована через короля Володислава IV“ — лагідніший: „Унія підкопана“, але річево однаково сумний, коли не ще сумдіший... Не є це простий ексерпт, але твір написаний з великим талантом, любовію й духовним настроєм. При цілій своїй набожності о. Калінка не заховав належного спокою й об'єктивности там, де приходилось говорити про Українців. Такі місця, як ст. 43: „Kasta kapłańska propagowała się sama. Ojcowie przekazywali synom hańbę swego poniżenia, a z każdym pokoleniem było ono coraz dokuczliwsze.“; ст. 116: „Zła wiara zbyt często objawia się w zepsutym Rusinie“; ст. 184: „Smotrycki był na nieszczęście wiernym typem swej rasy; był to Rusin południowy, rzutki, zmysłowy, ognisty; rządzący się wrażeniami, zdolny spaść bardzo nisko przez swe stósunki z Grekami i tradycje bizantyjskie“; ст. 401: „Ale zabrakło podstawy dla tej umowy w samymże narodzie ruskim; z hufców niesfornych, zdolnych tylko do boju i do rabunków, trudno stworzyć naród“ — писані в книжці про Українця, св. Йосафата, мусять дивувати й разити кожного читача, не тільки Вкраїнця. Під тим зглядом спокійніща є книжка чеського єзуїта Рейзека, яка вийшла рівночасно з виданням Калінки. Є це:

Antonin Rejzek S. J. Sv. Josafat, acibiskup polocky, mucenik apostol Rusinu. Nadkładem „Dedictvi SS. Cyrilla a Methodeje“. na r. 1803. V Brne. 1885 ст. 465. 8°.

Побіч цих більших життєписів Святого є ще ціла низка малих, популярних. На чолі їхнім ставимо урядовий життєпис св. Йосафата, що його написав Домінік Бартоніні і вмістив в Актах канонізації т. II., ст. 123—132. Для учасників у канонізаційнім процесі й акті видано його окремо п. т.

Compendium historiae martyrii et miraculorum nec non actorum in causa canonizationis Beati Josaphati Kuncevicii. Archiepiscopi Polocensis et Rhutensis (!) martyris ex ordine Sancti Basilii Magni Ex Secretaria Sacrorum Rituum, Romae. Typis Reverendae Camerae Apostolicae 1866. ст. 14 fol.

Для народа видано на передодні канонізації: Breve notizia della vita di S. Giosafat, Arcivescovo e Martire dell'ordine di S. Basilio. Roma, dall a Tipografia Salviucci 1867 ст. 52 мал. 8°.

А ві Франції: P. Martinov J. S. J. Saint Josapha-Kontsevi tch, Archereque de Polotsk et mariyr. Paris, Albanel 1867. Відмінне від них становище займає книжечка:

Żywot błogosławionego Józafata Kuncewicza, Arcybiskupa Połockiego, obrządku rusko-unickiego. Przez Domicyana Mieczkowskiego. Kraków, Nakładem księgarni Wydawnictwa dzieł katolickich W. Wielogłowskiego i W. Jaworskiego 1865, sz. VI + 90. 8°.

Вона представляє Святого, як покровителя Польщі, „мученика за віру і єдність народню” (ст. VI). Писана не без темпераменту, могла вона своїм острим тоном збити з толку нашу галицьку суспільність 60-тих років, представляючи в хибнім світлі святого Апостола церковної єдності, як польського політика. Тим толкуємо собі появу книжечки, відбитки з „Галичанина”: „Жизнеописание Иосафата Кунцевича Архиепископа Полоцкого, сочиненное на основании автентичныхъ актовъ Полоцкой духовной Консistorии и биографичнаго сочиненія уніатскаго монаха о. Кульчинського. Львовъ 1868 ст. 24 вел. 8°.” Більш безсоромної неправди ми ще ніде не стрічали, як в оцій книжечці. Видавець не бачив ні полоцьких актів, ні Кульчинського, а тільки виписав за К. Товорским, (І. Кунцевичъ, полоцькій уніатській архієпископъ, канонизований Папою Піємъ IX. Вильно 1865) найнеправдивіші і найбільше зідливі видумки на Святого — прикриваючи все тєє свідомим обманом перед некритичною публікою іменем Кульчинського, чи актами. Полоцькі акти видано в Витебській Старині т. I і V. і там нема нічого, щоби свідчило проти св. Йосафата; а вже Кульчинський основно противиться кожному реченню й наклепови „Жизнеописанія”. Однак посліднє свою ціль осягнуло: воно (не без російського впливу) стало альфою й омегою переконань твердих і маститих патріотів, до яких, на жаль, належить і Качала, та й другі новіші.

Для оборони святої слави нашого Мученика від несправедливих очернювань не найшлось у нас досіль належної відповіді. Появилась лишень книжечка: „Жите св. священомученика Иосафата Кунцевича Чина св. Василия В. Архиепископа Полоцкого, написал о. Евгений Козаневичъ тогож Чина. Жовква, Печатня ОО. Василиян 1902, ст. 309 + III 12°. (Выдавництво побожныхъ книжокъ Чина св. Василия Вел. Книжка XVI). Писана вона популярно і старанно на підставі Суші, Контієрія, Гепена й Пелеша, й дає вірний образ життя й заслуг Святого, — але не узглядняє тих закидів, що їх посіяли лукаві люде між нарід. Подекуди терміни (з'єдиненє, зєдинений, чин і т. д.), подекуди острій сталь псує ясність думки й добре вражіннє. При відповідних поправках книжечка ця може ще зробити добру прислугу нашому народови. Побіч неї стоїть книжечка о. Урбана єзуїта: п. т. Jan z nad Narwi, Święty Józafat Kuncewicz, Biskup i Męczennik Kraków 1906. Nakładem Apostolstwa Modlitwy, ст. VIII + 279, 12°. Минулого року дождалалась вона другого видання: Ks. Jan Urban S. J. Sw. Józafat Kunce-

wicz, Biskup i Męczennik. Wydanie drugie (1922). Kraków. Wydawnictwo księży Jezuitów st. 268. 12°. Книжечка писана гарно, популярно на підставі Гепена — та й о. Козаневича (хоч про останнього нема ніде згадки). Перед війною ще видав нинішній єпископ Крижевацький і пряхівський пресов. Діоніцій Няраді життєпис Святого по хорватськи: Dr Dionisije Njaradi, Sjedinjena crkva među (між) Slavenima i pjezin (єї) zaštitnik Sv. Jozafat Kuncević, Nadbiskup połocki, mučenik. Zagreb. 1912. st. 111. 8°. На кінці згадаємо ще про маленькі книжечки: 1) о. Ярослава Левицького, Житє св. Йосафата Кунцевича, відбитка з „Основи“ 1911 р.; 2) Żywot Sw. Józafata Kuncewicza, Męczennika, Arcybiskupa Połockiego. (Czytelnia „Polaka Katolika“ VI. Orędownicy Polski w niebie 2) Warszawa. Księgarnia „Polska Katolicka“ 1906. st. 32. 16°. 3) Święty Jozafat Kuncewicz, Arcybiskup Połocki i Męczennik (Sekcja wydawnicza Sodalicyi Maryańskiej w Starej Wsi, koło Piotra Skargi. Rok IV. № 40 i 41). W Krośnie, Druk W. Lenika 1912. St. 1 — 41 про св. Йосафата, а ст. 42 — 62 про св. Андрія Боболю, чого на титулі не зазначено. 4) В. Р. (або бка). Święty Jozafat Kuncewicz. Wilnia. Wydawnictwo „Noman“ 1916 st. 16. 16°. (по білоруськи). Як видно, багато є життєписів св. Йосафата, але не в нашій українській мові. Треба би на ювілейний рік зладити хоч переклади Рутського, Суші та Контієрія, хоч кількох цих найважливіших. Переклад Гепена зачав був ладити за дозволом автора пок. митрополита Куїловський, ще як крилошанин, але не вийшов поза перші аркуші. Чому так сталося, не відомо. Лист Гепена і кілька аркушів рукопису ми одержали від родини покійного і свого часу передали до митрополичого архіву.

о. Др. Гавриїл Костельник

Сотворення.

(Продовження).

8) Найбільший грецький філософ, один з найбільших філософічних геніїв загалом, Аристотель, зясував відношення світа до Абсолюта на свій спосіб. І він не може звестися до поняття „сотворення“, а однак субтельними поняттями старається так представити світ, як колиб він не належав до природи Абсолюта. Вийшло з того „ні се, ні те“, та надзвичайно субтельне й ховзьке поняття „потенції“, яким він тут оперує, цілу справу вигладжує, й конєцькінцем чоловік набирає переконання, що Бог Богом, а світ світом, і що все вияснене... А однак се лише така злуда. Поправки, які Аристотель вніс у науку свого учителя, Платона, були великим поступом у розвої людської думки, всеж таки Аристотелеви не всюди повелось належито справити

погляди свого вчителя. На багатьох місцях (особливо в тому, що відноситься до Бога) він навіть попсував науку свого вчителя. Перше, що Аристотель усунув, се „вічні ідеї“. Сі „ідеї“ вважає він тільки зайвим подвоєнням одного процесу — пощо подвоювати справу, коли вистане приймати її тільки раз? Прецінь уже в самих річах є „відбитки“ ідей, і саме сі „відбитки“ становлять природу чито суть річий (після їх родів та відмін) — пощо отже приймати ще якісь сути річий, котрі мали би бути над річами, — себто: „вічні ідеї“? „Вічні ідеї“ Плятона Аристотель так усунув, що „встромив“ їх у самі річи: те льогічне, сушне, незмінне, що мали представляти „вічні ідеї“ Плятона, після думки Аристотеля цілковито знаходиться в річах, і творить їх суть — їх „форму“ (*forma rei*). Ось так з трох несхожих зі собою частий, на які Платон поділив природу Абсолюта, остались Аристотелеви тільки дві: Бог та матерія. Але він ще так покрутить, що матерію зробить мовби „нічим“. „Вічні ідеї“ Плятона вдійсности були тільки гипостазованими абстрактними (загальними) поняттями. Вони не є ані чимсь тілесним, ані чимсь духовим, вони є тільки образами — поняттями. Отже зовсім льогічно поступили християнські філософи, що слідували за Платоном (як н. пр. Св. Августин), коли сі „вічні ідеї“ вважали поняттями божими, на взір котрих Бог сотворив річи у світі. Та з християнського становища конечна тут ще одна поправка — а саме: що в Бозі є тільки одна ідея, котра своєю совершенністю вичерпує всі можливі ідеї.

Аристотель — на жаль — не справив обговорюваної похибки свого вчителя: ідеї — себто: поняття — поставив він ідеями, і так встромив їх у річи. Чимжеж є „*forma rei*“ в Аристотеля? Чи вона є матерією, чи якоюсь иншого ступня природою? Ні, вона є тільки спеціальним порядком у матерії — вона є тільки гипостазованим поняттям у матерії. — Якраз у наслідок того Аристотель ніяк не міг позбутися того, що опісля дістало назву „*universale in re*“. Як льогічні поняття є загальними (*universalis*), так також те, що становить суть річий (отже „*forma rei*“), в Аристотеля виходить загальним, бо воно навіть у річи осталося тільки поняттям.

А чимжеж є матерія в Аристотеля? І чимсь і нічим. Аристотель видвигнув таке поняття, котре має подвійне лице: з одної сторони щось, а з другої сторони ніщо. Се поняття потенції (*potentia* = спроможність). Засадничо годі виступати проти сього поняття, бо в ньому дійсно міститься щось річезового й так придатного, що без нього ніяка людська мова не може обійтися. Атже в кожній мові є такі слова, як *могти*, *можливий*, *можливість*, *спромога* і д. т. п. А саме з тих звичайно людських по-

няття Аристотель вивів своє поняття потенції. Та в такому виді, як Аристотель виспеціалізував се поняття, воно так ховзьке, що з певністю в цілій історії філософії не видигнено більш так ховзького поняття. Ніщо лекшого, як при помочи поняття потенції висновувати такі суперечні заключення, де сю суперечність дуже тяжко викрити. Цілі школи будуть кольпортувати такі заключення яко остаточне полагодження справи; а на закид, що тут криється суперечність, готова повстати ціла бібліотека книжок, які боронити-муть заключення, що собі суперечать. Прѣтѣвъ фѣѣдѣѣ тут скривати меться в поняттю потенції, і як вже хтось се поняття твердо заакцептував, й не піддає його критиці, то не дійде до відкриття суперечности, до якої довело його поняття потенції. Так н. пр. новочасні схоластики, котрі ширше розвинули науку о просторі (ся наука в старих схолястиків ще не була достаточно розвинена), основуваючися на поняттю потенції, доходять до просто суперечних заключень що до річевости простору: то раз кажуть, що простір не є нічим річевим, то знов: що простір є чимсь дуже річевим. Перше заключення їм потрібне, коли питаємося: чим є простір? чи він є матерією, чи якимсь иншим еством *sub generis*? Тут новочасні схоластики відповідають: Простір не є нічим річевим, нічим фізичним — простір се тільки (метафізична) потенція (потенція простяглости тіл). А коли вавважуємо, що простір таки належить до об'єму фізичного світа, бо міряємо його відстані (як п. пр. від землі до сонця), бо тіла в просторі рухаються, бо щоби дійти від землі до сонця, то треба більше часу й енергії, чим на се, щоби дійти від землі до місяця і т. д. — тоді повочасні схоластики відповідають: що се все зрозуміле, бож простір є чимсь дуже річевим — атже він є потенцією, а потенція не є „ніщо“¹⁾ і не є тільки нашим поняттям¹⁾.

Поняття потенції є граничним поняттям між небуттям а буттям. Коли з його становища глядимо в сторону небуття, тоді те, що нам се поняття представляє, легко можемо вважати нічим річевим; колиж глядимо в сторону буття, тоді те саме вважати-мемо чимсь річевим. Треба притому надзвичайної субтельности та осторожности, щоби — де заходять многі ріжні додаткові згляди — не змішати піднесених двох основних зглядів.

Аристотель видвигнув поняття потенції передовсім у тій цілі, щоби опрокинути науку Елеятів про неможливість повставання. Елеяти ставили альтернативу „ніщо — річ“, і виказували, що повставання є неможливе в обох тих випадках. Аристотель розбиває сю альтернативу, ставлячи між неї третій, посередній, член: потенцію. Хай отже буде, що

¹⁾ Обшириіше представлену сю річ знайде читач у моїй праці під заголовком „Простір а вселенна“.

„з нічого ніщо не повстає“ і що з того, що вже єсть, не потребує щось щойно повставати, бо воно вже єсть, — алеж з потенції може щось повстати, бо а) потенція не є ніщо, а б) ще не є ані дійсним буттям.

З другої сторони підніс Аристотель поняття потенції, щоби за його посередництвом вигладити думки Платона про річи фізичного світа. Платон, оптиміст, всю вину задля несовершенств, які виступають у світі, кладе на матерію: матерія сама з себе так несовершена, що не могла вірно приймати в себе образів совершенних „вічних ідей“. Аристотель також мусів навести якусь причину сих несовершенств. А щож він тут міг сказати? Прецінь Платон своєї думки про несовершенність матерії, як то кажеться, також не „виссав з пальця“. Він спостерігав, що всі люди спостерігають: що в органічних ествах є якийсь живий принцип, котрий якраз становить органічну природу, а неорганічна матерія дуже часто становить різні перепони сьому принципови, й з того виходять різні каліцтва, а навіть і смерть для органічного ества. Принцип усякого совершенства — тобто: „вічні ідеї“ Платона — встроїв Аристотель у самі річи, алеж не міг з річий усунути принципу несовершенства і бо се було би проти досвіду. Що отже було робити? Побіч принципу совершенства в річах треба було прийняти також принцип несовершенства. Колиж Аристотель принцип совершенства поняв яко „викінчення“ (*forma*), яко „здійснення“ (*actus*), то принципом несовершенства поспідовно мало бути „ще невикінчення“ (безформність), „ще нездійснення“ — отже лише можливість (*potentia*). Так отже після Аристотеля кожде фізичне ество складається з принципу несовершенства — тобто: з потенції, та з принципу совершенства, тобто: з чину (*actus*) чи то з форми (*forma rei*). А що сею основною потенцією є матерія, то ся його теорія про метафізичний устрій річий дістала назву „гильоморфізму“ (*ὑλη=матерія, μορφή=форма*). Проти поняття потенції нічого не можна сказати доти, доки воно остається тільки абстрактним поняттям, як також доти, доки його примінюємо в релятивному значінню до відповідних станів у сфері фізичного буття. Так н. пр. вповні оправдано можемо говорити, що ученик, котрий ще не знає, що таке *sinus*, *cosinus* у геометрії, є в потенції се пізнати (бо в нього є розум), а н. пр. камінь, рожа або навіть кінь не є в такій потенції; що зерно грушки є в потенції, щоби з нього (у відповідних обставинах) вирісло дерево грушки; що відповідна брила мармуру є в потенції прийняти форми людського тіла і т. д. У перших двох наведених примірах потенція буде активна (активний момент тут бодай переважає), а в третьому примірови потенція буде пасивна. В кожному з тих примірів те, що виражає поняття потенції, цілковито на-

лежить до об'єму фізичного буття: підставою тої можливості є готові вже фізичні сили (людська розумна душа, зерно грушки, мармур), а не якась тільки метафізична можливість.

Колиж поняття потенції беремо в абсолютному значінню, тоді те, що воно виражає, не належить до об'єму фізичного буття. А вже така (метафізична) можливість означає, що щось щойно могло би ввійти в об'єм фізичного буття, але воно тут ще не знаходиться. Де отже треба шукати за річевою основою метафізичної можливості? Тільки в природі Абсолюта. Природа Абсолюта є жерелом і канонем для всього того, що загалом є можливе. Колиб сеї природи не було, то загалом ніщо не було би можливе. Алеж те, що становить основу для чисто метафізичної можливості, в природі Абсолюта не є можливістю, тільки актом — бо кожда можливість супонує акт (*actus*), себто: готову вже дійсність, яко свою основу. Отже ніде в цілому об'ємі буття нема такого єства, ані такої природи, котра була би тільки чистою можливістю. А Аристотель знайшов таке єство. Після його думки має ним бути матерія. Ось тут Аристотель найбільше надужив свого ховського поняття потенції. Конкретне фізичне єство, що єствує в ряді фізичного буття, поняв він яко потенцію в абсолютному значінню. Матерія се після нього тільки чиста потенція: щось абсолютно безформне, щось, що само про себе не могло би єствувати, щось, що в ряді фізичного буття є ніщо.¹⁾

Аристотелеви се якраз було потрібне. Метафізичну потенцію годі поняти яко щось сотвореного. Вона є так вічна, як і її основа — себто: природа Абсолюта. — А однак вона не є самою природою Абсолюта — вона тут має тільки свою основу. Отже сама (метафізична) потенція, яко така, — так думав Аристотель — мусить бути „десь“. А се „десь“ відніс Аристотель у природу матерії. Тим він повторив те саме, що бачив у Платона, тільки що в далеко містернійшому стилі. Платон гіпостазував всі абстрактні поняття (се його „вічні ідеї“), а Аристотель гіпостазував (тільки) поняття метафізичної можливості (потенції). Се для нього вистарчало.

Коли те, що виражає метафізичне поняття потенції, відріжняємо від природи Абсолюта, так се лише завдяки

¹⁾ Той сам блуд повторюють новочасні схолястики також. при просторі (та коріння сього їх погляду сягає аж до Аристотеля), коли простір, який прецінь знаходиться в об'ємі фізичного буття і виступає тут яко дійсне щось (його часті мають дійсні величини і т. д.), уважають тільки чистою потенцією.

процесови абстракції (де ділимо на частини те, що вдійсності становить неподільну цілість). Метафізичної потенції, яко такої, нема ніде инде, крім в наших поняттях, бо в Абсолюті є тільки основа для метафізичної можливості, але не сама можливість, яко така. А сю подуману метафізичну можливість, яко таку, Аристотель гіпостазував, і лише в той спосіб міг він знайти третій, посередній, член між альтернативою „ніщо — річ“. Гіпостазована подумана метафізична потенція ані не є сотворена Абсолютом, ані не є Абсолютом — вона тільки „єсть“. Так вона бодай нашому розумови представляється, доки він ще не вислідив, що тут властиво маємо до діла тільки з гіпостазованим поняттям.

Ось тут уже Аристотель осягнув своє. Фізичний світ, якого ложжам є матерія (а матерія є тільки чистою потенцією), ані не є сотворений, ані не є Абсолютом. Ось вийшло, як ми вже сказали, що „світ світом, а Бог Богом“, і все на своєму місці... Таку штуку втяло незвичайно субтельне та ховське поняття „потенції“.

Аристотель іде далше. Коли матерія є лише потенцією, то вона вічна, бож абсолютна потенція не є сотворена. Алеж чиста потенція не може естувати сама про себе, отже матерія від вічності мусить бути доповнена актами — формами. А се значить, що фізичний світ, в якому ми живемо, є вічний.

Тут Аристотиль знова зробив одно „salto mortale“: вічною є метафізична потенція в тому значінню, що її основа в природі Абсолюта є вічна. А ся основа є річева (actualis), отже метафізична потенція тут добре основана, й зовсім не потребує, щоби її доповнювали форми фізичних еств. А щоби ся метафізична можливість сталася фактом у сфері фізичного буття, для сього треба було акту сотворення. Се ясне і певне. Атже у фізичному світі далеко не все здійснене, що метафізично можливе. Чому так? Бо не все стало сотворене, що метафізично можливе. Зноваж нема ніякої рації, котра нас змушувала би признати, що сотворення мусіло статися вже в самому „початку“ ествання Абсолюта.

Аристотель, надуживаючи поняття потенції та характеру форм річий, і на дальшому стулні обминає конечність акту сотворення. Йому перед очима стоїть матерія, яко чиста потенція, та форми річий у характері чистих абстракцій. А так поняті форми річий не домагаються акту сотворення. Атже матерія се те, „з чого все повстає“, а форма річи се лише (абстрактний), взір, до якого, як до цілі, стремить повставання. Змішав тут Аристотель пасивну та активну потенцію. Матерія не тільки може приймати „форму“ (як се Плятон учив), але також може все з себе дати, що для форми потрібне. Форма річи не є яко-

юсь новою силою — вона є тільки впорядкуванням тих сил, котрі вже були в матерії, яко потенції. Ось так сотворення також тут для Аристотеля вповні зайве. Матерія в Аристотеля є ні чим і всім. Платон Богови приписував прикметник „сотворитель“ (деміургос), а Аристотель сього крикметника Богови ніколи не приписує. Його Бог є тільки тим, котрий якимсь вповні абстрактним способом тільки порушує цілу матеріяльну вселенну — *πρῶτον κινῶν ἀκίνητον*. Бог Аристотеля, хоч він свідомий, навіть не має поняття про фізичний світ, не знає, що в ньому діється. Сей Бог цілий захоплений тільки сам собою.

Свої теорії формують філософи на се, щоби ними ясувати факти досвіду. Алеж не для всіх філософів є однаково широке поле тих фактів і не кождому вони представляються в однаковому світлі. Тому й філософічні теорії про той сам предмет є різні. Якій факти досвіду стояли Аристотелеви перед очима, коли він формував свою теорію про вічність фізичного світа? З тої книги досвіду, яка нам нині стоїть до розпорядимости, Аристотель прочитав лише кілька карток — з історії вселенної та з історії землі знав він далеко менше, чим ми, бо ми глядимо на сю історію під кутом кількох мільонів літ, а він глядів на неї під кутом тільки кількох сот літ. Аристотель бачив, що зорі на небі і їх уклади не змінюються, отже заключав: що зоряне небо є вічне; сю небесну синю, прозору (пів) кулю, про яку ми знаємо, що вона є тільки оптичною злудою, а її краска походить від воздуха, окружуючого земську кулю, Аристотелеви приходилося вважати за дійсну кулю з якоїсь субтельної матерії; отже утворив він поняття „небесної матерії“ (*matēria coelestis*), яке в цілій старині знаходило признання. А на землі Аристотель бачив, що гинуть тільки одиниці органічних еств, але їх роди та відміни остаються. Отже заключав: що роди органічних еств на землі вічні. Для нього не було в тому трудности, що одиниці гинуть, а їх роди є вічні; атже в логічній сфері різниця через число (*numero*) нічого не значить — головна тут суть поняття, яка має загальну вартість; а властиву природу еств, тобто: „форми еств“, Аристотель, як знаємо, розумів як абстрактні поняття — так само, як Платон розумів свої „вічні ідеї“.

З фактів досвіду, які стояли Аристотелеви до розпорядимости, виснував він своє заключення про вічність фізичного світа; а для поглиблення сеї своєї думки витворив він свою теорію „гильоморфізму“, котра з певністю є найгеніальнішою і найсубтельнішою в цілій старині, а однак вона є тільки конгломератом найсубтельніших софізмів. Се ясна правда, що чим більший є якийсь філософічний геній, тим легше й красше зуміє він „*τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιῆν*“, тобто: „слабшу думку зробити сильнішою“ (що закиду-

вано софістам). Він знайде такі поняття, такі їх відтінки, і так їх пов'яже, що — як то кажуть — „з білого зробить чорне“. Софістам закидувано, що вони се доцільно робили. А поважні філософи, розуміється, роблять се не доцільно, лише фактично. Коли вже раз якусь думку прийняли за правдиву, то її раціоналізують (доказують), як тільки генії вміють.

Колиб Аристотель жив у наших часах, колиб він знав з історії світа стільки, як ми знаємо, то його основна теорія про фізичний світ з певністю не була би теорією „гильоморфізму“, яка біля інших своїх призначень передовсім має зраціоналізувати вічність фізичного світа, а ще до того якраз такого, яким він є нині. (Далі буде.)

Росія і латинство.

Сборникъ статей. Берлинъ 1923. Стор. 218.

Книжка ця — оскільки знаємо є хіба першою, яку видано на російській еміграції, а посвячено справі завжди важній — а саме: відносинам православної церкви до католицької. Цілий ряд російських публіцистів, що стоять під прапором християнства, а з посеред них і князь Н. С. Трубецький (з родини, що належить до верхів російського духа) взяли участь у тім збірнім видавництві. Заголовок першої з поміщених ту статей надав назву цілій книжці, а є це в дійсності свого рода вступ, який очеркує провідну думку збірної праці. Написав її Петро Савицький. Уже на вступі (ст. 9.) зраджує автор до того степеня брак розуміння причин цілої діяльності Католическої Церкви (Генуал), що читач не може навіть обіцювати собі даліше річового трактовання справи. Не менше цікаво від вступу заповідається і ціла книжка, бо дає вона власне „передсмак“ тої сліпої а глибокої антипатії (не скажу вже ненависти) до латинства, яка існує серед Росіян, особливо по війні, не менше чим передтим.

Дальші сторінки цілковито стверджують цей здогад, бо автор сміє інсинуувати думку про Союз Інтернаціоналу з Ватиканом проти Православ'я (ст. 11.)!! Очевидно, що таких поглядів і заключень не може ослабити навіть покликування (дещо даліше, ст. 14) на любов і прощання.

Друга стаття „Страсти и опасность“ вийшла з під пера П. П. Сувчинського. В противенстві до попередньої статті, де стрічали ми раз по раз зарозумілість і аверзію, вибивається тут із засадничого тону автора — страх перед католицизмом. Порівнаймо лише слова: „Можетъ быть слѣдовало передъ лицомъ страшного и, казалось бы, общаго врага — тѣснѣе обединиться Церквамъ, Восточной и Западной, можетъ быть Католи-

чество, перебуваюче в силѣ и господствѣ, могло бы прийти на помощь истерзанной Церкви русской, но гдѣ тѣ гарантії, что етотъ союзъ и помощь не будутъ использовани воинствующимъ Римомъ согласно исторической традиціи, какъ самый тонкій и мудрый видъ пропаганды, какъ насажденіе своего авторитета"? і тд. і тд. (стор. 32).

Поручає він отже православію замкнутись герметично самому в собі. Немило вражають тут виводи автора з обсягу метафізики половой, причім виголошує він абсурд, що любов поміж людьми — це наслідки гріха! (стор. 36). Після нього православіє виключно посідає тайну висшої і правдивої любови (стор. 38). Одним словом: автор не грішить надзвичайною скромністю!

Трета стаття під заг. „Католичество и Римская Церковь“ написана якимсь Р. М. Bicylli — ніби зрусифікованим Італійцем (порівнай рід Чічерінів). Яко тоно наводить автор цитат, вирваний з J. de Maistre-a: „S' église ou le pape, c'est tout un....“ На похвалу заслугує це, що автор уважає невлучним перевід терміну: „непомильність“ (папи) через російське „непогрѣшимость“, що у православних з часта повторюється через легковаження докладности або деколи зі злої волі. Р. Bicylli хотів би запозичити виразу для згаданого поняття з мови сербсько-хорватської, який пропонував славний єпископ хорв. Strossmayer, а саме: „незаблудивость“ (стор. 41). На підставі пізніших дослідів з'ясовано, що єпископ цей не був засаді противником науки про непомильність папи — хоч голосував проти проголошення цієї науки за догму — уважав це одначе, за *inopportun*. Велика це ріжниця! Є очевидним фалшом, начеб Syllabus 1862. р. опрокинув цілий (*sic!*) сучасний лад суспільний, цілу (*sic!*) сучасну державність (стор. 43.) Денеде пробивається в автора здібність до річевої оцінки папства і папів (стор. 45.), правдивої реформи церкви доконаної в половині XVI в. в Триденті на епохальнім Соборі (стор. 49)... Одначе Bicylli не розуміє чи не бачить історичних підстав папського примату — так, як не бачили його й старокатолики з Döllinger-ом (стор. 60). Зате подобається йому дуже Jansenius (стор. 63). З багато місць легко можна побачити вплив, а навіть залежність від протестантизму, з якого то нераз черпало православіє свої поняття про сю чи иншу точку доктрини католицької. Коли Bicylli глядить на первісну Церков наче на який рай, чи там іділлію — то це незгідне з дійсним станом, бо серед християн перших віків можна найти репрезентовані більш-менш всі *vicia*, на котрі Церква ще недомагає (стор. 68). Розуміється, що Єзуїти це виновники що найменше $\frac{3}{4}$ всієї біди, яку заслужено стягнула на Церкву реформація (стор. 70). Автор, не розуміючи св. Ігнатія, пробує все таки перевести синтезу

Його духа і створеного ним закону; що ж отже дивного, коли синтез ця виходить страшною (стр. 78). Слідуюча стаття „Соєдиненіє Церквей въ исторической дѣятельности“ І. Вернадського. Має характер критичного перегляду спроб Унії, знаних з історії Церкви. Цілу вину за відпад Сходу звалює автор на католицьку Церкву. Тому, що церковні історики, говорячи про знані Унії, зазначають самі, як погубні були впливи людської політики на так святе з природи річи діло, — нехай буде дозволено католикови *salvis intactisque dogmatibus* розібрати критично ті чи інші способи, якими Унію практично впроваджувано. А способи ті давали безумовно часто багато до бажання. Велика шкода, що стільки захоплення, енергії і посвяти не знайшло відтак для себе властивого використання. Безперечно, що Україна, Литва і Білорусь мають дещо до говорення в справах Унії... Тому то не легко Вернадському заінтересувати нас новістю фактів або історичними перспективами. Знаємо прецінь, що й православні з часів Унії Берестейської враз із їхнім провідником кн. Острожським звальюють все на „здохитрия козли вселукаваго дьявола“ (стор. 112). Розуміється, що не обійшлося без згадки про Собор у Замостю (стор. 117).

По історичній знаходимо іншу статтю з заголовком, для цієї збірки вельми питомим, а саме „Соблазнъ Соєдиненія“ з під пера князя Н. С. Трубецького. На мою думку противорічить вона собі вже в самому заголовку, бо згіршення від зєдинення це стільки значить, що пр. шкідливість від добра! Князь — письменник попадає відразу в світ якогось особливого містицизму, бо інакше чейже трудно розібрати: чому-то протихристиянський соціалізм „старається использовать въ своихъ интересахъ rozdѣленіє церквей“ (стор. 121). Трудність зреалізування Унії додає Трубецький в тім, що не знати, де є цей безсторонний суддя, котрий, належачи до Західної чи Східної церкви, міг би рівночасно про це рішити, що має зробити одна чи обі сторони дня трівого злучення обох Церков. В статті цій — окрім багатьох типово російсько-православних упереджень — єсть чимало дуже глибоких та влучних думок і уваг, між нами католиками досі не добачених. Одначе переважає тон песимістичний, бо автор уважає Унію за можливу виключно як діло самого Бога, що може бути доконаним хіба „въ порядкѣ чуда“ (стор. 137)... Дещо погідніший образ розкривається перед нами в слідуючій статті „Пути єдиненія“ А. В. Карташева, котрий обирає собі за підставу дальших висновків сумний стан християнства, порозмежованого на всякі обряди і секти (стор. 142). Збогачений дотеперішними досвідами з пробами Унії — звертає увагу читача на потребу нового зформування цього, що вже сьогодні повинно бути зробленим, щоби з часом *omnes unum sint*. Іншими

словами треба формулювати *praeambula unionis*, бо це в теперішній хвилі найважніша, а рівночасно найуспішніша праця для Унії. Треба її виконати негативно (критика дотеперішних заходів з боку практичного) і позитивно (реасумуючи певні дані в свого рода систему). Карташев уводить тут нове поняття гріхів „церковних“ (стор. 147).

В статті „Два завѣта“ порушує *ex professo* Г. В. Флоровський квестію сути церкви. Розвідка ця відзначається субтельними та глибоким розумованням. Вона негусто розвіє догматів навіть у католицьким розумінню: *in eodem dogmate, eodem sensu eademque sententia*. Це одна з цікавіших статей, написана чоловіком, який видно добре застановлявся над питанням, як належить розуміти Христову Церкву.

Ціла ця збірка кінчиться інтересною працею В. Н. Іліна „Къ проблемѣ литургики въ православіи и католицизмѣ“, котра підчеркує вагу культу в справах релігії і обряду. Зовсім слушно жаліє автор над тим, що навіть найбільші російські головачі так плитко думали про те питання (правдиво клясичним приміром в цьому є Толстой, який у своїм Воскресенію висміває церковний культ в простацький спосіб). Дається відчуття це, що Ілін є ентузіастом літургії, так захоплено, тепло і гарно про неї висловлюється. І слушно покликується при тім на психо-фізичний паралелізм.

Що до субтельности можна його поставити на рівні з визначними французькими літургістами або авторами серії німецьких видавництв під загальним заголовком: *Ecclesiae organa*.

Тяжко лише погодитись зі спеціально сконструованим поняттям *міту*, яким автор з часта послугується при ставленню містків поміж аналогіями.

Міт — це особлива комбінація символізма, містицизма, з домішкою модерністичного агностицизма. Ілін не може зрозуміти історично католицької літургії і не добачує в ній нічого, окрім зарозумілості і помпи (стор. 190)! Пересадно-сильний натиск ставить цей православний літургіст на св. причастіє під двома видами (стор. 204), причім стає непокликано в обороні латинників, нібито покривджених причастієм, під одним видом.

Уважаємо за вказане: поручити цю книжку всім тим, котрі займаються питанням зєдинення Церков. Вони знайдуть в ній чимало оригінальних думок, а рівночасно можливість зрозуміти далекосяглість упереджень що до латинства, упереджень, які досі в православію глибоко загниздені, і ні війна, ні революція їх не присмирила. Читаючи цю книжку, позбудеться читач неодної злуди — а це вже багато значить.

Книжка написана дібраною московщиною. Стил ь Пуш-
жина і Лермонтова, Достоевського і Соловєва, виступає тут
у всій своїй гнучкості й артизмі, збогачені м ще протягом
останніх літ.

Зовнішній вигляд книжки — як і у інших російських
видавництв в Берліні, зовсім поправний.

О. Адам Солодух.

О. Д-р АНТОНІЙ КИРИЛО СТОЯН,

Митрополит моравський.

В останньому числі „Ниви“ за ужгородськими часопи-
сами ми подали, що Преосв. Стоян, ольомунецький архі-
єпископ, уже подужав, а Провидіння так зарядило, що він
саме тоді помер. Такий визначний приятель нашої Церкви
й нашого народу, як він був, заслужив, щоб Його пам'ять
не переводилася в нашій народі.

Покійник родився 1851. р., ординований на священика
1876., душпастирював до 1908. р., коли став крилошанином
в Ольомунці. Архієпископом став щойно 1921. р. по резигнації
кард. Скрбенського. Як крилошанин, був він довголітнім
послом до віденського парламенту; і вже тоді був популяр-
ною особою в чеській народі, та показувався приятелем
нашого народу, бо стояв у близьких взаєминах до україн-
ського клубу парламентського у Відні та часто помагав
йому в політичній боротьбі за права нашого народу. А в ча-
сах від 1914. р. й далше — Його добродійства для нашого
народу просто неоцінені. Він то головні причинився до
основання україн. дух. семінара в Кромєрижі в часі російської
окупації в Галичині, ставав в обороні нашого духовенства
в Римі, підпомагав навіть матеріально наші деякі інституції.
Так само інтересувався й піклувався Покійник нашими братами
за Карпатами.

Велику част ь Його життя заповняла неструджена праця
для здійснення кирило-методіївської ідеї. Він то був головним
мотором звісних уніоністичних велеградських зїздів.

На владицїм престолі був він найпопулярнішим епис-
копом у Чехословачії, загально називали його „tatičko Stojan“.
Хоч був великим чеським патріотом, умів у всьому захову-
вати міру, й до нього відносилися з довірям також Німці.
По розвалі Австрії, був вибраний на сенатора до пражського
сойму.

Помер 29. IX. с. р., в 72 р. життя.

Нехай Господь Його душу прийме, як Він радо приймав
усіх бездольних! Вічна Е му Пам'ять!

О. ЛЕВ ДЖУЛИНСЬКИЙ.

Дня 11. жовтня 1923 року помер в Лапшині під Бережанами о. Лев. Джулинський, одна з гарніших одиниць нашого духовенства, звісний своєю широкою діяльністю не тільки в наших трьох галицьких дієцезіях, але і далеко за океаном.

Був це чоловік великої ініціативи, все багатий в цікаві помисли, які умів з незломною енергією переводити в діло. З яким недовірям відносились всі до розпочатого покійним о. Джулинським видавання: „Посланника“, церковно-народної часописи, якої перше число появилось в січні 1888 р. А прецінь той „Посланник“ виходив точно через 26 літ і був немовби предтечею „Місіонара“, якого почали видавати оо. Василіяни в Жовкві, та йому як рухлившому, цікавшому змістом уступив „Посланник“ з поля. Маленьке сільце Лапшини бережанського повіту стало небавом славним і звісним, а все завдяки муравлиній праці покійного о. Льва. Бо діяльність покійного не обмежувалась на видаванні „Посланника“. За „Посланником“ пішли „Місійні книжочки“, які тисячами розходилися по цілм краю і скріпляли наш народ в його релігійности та побожности. Кожда книжочка місійна містила в собі корм духовний, якусь повісточку, а опісля і монографію якогось галицького села з образом місцевої церкви, історією її заснування та вичисленням духовенства, занятого при тій церкві, від коли їх метрики записували. Особливо помічними в збиранні тих монографій були пок. о. Василь Чернецький парох сілця белзького. Монографії ті зібрані в цілість, в одну книжку, о чім мріяв покійний о. Джулинський, далиби дуже цінне свідоцтво праці нашого духовенства. Також майже кожда місійна книжочка приносила якусь нову пісню церковну, написану гарним стихом через пок. Єроніма Луцика, що писав під псевдонімом Роман Сурмач. Був се дуже спосібний публіцист, якого пок. о. Джулинський утримував довший час, щоб йому помагав у редагованні його видавництва. На жаль Луцик був безхарактерною людиною, який опісля перейшов на православ'є, дарма, що написав навіть досить добру „Історію руської уніятської Церкви“, дуже поправно в католицькім дусі. Син його Juljan Łucyk, вихований мамою Полькою згинув 1918 р. і похований на „цментаржу оброньцуф Львова“. Пісні ті були або переспівом якої молитви, або віршованим оповіданням якоїсь біблійної події. Дуже много з тих стишків були підложені під ноти нашими найкращими галицькими композиторами, як покійним оо. Віктором Матюком, Остапом Никанківським і о. Максимом Копком. Деякі з тих пісень стали вельми популярними, як: „В сильній надії“ (парафраза „Отче Наш-у“), „Царю Небесний“, „О Богородице Діво Маріє, радуйся радуй неба леліє“, „Христос воскрес“, „Радість з неба ся являє“ і багато коляд, прим: „Во Вифлеємі нині

новина" і другі. Пісні ті вийшли опісля (не всі) в окремих двох зшитках, а парафрази всіх молитов підложіні під ноти вийшли в книжочці п. з. „Молебні часи". Від часів появи цих пісень датується у нас розцвіт пісень церковних у чистій народній мові, бо доси лише були співані з початківського „Богогласника" пісні складані язичієм. І в тім лежить величезна заслуга покійного.

Взагалі любувався пок. о. Лев в музиці, бо видав в своїй печатні другим виданням збірник квартетів пок. о. Віктора Матюка п. з. „Боян", а пок. Дениса Січиського, талановитого нашого композитора утримував о. Лев довгий час у себе в Лапшині, щоб той віддався праці над музикою до опери: „Роксоляна" до слів Луцика. Оба покійники: о. Лев і Денис захоплені були своєю ідеєю і справді „Роксоляна" після знатоків має мати деякі чудові перлини музичальної штуки. Чому доси вона не виставлена у нас, не змію сказати.

Велику прислугу зробив також покійний о. Джулинський нашим селянським, аматорським театрам, видаючи при „Посланнику": „Театральну бібліотеку". Автором цих штучок був по більшій часті згаданий вже висше Єронім Луцик, а деякі з них, як „Йосиф в Єгипті", „Пещена дитина", „Не жартуй з серцем" тішились великою популярністю.

Накладом пок. Джулинського вийшли також два гарні молитвослови, а саме: „Вінець життя" в двох виданнях: більший для дорослих і менший для дітей і „Hospody uslyshy tja", латинською азбукою для Українців западної Галичини. Також малий „Требник", з найважнішими благословеннями і освяченнями та обрядами св. Тайн, був добрим помислом о. Джулинського.

Покійний зпочатку печатав свої видавництва в друкарні Ціхоцького в Бережанах, але опісля купив для свого сина Ніколая на власність печатню в Перемишлі і поставив її дуже високо, так, що міг взятися до печатання краскових образків святих, в свій час дуже поширених між нашим на родом. А коли ся перша проба з образцями удалась, зважився покійний на ще більше діло і видав „Біблійну історію" в п'ятьдесят краскових образках, яка для катехитів була знаменитим научним середником у школах. Треба признати, що викінчення картинок було артистичне і густовне.

Також архитвір богословської містично-аскетичної літератури: „О наслідуванню Ісуса Христа" Томи а Кемпіс видав о. Джулинський, хоч що правда в неконче щасливім переводі незвісного мені по імені перекладчика.

В році 1895 розпочав покійний видавництво бібліотеки проповідий п. з. „Руский Амвон", але вже з другим томом передав редакцію його в мої руки, залишаючи за собою лише адміністрацію. „Руский Амвон" дожив шість річників і згромадив довкола себе деяких дуже добрих проповідни-

ків, як пок. Олексу Бобикевича, Михайла Яцкевича, Александра Здерковського, Миколу Герасимовича та живучих ще Максима Кинаша, Євгена Даниловича, Александра Левицького і других, і став знаменитим підручником проповідий, за яким де по якийсь день священики у мене допитуються.

Як бачимо з цього короткого огляду діяльності пок. о. Джулинського, був це незвичайно енергійний чоловік, глибокої віри, християнин, великий патріот, який цілий свій вік прожив на нужденній парохії Лапшин під Бережанами. Раз у життю усміхнулось покійному сонце, коли то по розв'язанні ради громадської в Тернополі правительственный комісар враз з прибічною радою по смерті о. Василя Фортуні надав йому презенту на Тернопіль. Пішли однак протести до Намісництва від розв'язаної ради, і пок. о. Джулинський не утримався при презенті, а Тернопіль дістав теперішній парох о. крил. Волод. Громницький, який, будучи 12 літ сотрудником парохії, зєднав собі міщанство і інтелігенцію. Зражений цим неповодженням покійний о. Джулинський вже не рушився з свого Лапшина аж до самої смерті, яка його забрала в 77 році життя.

Не забудьмо сказати ще про одно велике по замислі діло покійного, а саме: „Братський Союз священиків“. Була це певного рода асекурація на случай смерті, бо хто до Союзу вписався, платив дві корони і обов'язувався відправити одну Службу Божу на випадок смерті братчика, а зібрана сума пересилалась вдовиці або сиротам умершого собрата, і на ново посиалось по дві корони до Лапшина. Невелика то була поміч, але все таки в першій нещастю бідної осиротівшої родини і такий обяв братської любови був бальзамом на зболілі серця, не споминаючи вже про стільки безкровних жертв, які зносились до Всевишнього за покійника.

Згадаймож і ми, Дорогі Собраття, нашого Дорогого Покійника у наших молитвах та тим оддячимося йому найкраще за тільки труду і праці, скільки він її вложив для християнізування нашого народа. В. Й. П.

о. Юліян Дзерович.

Нові книжки.

Пастирський лист Андрея Шептицького, Митрополита Галицького, Григорія Хомишина, Епископа Станиславівського Діонізія Нярадого, Епископа Крижевацького, Ап. Адміністратора Епархії Пряшівської, Йосифа Боцяна, Епископа Луцького, Йосафата Коциловського, Епископа Перемиського про 300-літній ювілей мученицької смерті святого Йосафата, Архієпископа Полоцького. Львів 1923

Стр. 19. Є се перший пастирський лист, написаний усіма нашими владиками, без огляду на політичні кордони. Звертаємо увагу, що в Листі є кілька друкарських похибок. Так: на стр. 3, рядок 8 з гори замість чуда має бути чада; стр. 5, ряд. 7 з низу зам. в душі, має бути й душі; стр. 10, ряд. 10 з гори зам. 15. листопада, має бути 12. листопада.

О. Йосиф Схрейверс Ч. Пр. Ізб.: Ісусе, люблю Тебе! — Видавництво Чина ОО. Редемптористів, Книжка І. Збонська 1923. Ст. 187. Поручаємо сю з серця написану книжку про любов до Ісуса Спасителя. Дуже припадає вона до розважань, а також до тем для проповідей. Писана вона приступно, може її з пожитком читати кожний християнин, однак священики рішучо повинні її мати.

Біблійна Історія Нового Завіта для нижших клас середніх шкіл. Уложив свящ. д-р Ярослав Левицький. Львів 1923. Накладом „Українського Педагогічного Товариства. Стр. 123. Ось уже другий підручник, який уложив о. д-р Я. Левицький. Видання (папір, коректа і т. ин.) без закиду. В книжці є досить образків. Стилль ядерний, уступи короткі (що для педагогічних цілей важне). Можна би однак спорити про засаду розкладу матеріялу, якої автор придержується: чи саме вона для педагогічних цілей найвідповідніша? Автор придержується хронологічній засаді (в цілій книжці). Однак, і се правда, в засадничих річах тяжко досягнути згоду всіх. К.

Із розважань на часі Федір Сташинський. Частина перша, вступним словом попередив о. Й. Скрутень ЧСВВ 112 стор. 1923.

В сій маленькій книжечці подав нам автор великі проблеми нашого церковного і народнього життя. В ній маємо відповіді на старі питання: чому у нас нема ладу? чому наш нарід такий нещасливий? де наш ратунок? куди нам прямувати? — Ціла книжочка цікава сим, бо порушує не тільки церковні, але і світські питання. Обіймає п'ять розділів. В І. розділі „Куди прямують?“ звертає автор увагу на події, які зайшли на Великій Україні по 1917 році і які доторкають української Церкви. Автор видить ратунок наших братів на Великій Україні тільки в єдності з католицькою царквою.

II. часть. Стан православних церков на Сході (від найдавніших часів — аж до тепер). Автор подає коротко причини роздору Церкви Христової на східну і західну, і уважає гордість Царгородських патріархів за найбільшу причину сего нещастя, не згадуючи, що і поступовання латинян (IV. хрестоносний похід!) якщо й не спричинили, то бодай піддержували сей роздор.

III. часть. Стан російської православної Церкви (від по-

чатку — аж до тепер). В тій частині закидає автор Росії, що вона мимо майже тисячлітнього життя в християнстві не стала ще в повнім сього слова значінню християнською. Дальше закидає російській церкві велику уяглисть православним царям, а св. синодови, що у відношенню до „инострального исповѣданія“ виходив з тої точки погляду, що тільки „православний“ може бути добрим і вірним сином „отечества.“ Не потрібно, а властиво в якій цілі згадує автор у сім розділі про жонате духовенство? Що воно винне, що російська церква підупадала і падає дальше? Чи в католицькій Церкві (де духовенство нежонате), на тім здоровім ґрунті (а не на відтатій галузі), не було часів упадку? Чи не підлягали вони впливам світських людей?

IV. часть. Кілька уваг про стан української Церкви (від найдавніших часів — аж до тепер). В сім розділі подає автор вказівки, що будовання самостійної держави мусить опиратися на католицькій церкві, що католицька Україна без чужих впливів стане підвалиною відродження так релігійного, як і політичного життя.

V. часть. Про автокефалію взагалі — та про укр. прав. з окрема. — Не автокефалія, а католицька Церква можуть принести українському народові відродження і сильну самостійну державу, відновлену на основах християнської науки і христових законів. Г.

Свящ. Стефан Ковалів: Читання й толковання св. Писма в католицькій Церкві а в протестантів. Видавництво Товариства св. Ап. Павла. Львів 1923. Стор. 11.

Се відбитка з „Ниви“, з сього числа (8—9). З різних сторін краю приходили чутки до Т-ва Ап. Павла, що потреба тепер для народу книжок, які паралізувалиби протестантські впливи, що в останніх часах дають про себе знати також серед нашого народу. Отся маленька книжечка може в тій цілі прислужитися бодай по частині. Кождому ПТ. предплатникови „Ниви“ разом з тим числом посилаємо один її примірник, і просимо його між народом продати по зниженій ціні 15.000 мп., а гроші вислати до Редакції „Ниви“. Котрі душпастирі потребуватимуть більшу скількість тих книжечок, можуть замовити в Редакції „Ниви“, однак по 20.000 мп. за примірник. Упереджаємо, що наклад невеликий (2.000 прим.). Отже хто потребує тих книжечок, нехай спішиться з замовленням. При замовленню більшої скількості примірників дамо опуст 20%. — Від Виділу Т-ва Ап. Павла

Християнський Календар Місіонаря на 1924 рік. Ст. 141. На його зміст складається різнородний матеріал. Безперечно найцікавішими тут є спомини Високопрепод. о. прад. Із. Дольницького про його трагічні переживання під час війни в 1914 р., які спомини видрукувані під заголовком „Із минулих днів“ з потретом старенького автора.

Українська Господарська Академія в Ч. С. Р. Прага 1923 р. Видав „Український Громадський Комітет в Ч. С. Р. Стр. 63. Є се звіт (з кількома світлинами) разом з історією засновання сеї інституції.

Іван Зубенько : Наші Лицарі й Мученики, Збірка друга. Каліш 1923. Виданий Культурно-Освітньої Управи Генерального Штабу. Стр. 40. Варта перечитати й сховати для нащадків, щоби пам'ятали.

І. М. Орлов : Кайн і Авель. (Казка старого хутора). Драматичні малюнки на 4 дії. Видала „Бібліотека Українського Слова“ в Берліні ч. 39. Стр. 152

Bogoslovni Vestnik ч. III—IV.

Проф. Іван Огієнко : Наглядна габлиця для вивчення знаків розділових. Для школи й самонавчання. Видання шосте. Львів 1923.

Т. Шторм : Озеро Ільмен. Новеля. Переклав (з німецького) на українську мову Василь Бобинський. Бібліотека Меріама ч. 3.

Благовѣстник ч. 19 і 20. Статті переважно звернені проти „кривославних“, яких агітація так загрожуюча на Закарпаттю. А ті статті щораз доцільнійше й сильнійше писані і мова чимраз чистійша. Видно поступ у всьому.

Наш Приятель лист 10.

ВСЯЧИНА.

Протест кард. Дальбора. Польське правительство предложило сеймови 29. IX. с. р. проект закона про парцеляцію й кольонізацію. В тім проекті арт. 1, 1. В. „призначається для парцеляції земельні майна т. зв. мертвої руки (духовні, єпископські, капітульні, монастирські, парохіяльні) з вилученням лише тих частин, котрі безпосередно служать до сповнювання релігійних обрядів. У звязи з тим, обов'язок вивіювання духовенства в межах еквіваленту за перебрани державою добра, буде державою загварантований в укладі з Апост. Престолом.“ Кард. Дальбор в листі з Риму з дня 3. X. с. р., висланім на руки міністра релігій та освіти, запротестував проти того кроку польського правительства. В тім листі кардинал стверджує: 1) Що проект міністерства „становить виїмкові права проти катол. Церкви.“ Іншим земельним властителям у Польщі оставляється від 100—400 гектарів, а Церкві забирається все, крім цвинтарів. В той спосіб польська держава гірше обходиться з католицькою Церквою, як се робили „держави заборчі“, і гірше трактує духовенство, як інших горожан. 2) „Обов'язок вивіювання духовенства тяжить на польському правительстві“

вже тепер, і то з правного титулу, що виходить з посідання дібр подуховних" (як се було з „заборчих державах“). 3) Були іменовані дві комісії для реформи церковних дібр: одна папська (головою тої був саме кард. Дальбор), друга прательственна. Сі комісії розпочали працю й наради, а теперішнє польське правительство зігнорувало обі комісії, і навіть без їх повідомлення приступило перед сойм з тою справою. — Від себе додаємо: Чудове почуття легальности!...

Ювілейні торжества св. Йосафата у Відні. Дня 17-го ц. м. розпочнеться в Відні ювілей 300-літніх роковин мученичої смерті св. Йосафата торжественним перенесенням мощів св. Йосафата з церкви св. Варвари до катедри св. Стефана. Дня 18. ц. м. відправиться торжественна архієрейська Служба Божа в нашій обряді. — Торжество буде тривати цілий тиждень. Кожного дня будуть читані Служби Божі в нашій обряді та виголошуватимуться проповіді. Дня 25-го ц. м. по вечірні перенесуть св. мощі знова до церкви св. Варвари.

Новий календар у православних церквах. В Москві відбувся церковний собор (24. IX. с. р.) під проводом патріярха Тихона, де ухвалено з днем 1. падолиста с. р. завести новий календар (так, що 1. XI. буде числитися за 14. XI.). Подібне рішення запало на соборі в Царгороді („Нива“ ч. 6—7, стр. 271). Отже вже всі православні церкви приймали новий календар...

Новий лат. обр. архієпископ львівський. На місце бл. п. архієп. Більчевського заіменований бувший його суфраган еп. Твардовський, який дня 11. XI. інтронізувався.

В церкві Стрітенській в Києві, де є чудний образ Прч. Діви Марії, сталася дивна подія. А саме в перших днях липня с. р. жид, що мешкає напроти сеї церкви, побачив, як над копулами церкви уносилося полум'я і видавалося, що з гори спливають струї пливучого, світячого золота. На другий день рано пішов сей жид до священика Стрітенської церкви і розповів, що бачив. Оба пішли на вежу церкви, та на велике своє здивовання побачили, що одна з копул церкви зістала в таємний спосіб відновлена і позолочена, друга натомість остала чорною і більше знищеною чим попередно. Се побачили теж переходячі, яких збиралося коло церкви все більше і більше. — Коли отворено церков, показався очам зібраних небувалий вид: всі старі, почорнілі образи зістали в непонятний спосіб відновлені і ясніли новим блиском. Передовсім образ Христа, старий яких 300 літ, блищав, якби щойно вийшов з робітні. Навіть старі хоругви виглядали якби нові. Коли большевики довідались про те, арештували священика і жиду та запечатали церков. Ви-
слали теж учених знавців, які розслідили докладно явище,

але не знайшли познач, щоб се явище було ділом людий. Тому вияснили вони народови, що то не є жадне чудо, але лише явище воздушне. Однак нарід їм не повірив і зажадав отворення церкви і випущення арештованих. Большевики згодилися на се зі страху перед розяреним населенням. Від сего часу стала Стрітенська церков відпустивим місцем для цілої України. — („Укр. Голос“).

Наші критики. Старші читачі „Ниви“ пригадують собі певно назвище польського ксьондза Йосифа Бородзіча. Про нього писала „Нива“ в р. 1911 6 ч, ч. 20 і 23. в статті „На історичнім становищі“. Кс. Бор. видав був у тім році дві брошури I. Pod wozem i na wozie, II. Na Rusi galicyjskiej Schyzma się gotuje, в котрих написав нікчемні клевети на цілу нашу галицьку Церкву, на Митрополита і українське духовенство. Передовсім накинувся він був на женитьбу українських священиків, добачуючи в ній корінь усього лиха в нашій Церкві. Усі є ті клевети передруковала дослівно тодішня „Gazeta Kościelna“ під редакцією кс. Пехніка.

Від часу появи згаданих брошур минуло повних дванацять літ. Про нашого приятеля не чули ми за той час нічого. Аж ось число 241. „Ilustrowan-ogo Kurjer-a Codzienn-ogo“ (краківського) з дня 28. вересня 1923 р. принесло таку інтересну для нас статтю: Skandaliczny proces Józefa Borożdzicza (допись зі Сан Ремо).

У сій статті читаємо дослівно таке:

„В Сан Ремо відбувся недавно процес дуже скандального характеру проти ксьондза Йосифа Бородзіча, був пароха польського костела в тім місті. Герой тої сенсації, ксьондз Бородзіч, був загально відомою личністю на Рів'єрі як французькій, так і на італійській, передовсім на сій останній. — Переслідуваний російським правительством за потайне навчання дітей на Литві і Холмщині, покинув в 25. році життя російську займанщину і після довгого скитання по Італії осів в Сан Ремо. Тут виявив великий організаційний хист, бо без капіталів, надіючися тільки на те, що зможе зібрати фонди дорогою складок, приступив до будови невеличкого костела, котрий около р. 1913. зумів довести до кінця. Рівночасно побудував невеличкий дімок, котрий одначе переписав на своє назвище. Відбуваючи часті подорожі до відвідуваних Поляками місцевостей, здобув собі популярність. Та згодом його популярність притемнили погані поголоски про поведення ксьондза Бородзіча. Справді в польській парохії появлялися щораз то інші молоді жінщини, що їх ксьондз Бородзіч представляв як свої своячки. Та це все не заносило ще скандалом, аж до р. 1916., коли то пізнав 76-літню віцеграфиню де Брісон, тещу відомого венецького аристократа гр. Алекс. Боскарі. Кс. Бородзіч стає її повірником і в короткім часі так її опанував, що старовина спроваджується

до його дому. В р. 1917. кс. Бородзіча видалюють з Італії під замітом співділання з ворогом. Від сеї пори життя чоловіка, що числив около 50 літ, стає якимсь авантурничим романсом. Разом із видаленням їде до Еспанії старенька графиня, але не перебуває тут довго, бо еспанське правительство супроти поголосок про ролю кс. Бородзіча в Італії вимовляє йому гостину. Нерозлучна пара їде до одної російської пристані, але корабель розбивається в Дарданелях. Уратовані їдуть у Варшаву, звідки після короткого побуту вертають до Ніцци, викликаючи тут загальну нехоть серед місцевої польської кольонії. Наслідком заходів піднятих польською кольонією видалений з Франції їде кс. Бородзіч до Швейцарії; 83-літня його товаришка постановляє ділити долю особливого вигнання. На скорі рішається продати свій цінний добуток. Ліцитація. Шкандал. Ціла Ніцца порушена справою до глибини. Зять, що прибув з Венеції, надармо намагається відвести тещу від божевільного кроку. Ніщо не помагає. В Швейцарії бажає кс. Бородзіч зрегабілізуватися. Пише брошуру, в котрій найогиднішим способом оклеветує зятя своєї „товаришки“. Свое письмо зладжене в польській і французькій мові поширює на заході, особливо в Італії, кидаючи в нім неймовірні просто очернення на родину Боскаріх на членів польської кольонії в Сан Ремо, на польського генерального конзула в Римі і врешті на італійську поліцію. Др. Боскарі виступає зі скаргою до суду. Розправа відбулася в Сан Ремо, але кс. Бородзіч не явився на ній. Його засуджено однак заочно на два літа в'язниці і 2 тисячі лірів гривни та судові кошта; та кс. Бородзіч не дуже мабуть сим переймається, перебуваючи поза межами Італії“.

Такий епілог кс. Бородзіча, автора брошурок „Pod wozem i na wozе“ та „Na Rusi galicyjskiej Schyzma się gotuje“, нашого критика й приятеля, а співробітника „Gazeti Kościeln-oj“ з р. 1911. Цікаво, чи кс. Пехнік згадає в своїм органі про сей інтересний епілог свого товариша... Я. Л.

„Legenda o Jezusiku w kontusiku“ (improwizacya przez ****) — або: до чого доводить національний фанатизм... Молоденький Полячок в чоботах, широких споднях, в польськiм контусіку, з „мацеюфкою“ на голові підіймає гробну брилу, з під якої видітає білий орел — гилька пальми під образком... Се польський „Jezusik w kontusiku“. „Легенда“ каже, що він вибрався просити свою Matір, щоби була ласкава стати королевою Польщі, бо... „nasz Patron kochany — Nie-co smętny i surowy — To też polskie białogłowy — Polskie ubóztwo i dziatki — Pragną Patronki... Królowej.“ Але як тут „узяти за серце“ Паню Серафимів? І на се „Jezusik“ видумав спосіб: „Jezusik stanął oddali — I zapadł w niemą tęsknicę — Nagle wzrok mu się zapali — Woła z cicha a proroczо —

„Matka przyjmie prośby moje! — Ach, po polsku się ustróję — I za serce ją rochwycę!“... Коли се не поганізм, то хиба ніякого поганізму на світі нема й не було! (Ся „Легенда“ видана в Познаню, L. Kapela, ще перед війною.)

Ані руш уперед о своїх власних силах... Перед кількома днями помер у молоденькій віці дяк при церкві св. Пятниці у Львові. При сій нагоді довідався я і наочно переконався, де знаходиться мешкання для дяка тої багатой парохії, яка на жаль, є недосяжною мрією „більшої половини“ галицького клиру... Отже: для пароха чудна вілля в просторім огороді, а для дяка таки біля тої віллі — одна щопка в стайні! Прикре вражіння! Понижаюче! Тхне середньовічною категорією „пани й бидло“... А прецінь де як де, але тут можна було (в передвоєнних добрих часах) побудувати для дяка відповідне мешкання і подбати про відповідну ремунацію (платню)... Не булоб се так болюче, якщоб се не було символом для матеріально-соціального стану наших дяків загалом. Що нам осталося з середньовіччя, те й доси животіє. Не зла воля сему винна, але неповоротність, відсталість душ... „нехай буде, як бувало“... Ні кроком уперед з часом о своїх власних силах... „Нема такого параграфу“, „нема такого права“ — і вже! Алеж треба знати, що закони й права тв о р я т ь с я... А хто не вміє їх творити, той паде в низ (як про се свідчить і наша найновіша історія). Треба часом себе „перерости“, й створити нові параграфи й звичаї — для запевнення собі доброї будучности. Останній час, щоб духовенство подбало про належне вивінування дяків, бо инакше, якщо ми не переростемо обставин, то вони нас переростуть, і опинимось там, де не хотілиби опинитися. — Вповні оправдані є терпкі заміти „В дяківській справі“ („Укр. Голос“ ч. 44, з 4. XI. ц. р.). — К.

Деякі з Вп. Предплатників „Ниви“ інтерпелювали Редакцію: длячого в деяких числах „Ниви“ стаття Преосвящ. о. Іосифа Боцяна була поміщувана по статтях інших (молоденьких) авторів? — Відповідаємо, що се сталося виключно з технічних причин (дейколи та стаття запізно прийшла до Редакції), про що Преосв. Іосиф завсігди був повідомлений, і дав свою згоду на се.

Правильник організаційний Духовенства Округа Скізьського. — §. 1. Ціллю Організації є піднесення поваги і значіння священників, через заховання карности і солідарности. — §. 2. До осягнення ціли послугується Організація: а) заохочуванням священників на спільних сходах до виповнювання заряджень духовних властей; б) спільним порозумінням межі священниками, як поступати зглядом світських властей; в) уділюванням порад, а по можности і матеріальної помощи потребуєчим родинам священників Округа Скізьського. — §. 3. Управа Організації лежить в руках Ради

Трох (тріумвірату) вибраних на спільних сходах; в разі постійної перешкоди одного члена Ради Трох, входить на його місце один з двох заступників, вибраних також на спільних сходах. — §. 4. Всі священники, повинуючися цвицалам Організації, зобов'язуються словом чести заховувати карність і солідарність. Сей обов'язок стверджують власноручним підписом в присутності найменше двох священників (один з них мусить бути з Ради Трох). — §. 5. Карність і солідарність обнимає отсі діланки: а) виповнювання заряджень духовних властей; б) поступовання з властями світськими і їх зарядженнями а се. побирання платні, участь у виборах до різних урядів і законодатних чинників; в) поступовання зі священниками свого обряду; г) поступовання зі священниками обр. лат.; д) поступовання в товариській життю і повождення з особами жіночого пола; е) поступовання з парохіянами і побирання датків за функції духовні і канцелярійні; ж) попирання станових товариств і їх преси; з) попирання товариств інших і їх преси; і) урядовання і провадження уряду парохіяльного; к) уживання рідної мови в урядованню і розговорах. — §. 6. Священники не піддаючися правилам мимб упімнень або не заховуючі зобов'язань, підлягають карам: а) трикратним упімненням; б) бойкотови цілого духовенства; в) публичним нап'ятіюванням в часописах; г) донесенням до духовних властей. — §. 7. Кождий священник складає річно до Каси Організації квоту означену на спільних Зборах на видатки; на фонд запоомоговий для потребуєчих родин священничих (прим. вдів і сиріт) річно таку квоту, яку ухвалиться на спільних сходах. — §. 8. Запоому виплачує касієр Організації по одержанню посвідки ствердженої Урядом Деканальним, а вразі смерти священника Округа скільського обов'язані всі священники відправити одну Сл. Б. за упокій душі брата во Христі. (Запомога звичайна не сміє перевищати суми однорічних датків всіх священників). Запомога надзвичайна залежить від рішення Ради Трох, зглядно спільної наради цілого духовенства. — §. 9. Виконуюча власть лежить в руках „Ради Трох“ вибраної на спільних сходах (на один рік). Рада Трох вибирає одного члена предсідником, одного секретарем, а одного касієром. Касієр або секретар є рівночасно і заступником предсідника. — §. 10. Всі справи полагоджує Рада Трох. Від рішення Ради Трох можна віднести до спільних нарад цілого духовенства, які мусять правильно хочби один раз у році відбутись; в надзвичайних случаях скликує Рада Трох в порозумінню з Деканатом спільну раду в Сколім.

НИВА

місячник поєвячений церковним і суєпільним справам.

Ч. 11. Львів, за падолист – грудень 1923. Рік XVIII.

Виходить раз на місяць в обємі трьох аркушів друку.

Адрес редакції і адміністрації: Львів, ул. Корняків ч. 1.

СВ. ЙОСАФАТОВИ

Архієпископови полоцькому,

славєтному Мученикови за єдність Христової Церкви,
великому нашому Заступникови перед Богом,
нєстружєному Подвижникови за Божу славу й ласку між людьми,
найкращому Синові українського народа,
що через Нього освятився й прославився

в ювілейному році 300-літньої річниці

Його смерти

присвячуємо се число „Ниви“.

ЕНЦИКЛІКА

Його Св. О. Н. Пія з Пров. Бож. Папи XI

в тристалитні роковини смерти Святого Йосафата Мученика
Архієпископа Полоцького, східного обряда

до

Всєчесних Братів Патріярхів, Прімасів, Архієпископів, Епі-
скопів і инших Владик місцевих, що остають у мирі і звязи
з Апостольським Престолом

пій, п. п. XI.

Вєєчесні Браття, привіт і Апостольське Благословєння!

Церква Божа, дивним провидінням так основана,
що в повноті часу має бути наче великою родиною, котра
обійматимє загал людського роду, крім инших своїх по-
знак, як знаємо, має також ясну божественну познаку все-
ленської єдности. Бож Христос Господь чин, який приймив
від Вітця, не лише Апостолам повірив, коли сказав: „Дана

ЛБ АН УРСР

Ж. №

мені всяка власть на небі й на землі. Ідіть отже, навчайте всі народи“¹⁾; але також хотів, щоб Апостоли творили як найбільш совершенно товариство, подвійно звязане найсильнішою повязю, а саме: з внутр тою самою вірою і любовю, котра виллялась у серця... Духом святим²⁾; а із зовні владою одного над усіми, бож начальство над Апостолами Петрови віддав, яко вічною засновою єдності й видимою підвалиною. Отсю єдність під кінець дочасного життя він їм як найревніше поручив³⁾ і за туюж найгорячішими молитвами Вітця благав⁴⁾ і виблагав її, вислуханий задля своєї боговійності.⁵⁾

В той спосіб повстала Церква й зросла в „одно тіло“, що живе й сильне одним духом; а сього тіла головою є Христос, з котрого ціле тіло зложене і спонене всякими звязями взаємної допомоги;⁶⁾ але з тої самої причини, тогож тіла видимою головою є той, котрий заступає Христа на землі, Первосвященик римський. До нього, яко до наслідника Петрового, повсякчасно відносяться ті Христові слова: на сій скелі вибудую Церкву мою⁷⁾, вінже завсіди сповняючи сей уряд заступника, що Петрови було дане, не перестав братів своїх утверджувати, де се потрібне, та пасти всі і ягнята і вівці Господнього стада.

Але мабуть ніколи до нічого неприятель чоловік не відносився з такою ворожнечею, як до єдності церковної управи, котрою то єдністю мається зберегти „єдність у звязи мира“⁸⁾; і хоч він не міг побідити самої Церкви всеж таки вспів видерти з її збору й лона чимале число синів, ба навіть цілі народи. Дуже причинились до того або незгоди між поодинокими народами, або закони противні релігії й побожності, або загоріла погоня за марними добрими.

Але найбільший і з усіх найбільш оплаканий був відпад Візантійців від вселенської єдності; котре лихо, хоч здавалося: що Собор у Ліоні та в Фльоренції його усунуть, опісля всеж таки наново вибухло, та й нині триває, а з великою шкодою для душ. Від тоді бачимо, як заблукались і в пропасть ідуть як інші, так Східні Славяни, хоч сі остались були довше, як інші, в лоні матери Церкви. Певна річ, що вони мали зносини з сим Апостольським Престолом також по схизмі Михаїла Керулярія, які зносини

¹⁾ Мат. XXVIII, 18—19.

²⁾ Римл. V, 5.

³⁾ Йоан XVII, 11, 21, 22.

⁴⁾ Ibid.

⁵⁾ Евр. VII, 5.

⁶⁾ Єф. IV, 15—16.

⁷⁾ Мат. XXVI, 18.

⁸⁾ Єфес. IV, 3.

в наслідок нападів то Татарів то Монголів перервали, опісляж повторили і піддержували, аж доки їм сього не заборонила упорність можновладців.

Римські Первосвященники не опустили в тій справі нічого, що було в їх силі; з котрих деякі особливим способом піклувалися спасінням Східних Славян: як Григорій VII, котрий київському володареві „Димитрію, королеви Руси, й королевій його жінці“, коли розпочинали своє володіння, на просьбу їх сина, що був у Римі, через лист ¹⁾ як найсердечніше від Бога всякого добра побажав; подібно Гонорій III, що вислав послів до Новгороду; теж зробив Григорій IX, а також не багато пізніше Інокентій IV, котрий вислав був туди великого й сильного духом мужа Івана de Plano Carpino, окрасу чина Францісканів. А овочі тих заходів наших попередників з'явилися в р. 1255, коли то здійснилось привернення згоди і єдності, а для прослави тогож в імені й з поручення Первосвященника аббас Opizo, його легат, торжественно вінчав королівською короною Данила Романовича. Відтак після гідної традиції й звичаю предків Східних Славян також се сталося, що на фльорентійськім Соборі Ізидор, митрополит київський і московський, що був Кардиналом Св. Р. Церкви, мовою своїх земляків обітував католицьку єдність у вірі з Апостольським Престолом свято й ненарушимо заховувати.

Привернена сполука тревала в Києві через більше літ; політичними переворотами, що сталися з початком XVI. в., побільшилися причини для розриву тої сполуки; алеж вона р. 1595 щасливо відновлена, а в рік опісля, на берестейському Соборі, проголошена була подвижниками й діячами митрополитом київським та й іншими українськими (Ruthenorum) єпископами. Клеменс VIII приймив їх як найсердечніше, і видавши конституцію *Magnus Dominus*, завізав усіх Христових вірних благодарити Богу, „котрий завсіди думає про мир, і хоче, щоб усі спаслися та до пізнання правди дійшли.“ А щоби єдність і згода на віки вдержалася, освятив її премудрий Бог, наче печаттю, святістю й zarazом мучеництвом.

Та велика честь припала Полоцькому Архієпископови Йосафатови, східньо-славянського обряду, котрого з правом узнаємо за пресвітлу окрасу або за стовп Східних Славян; бож ледви чи хто інший більш прославив їх імя, або красше подбав про їхнє спасіння, як той їхній і Пастир і Апостол, головнож тим, що свою кров пролляв за єдність святої Церкви. Коли отже надійшла 300-літня річниця сього преславного Мученика, вважали Ми се за дуже пригідне, пам'ять такого мужа відновити, щоб Господь, ублаганий як найбільшими молитвами добрих, „збудив Духа в своїй Церкві, яким

¹⁾ Ep., lib. 2., ep. 74, apud. Migne, Patr. lat., t. 148, col. 425.

наповнений блаженний Йосафат, Мученик і Владика... по-ложив душу свою за вівці¹⁾; і щоб зі збільшенням ревности в народі для поширювання єдності продовжалося діло, для якого він подвигався, аж доки не сповниться та обіцянка Христа й бажання всіх Святих: і буде одно стадо й один Пастир.²⁾

Він справді роджений від родичів незєдинених, але свято охрещений іменем Івана, від найніжнійшої молодости заправлявся до побожності. Придержуючися величавої славянської Літургії, шукав передовсім правди й слави Божої, і тому, а не під впливом якихнебудь людських зглядів, ще хлопчиною прилучився до єдиної вселенської або католицької Церкви; уважаючи що до звязи з нею він призначений уже важно прийнятим хрещенням.

Що більше: почуваючи себе веденим до загального оновлення св. єдності якимсь небесним почуттям, зрозумів, що він найбільш до нього зможе причинитися, наколи задержить східний славянський обряд і Василіянський монаший закон у злуці з соборною Церквою. Тому р. 1604 прийнятий між монахів чина св. Василя, і змінивши ім'я Іван на Йосафат, цілого себе віддав вправлюванню ві всіх чеснотах передовсім у побожності й умертвлінню. І ту любов Христа, якою запалав від першої своєї молодости, роздумуючи над Христом Розп'ятим, опісля заєдно обявляє в спосіб просто-надзвичайний.

Свідком є митрополит київський Йосиф Велямин Рутський, котрий у тому самому монастирі був архимандритом, що він „у короткому часі в монашому життю так поступив, що міг бути вчителем для інших.“ І як тільки Йосафат був рукоположений, назначено його архимандритом і начальником монастиря. А він сповняючи сей уряд, не тільки що монастир і приналежну церкву старанно зберігав і їх боронив перед нападами ворогів, але понадто, бо вони майже були опущені, вірними, так трудився біля них, що християнський нарід знова до них горнувся. Міжтим, дбаючи передовсім про злуку своїх земляків з Престолом св. Петра, для її поширення й утвердження, звідусюди збирав докази, які лиш були йому під рукою, особливож перекартковуючи літургічні книги, яких Східні й навіть незєдинені по приписах св. Отців уживають.

Отже по такім пильнім підготовленню зачав трудитись біля здійснення зєдинення з такою силою й ніжністю та й з такими успіхами, що навіть противники прозвали його „душохватом.“ Бож дійсно се дивне, як багатьох він привів до стада Христового з усіх верств і родів: селян, купців, боярів і навіть зверхників та управителів провінцій, як при-

¹⁾ Зі служби св. Йосафатови.

²⁾ Йоан X, 16.

міром Соколинського з полоцької провінції, Тишкевича з новгородської, Мелечка зі смоленської. А відколи став владикою полоцької церкви, ще куди більш поширив своє апостолування. Сього апостолування сила мусіла бути майже невіроятна бож він давав приміри найчистішого, найубожшого, найбільш повздержного життя й такої щедрости супроти потребуючих, що для їх підпори навіть оморфор заставив; жив він у межах строго релігійного життя, а не втручався в нічому в політичні справи, хоч часто й дуже був спокушуваний, щоби вмішатися в журби й спори громадського життя; словом: словив він ревністю найсвятішого Єпископа, що словами й письмами не знав застою в праці для правди. Так отже видав він більше своїх творів, написаних доступним способом, як про першенство св. Петра, про хрещення св. Володомира, про оборону католицької єдності, катехизм зладжений на взір блаженного Петра Канізія й таке инше. А що мав великий вплив в одному та другому клирови на розбудження ревности в священничій службі, яка то ревність поволі зросла, осягнув те, що нарід, належно обучений у християнській науці і вихований доцільними проповідями Божого слова, став численно учащати в св. Тайнах та в св. Літургії і повертав до щораз святішого способу життя. І так, коли Дух святий розлився далеко й широко, Иосафат величаво втвердив діло єдності, якому був віддався. Та дійсно найбільше його тоді втвердив і в особливий спосіб освятив, коли за нього яко мученик головою наложив, а се з найбільшою готовістю, з великодушністю, гідною подиву.

Мучеництво мав він у душі завсіди, в устах почасто; бажав собі мучеництва в святочній проповіді; нарешті і виблагав собі мучеництво, як незвичайну ласку Божу, коли в кілька днів перед смертю на уваги про засідку, що готується на нього, сказав: „Господи позволь мені пролити кров за єдинення та за послух Апостольському Престолови.“ — Се його бажання й сповнилося в неділю 12. падлиста 1623 р., коли окружений ворогами, що нападали на Апостола єдинення, приязно й лагідно звернувся до них і просив їх, наслідуючи свого Вчителя й Господа, щоб дали спокій його домашнім, а він сам віддався їм у руки; і коли в тяжких ранах до останнього подиху не переставав просити Бога: щоби простив його переслідникам.

Великі користи були з того так славного мучеництва: передовсім дуже зросла мужність і сила в українських (Ruthenis) Єпископів, котрі два місяці опісля в своїм письмі до Конгрегації для поширення віри так заявили: „Ми готові життя наше віддати і кров пролляти за католицьку віру, як один з нас уже й пролляв свою кров.“ До тогож: велике число людей, між ними й убійники Мученика, зараз потому повернуло до лона одної Церкви.

Отже кров св. Йосафата, як перед трома віками, а ще більш нині є заставом мира й печаттю єдності; кажемо нині, коли нещасні славянські провінції закервавлені такою братовбійчою різнею, бурливими походами, люттю здичілих воєн спустошені. І здається нам, що ся кров сильнішим голосом кличе, чим Авелева,¹⁾ і братів Славян, як колись, словами Ісуса Христа скупчує: Вівці лежать без пастиря. Жаль мені народу. І дійсно, в яких нещасних умовах вони живуть! у яких — всілякого роду — труднощах пробувають! скільки їх заточників позавітчиною! скільки повбиваних! який упадок душ! І коли так розважаємо теперішню долю Славян, яка далеко прикрійша чим та, що її оплакував наш Святий, ледви з любови батьківської душі можемо сльози здержати.

Щоб злагодити ту велику нужду, Ми з нашої сторони стараємось помагати навішеним нещастям, без усякого людського наміру, без огляду на всі різниці між потребуєчими, щоб тільки негайно стати в пригоді кожному, що найбільш того потребує. Алеж наші засоби не спроможні були дати раду так великим потребам. І не могли ми того зупинити, щоби — без огляду на всі релігії — не змагалися знущання над правдою й чеснотою, ба навіть, як се діялось подекуди, щоб не вязнено й не убивано християн і навіть священників і єпископів.

При розважанню тих нещасть знаходимо в тому немалу потіху, що врочиста пам'ять про пресвітлого Єпископа Славян дає Нам дуже підхожу нагоду, щоб виявити батьківське серце, яке маємо до всіх Східних Славян, і щоб їм предложити всі ті добра, котрі містяться в єдності св. вселенської Церкви.

До тої єдності зусильно заохочуємо незєдинених, та бажаємо, щоби християни всюди на світі, за приміром і спонукою Йосафата, Нам у тій справі помагали, кождий після своїх сил. А нехай зрозуміють, що ту єдність годиться поширювати не так диспутами чи іншими заохотами, як передовсім любовію до братів Славян та до інших Східних, після слів Апостола: „одну маючи любов, однодушні, згідливі, нічого не ділаючи зі сварливости, але в покорі один одного висшим уважаючи від себе, не на своє кождий дивлячись, а на те, що є других.“²⁾

Тому з одної сторони треба, щоби Східні, незєдинені, відкинувши давні упередження, старалися пізнати правдиве життя Церкви, і нехай Римській Церкві не приписують провини приватних людей, які вона сама і осуджує й старається направити; з другої сорони Латиняни нехай стараються докладніше й глибше пізнати справи й звичаї Східних, бож

¹⁾ Євр. XII, 24.

²⁾ Фил. II, 2—4.

завдяки основному знанню тих справ св. Иосафат мав такі успіхи в своїй праці.

Ось причина, котра нас спонукала з новою ревністю зацікавитися Папським Орієнтальним Інститутом, який за-снував Наш невіджалуваний попередник Венедикт XV, бож маємо таке переконання, що з належного пізнання справ процвіте належне оцінення людей і щира прихильність, а все те, злучене з любовю, при помочи Божій, як найбільш причиниться до поширення релігійної єдності.

Всі, що сею любовою будуть переняті, зрозуміють, що божественно вчить Апостол: „Бо нема різниці між Жидом а Греком; бо він є Господом усіх, багатий для всіх, що його призивають.“¹⁾ Крім того, що ще більше, послухні тому ж Апостолові, коли він заповідає, вони позбудуться не-тільки неслухних упереджень, але й відкинуть безпідставні підозріння, заздрощі, ненависть та й нарешті усі християн-ській любові противні почуття, в наслідок котрих народи поріжнилися. Так бо каже той же Павло: „Не говоріть ложі один на одного, скинувши з себе давного чоловіка з його ділами, а одягнувшись у нового, що відновляється у пі-знанню того, що його сотворив, де нема поганина й Жида... варвара й Скита, невільника й вільного, але все й у всім Христос.“²⁾

І так, коли здійсниться ота сполука поодиноких лю-дий і народів, здійсниться також сполучення Церкви, й по-вернуть до її лона всі, які від неї відпали колинебудь та з якоїнебудь причини. Алеж здійснення сеї сполуки станеться не людською радою, тільки добротою одного Бога, ко-трий не глядить на особи,³⁾ і котрий не зро-бив ніякої різниці між нами й ними,⁴⁾ і буде так, що всі сполучені народи користатимуться однаковим правом, якогонебудь вони були би племені і якоїнебудь мови, якихнебудь святих обрядів, котрі Римська Церква за-всіди, як найсвятійше поважаючи їх, заховувала й завсіди приказувала заховувати їх, украшаючись ними наче доро-гими одечами, мов цариця в позолоченій одежі, о-кружена різністю.⁵⁾

Тому, що ся згода всіх народів у вселенській єдності буде передовсім Божим ділом, то треба її шукати при по-мочи й охороні Божій. Віддаваймось отже побожним мо-литвам, наслідуючи приміри й зразки св. Иосафата, котрий працював для єдності, покладаючись головню на силу мо-литви. За приміром того ж подвижника й провідника почи-

¹⁾ Рим. X, 12.

²⁾ Кол. III, 9—11.

³⁾ Діян. X, 34.

⁴⁾ Там же, XV, 9.

⁵⁾ Псал. XLIV, 10.

таймо як найглибше величаву Тайну Евхаристії, той застав її визначну причину єдності, те таїнство віри, до котрого любов і ревне привязання всі Східні Слав'яни також по відлученню від Римської Церкви заховали, й саме тому уникнули нечестивости тяжших ересей. А з сего можна буде надіятися того, за що мати Церква побожно й вірно молиться в совершуванню сеї Тайни, щоби Бог ласкаво подав дари єдності й мира, які в найсвятійшій жертві містично зображуються;⁴⁾ за теж саме в Службі Божій моляться спільно одні й другі, Латиняни й Східні: сі „за єдність усіх церков“ Бога молять, а тамті тогож Христа благаяють, щоби „зважаючи на віру своєї Церкви, удостоївся її по своїй волі успокоїти й зєдинити.“

Друге звено для бажаної єдності зі Східними Слав'янами становить їх визначне привязання до великої Божої Матері Діви і почитання, що їх відріжнює від багатьох інших еретиків, а нам робить їх ближчими. В тім Йосафат не лише що дуже визначався, але й бачив велику за поруку для поширення єдності, і тому він, як се звичай у Східних, на особливий спосіб почитав образок Богородиці Діви, котрий Василіяни-монахи і в самім Римі, в церкві св. Сергія і Вакха, і вір і Христові без огляду на обряд богочестиво почитують, як Царицю пастівників. Сю отже блаженну Матір, особливо під тою назвою, призиваємо, щоби привела незєдинених братів на спасенні пасовища, де Петро, що заєдно жиє в своїх наслідниках, заступник вічного Пастиря, пасе і всі ягнята і всі вівці християнського стада та управляє ними.

Наконець у такій річі призиваймо всіх Святих, особливо тих, що колись на Сході мали славу ізза своєї святости й мудрости, та ще й нині мають велику славу й почитання в народах. Але перед усіми призиваймо Йосафата за заступника, котрий за життя за справу єдності як найбільш зусильно вставлявся, тож нехай так і тепер у Бога заступається й кріпко боронить її. — Його Ми просимо отсими словами Нашого вічної пам'яті попередника Пія IX.:

„О, св. Йосафате, щоби твоя кров, яку ти пролляв за Церкву Христову, сталася заставом того зєдинення з святим Апостолським Престолом, котре ти завсіди мав на думці та котре ти в день і в ніч запопадливими молитвами у Всевишнього найліпшого Бога благав. Вибираємо Тебе на повсякчасного заступника в Бога і в небесному Царстві, щоби те зєдинення вже раз здійснилось.“

* Таїнство Служби Божої в свято Тіла Христового.

Бажаючи небесних ласк і засвідчуючи Нашу прихильність, всечесні браття, Вам і Вашому клирови та народови уділяємо зі щирого серця Апостолське благословення.

Дано в Римі в св. Петра, дня 12-го місяця падолиста року 1923, а другого року Нашого Первосвященства.

П. П. Пій XI.

Еп. О. Боцян.

Великий ювілей.

1623—1923.

Є це вже така тайна Божого Провидіння й Божого Милосердя, що коли є яка ідея на часі, або яка велика потреба, Господь Бог посилає тоді своїх вибранців, щоби цю ідею ввели в життя, щоби ці потреби заспокоїли. Так у важні й тяжкі хвилі життя вибраного й Божого народу ізраїльського посилав Господь до нього Своїх пророків. Коли прийшла така пора, „повня часу“ (Гал. 4, 4), післав і Сина Свого Єдиного на цю землю між нас, щоби устроїв царство Боже. Серед тієї повні часу посилає знову до свого царства своїх вибранців, великих святих, єпископів, папів, основників законів, щоби в хвилях чи ересей, чи переслідувань церкви, чи упадку церковного життя, чи потреб людей, чи особливих завдань Христової церкви, щоби вони сповнили те діло, до якого Він їх покликав. Святу руку Провидіння Божого бачимо виразно в історії народу ізраїльського, в історії св. католицької церкви, в історії кожного святого, в історії кожного народу. Єсть рука Божа і в історії нашого великого українського народу й його святої церкви!

Прийняв наш нарід Христову віру від Греків під сам кінець їхньої католицької єдності з Римом, зі св. Апостольським Престолом. З католицькою вірою прийняв зін і благославення вселенської церкви, а з ним католицького духа великих Отців святих, та той на причуд дивний консерватизм, який довгими віками рятував нашу церкву серед навали монгольської й татарської, серед державного розбиття й поневолення нашого народу, серед перехресних впливів сходу й заходу на нашої землі. І ось дивна поява: від коли грецька церква через Фотієву й Керуларієву схизму відпала від єдності й благославлення Христової церкви, завмерла вона, як галузка від пня відтята. Не видала вона вже ні одного більше святого, не була в силі розвивати далі науки богословської, й очевидячки ниділа разом з безсилими василевсами, та своїми підкупними патріярхами. Тимчасом українська церква, неначе переймаючи на себе старі католицькі передання грецької церкви, довгі віки, серед найтяжчих умовин, жие католицьким життям, розвивається, просвічає й освячує свій

нарід. У той час, коли в Греків мерзеність запустіння, в нас цвіте духовна культура київської печерської Лаври й видає з поміж нашого народу багато святих. Не тільки київський Патерик печерський, не тільки його перекладає Сильвестер Косів¹⁾, але й такий визначний католицький історик нашої церкви, як василіянської генеральний прокуратор у Римі, Ігнатій Кульчинський начисляє в своїм *Specimen ecclesiae ruthenicae* (*Pars prima. De sanctis ruthenicae ecclesiae propriis*) аж 17 святих печерських, які вславились в часах католицького духа на нашій Україні від XI.—XIII. століття. Тим духовним скарбом й тією духовною силою жила українська церква й далі, через тяжкі віки XIV. і XV. У той час бачимо в неї помітний напрям: увільнитись від небажаного впливу Царгороду, а лучитись із католицьким заходом. А в XV. століттю українська й білоруська церква з митрополитою Григорієм Цамвлаком на чолі бере чинну участь у констанцькій соборі (1418), а потім на другім вселенському соборі в Флорентії (1439 р.) устами митрополита київського і всеї Руси Ісидора „радо“ заявляє свою злуку зі „св. Апостольським Престолом і Римським Архієреєм, начальником цілого світу, наслідником св. Петра, верховного Апостола, правдивим намісником Христовим, головою цілої Церкви, Отцем і Головою всіх християн.“ Цю флорентійську унію прийняла Україна і Біла Русь радо, бо тут були католицькі передання й католицький дух, — не так, як у Москві, яка ворожо виступила проти католицької єдності Христової церкви й через те відділилась від київської митрополії. Наслідника Ісидорового на київській митрополії, Григорія II. Булгара, висвятив Папа Николай V (1442 р.) й обороняв його від нападів з Москви. А митрополита Мисаїл Друцький (1474—1477) посилав 1476 року славне посольство від України й Білої Руси до Папи Сикста IV „Вітця вітців і найвисшого Пастиря пастирів, святої вселенської Церкви Христової намісника“ з поклоном і проханням о прислання ювілею та суддів для вирішення спорів між латинським а руським клиром. Другий наслідник Мисаїла, митрополита Йона I. Глезна (1488—1494) жив у великій приязни з польським королем Казимиром, великим католиком і приготував його на смерть; отже знак, що сам він теж був католиком. Митрополита Макарій I. (1495—97), ще як архимаандрита виленський, підписав був згаданий лист до Папи Сикста IV., а його великий наслідник, Йосиф II. Солтан (1498—1517) працював дуже ревно над закріпленням св. єдності церковної в своїй митрополії. За вказівками самого патріярхи

¹⁾ Sylwester Kossow, Biskup Mściślawski. *Paterikon albo Żywoty SS. Oycow pieczarskich obszernie słowiańskim językiem przez ś. Nestora zakonnika y łatopisca ruskiego przedtym napisany. Teraz zaś z greckiego, łacińskich, słowiańskich y polskich objaśniony y króćciej podany. Kijów w drukarni Ławry Pieczarskiej 1635.*

царгородського Нифона прийняв він для добра своєї церкви рішення флорентійської унії, а в церковних справах посилав посла з листом до Папи Александра VI. (1500). За його католицьку свідомість і діяльність назвали навіть його москвичі: „Латиніян“.

Таким чином можна сказати, що українська церква до р. 1517, це є до смерті митрополита Йосифа II. Солтана була заєдно свідомо католицька. Дперва коли за впливами московських великих князів прийшов на київський митрополитий престол Йона II. (1519—23), противник унії, від того часу Україна й Біла Русь попадає через свою єрархію в схизму й триває в ній через увесь дальший протяг віку XVI. Є це теж вік найбільшого її упадку й поневолення. Простий нарід лишився далеким від шкідливих впливів роздору, а лучші круги віруючих людей гуртувались у церковні брацтва, щоби ратувати свою церкву. Та замість поратунку світський елемент вніс ще більше заколоту й поневолення в церкву. Коли діло дійшло до крайності й положення української й білоруської церкви ставало майже безвихідне, тоді в світліщих умах засвітила гадка унії. „Повсталла вона неначе сама з себе й справедливо вважають її за самостійний акт руської церкви. Бо беручи на увагу такі дрібні чинники повстання такого великого діла, годі найти правдивої причини іншої, від того недослідного зарядження Провидіння Божого, котре св. Письмо називає „сповненням часів““. Так теж для української церкви під кінець XVI. віку надійшло таке „сповнення часів“¹⁾ берестейська унія й її духовна сила: святий Йосафат Кунцевич.

Унії він не створив, але вже застав. Коли приступив до праці для неї, рішалась її доля, бути, чи не бути. Можновладний князь Константин Острозький, хоч перший сам підніс був гадку унії, стає проти неї на чолі церковних брацтв, духовенства, вельмож і шляхти. По своїй стороні має навіть двох єпископів, львівського й перемиського, котрі теж передше підписались на унію. Счиняється в українській і білоруській церкві завзята боротьба між прохильниками а противниками унії. Сили нерівні, вислід боротьби мож передбачити...

Справедливо завважує о. Калинка Воскр. в передмові до життєпису св. Йосафата²⁾, що „й берестейська унія, хоч родилась під найщаснішою зіркою на політичнім овиді, була б проминула, як флорентійська, без глибшого сліду в життю народу, була б зосталась урядовим пактом, не втискаючись у серця й переконання народу, колиб не най-

1) X. F. P. Krypiakiewicz, Unia święta, Lwów 1897, ст. 7.

2) Żywot S. Józafata Kuncewicza, męczennika, arcybiskupa Połockiego rit. gr. opowiedziany.. według dzieła o. Alfonsa Guepin Benedyktyna z Solesmes s przedmową X. Kalinki C. R., Lwów 1885, ст. V. сл.

шласть була людина, що її прийняла як член своєї віри, як завдання свого життя, котра з нею звязалась, з'єдналась, а так сильно, що від діточого віку аж до смерти не було в неї нічого, зовсім нічого, щоб не відносилось до тієї святої справи. Відома річ, що Потій запевний унії законне існування в Польщі, Рутській дав її органічний устрій, але Йосафат удихнув у неї свою душу і як сам був вибраним оруддям, присланим від Бога робітником, так теж створив він перший доперва, цілий ряд робітників у тім саді-винограді Господнім. Людина східна походженням, мовою, обичаєм; чернець василіянський, що жив богомисленням і літургією; покутник і пустинник, що твердістю й строгістю своїх умертвінь пригадував пустинників із Тевайди; був він притім найревнішим апостолом, неструдженим отцем духовним, проповідником, „душоохватом“; а в ряді єпархії і в відношенню до світських однаково чинним, розторопним і практичним, як світські священики й єпископи заходу. В своєму діланню і в своїй особі був він живим представником унії, був її втіленням: любив церкву свою й нарід свій цілим серцем, церковні й народні звичаї найвірніше заховував, Українцем був до глибини душі, до шпіву кости; але саме тому, що був так відданий Руси, бажав для неї Унії: в неї видів велике для Руси післанництво і Бог дав йому ту ласку, тому виключному завданню свого життя приніс він укінці свідоцтво своєї крові.

„Кров його добровільно пролита відродила Русь; з того насіння виросла ціла громада черців, священиків, єпископів — робітників Господніх. Якаж це велика переміна за пів століття зайшла в історії української й білоруської церкви! Яка пропасть ділить тих владик, що підписали акт берестейської Унії, від тих, що після смерти Йосафата тримали стерно Церкви! Перші, з виїмком Потія й Терлецького, без віри, без духа, без переконання: хитрі, облудні, трівожливі; в безустанній журбі за свої посілости, за свій спокій і вигоду; непевні, за ким заявитись, з ким звязатись, як поступити: глядять пильно, звідки сильніший вітер віє, бояться польських панів і бояться руських князів, й доперва, коли короля й міністерію взріли по своїй стороні, признаються до віри в первенство Папи. Другі противно, від короля, від сойму і від польського єпископату опушені, полишені цілком самим собі, тратять посілости й доходи, їхнє життя в безнастанній небезпеці — а проте стають отверто при правах Церкви і з непохитною відвагою, проти схизми, проти соймових комісарів, боронять повірених собі душ. А пізніше, коли повинь козацька й московська залила цілу Литву й Русь, коли вистарчило бути ісповідником Унії, аби стати майже певним мучеництва, чи межі василіянськими черцями й уніяцькими єпископами найшовся хоч один відступник? Коли схизма стежила їх, як диких звірят, а Польща

відпекувалась їх, посвячуючи уніяцьку Церкву для козацьких загонів, чи був такий владика, щоби зламав вірність заприсяжену Церкві й королеви? Між панами, а навіть біскупами польськими видно було на диво таких, що перейшли на сторону Карла Густава, — між уніяцькими єпископами не було ні одного. І коли після двадцяти літ того невисказаного гнету, який витерпіла уніяцька церква, прийшла нарешті хвиля спокою, чи її владики діждались принайменш тієї заплати, щоби браття з латинського єпископату запросили їх до свого збору в королівській раді? Та де там, раз у раз відпихані й помітувані, мов люде чужої віри, не перестали однак вірно служити побіч тих, котрі за них і знати не хотіли. Це були ученики Йосафата. Він їх породив і виховав своєю кровію й мучеництвом, він стався для них прапором і щитом. Але не тільки для них, але й довгі літа пізніше був він головним апостолом і сівачем Унії в Полоцьку й Білій!

„Значіння святих Господніх буває більше по смерті, ніж за життя. Так теж, хоч три віки упило від смерти Йосафата, не скінчилось його післаництво. Ні одного зі святих католицьких не переслідує схизма з такою ненавистю; вона інстинктивно передчуває, що це для неї найнебезпечніший противник; а та ненависть, котра віки тривала, росте заєдно й вказує на те, що вплив Йосафата ростиме. Як честь його з польських і українських престолів перейшла після канонізації на престоли цілого світу, так ім'я Йосафата й його просвітне значіння перейде із малого кружка української історії на широкий овид історії вселенської Церкви.

„Йосафат був перший, що своєю кровію засвідчив єдність Церкви й першим теж, повторяємо це ще раз, котрий створив робітників, що для тієї єдності вміли з успіхом працювати. Чим був він у минувшині, тим буде він і в будучности: стягом, під котрого всі ті, що хочать чесно служити цій справі, мусять згуртуватись і розбирати його історію, як свого вчителя-мистця й провідника. Всякого апостольства не тільки на Русі, але на цілім словянським сході, в його імені треба підійматись, під його опікою вести його. Й ось причина, за ради якої, на нашу думку, цей покірний слуга Божий, цей мученик руський так довго незнаний, ставатимесь шораз більше голосний між Слов'янами, а через Слов'ян на цілім сході.“

Ці справедливі слова польського священника-місіонера й історика Калинки найкраще характеризують значіння св. Йосафата для нашої історії й Церкви й немов накликають нас до поширювання його культу й слави. Чим наша св. гр.-кат. Церква жила й розвивалась, чим вона нині ще живе, — все те завдячує вона тій силі, яку їй Господь дав через св. священомученика Йосафата. Так само й існування та

будучність нашої Церкви тісно зв'язані із силою, яка приходить від Святого. Силу ту може вона черпати тільки із тіснішої злуки з ним, із більшого та живішого культу його. Для піднесення, поширення, скріплення та втривалення цього культу приходить ось саме його великий ювілей, — приходить як Богом благославленне „сповнення часу“ в хвилину може найтяжшу для нашої церкви, в хвилину, в якій знову рішається її доля: бути, чи не бути.

Нераз уже були такі тяжкі часи, коли „на важких терезах вже хиталася доля“ унії Митрополита Потій бувби певно програвав справи в трибуналах та соймах, колиб за цим не була станула лава ревних апо остолів унії — Василя що їх виховав і духом апостольським надихнув — св. Йосафат. „На рік перед смертю мученицькою Святого Унія здавась близькою загину; опускали її громади вірних, зраджували її найбільші дотеперішні протектори, загальний голос публичної opinii добачував у ній причину нещасних для краю сварів і домагався перечеркнення її. Від хвили витебського злочину все змінється: до церковної єдності вертають найбільше вперті схизматики, сильний противник Йосафата й моральний справник його смерті, Мелетій Смотрицький із Савла стається Павлом руської Церкви й буде до смерті боронити Унії, своєю власною рукою перечеркуючи всі попередні свої писання й вчинки; державний достойник, котрий недавно давав Йосафатові горді напівнення, Лев Сапиґа, на ново стане боронити Божого діла й буде горячо запобігати канонізації того, котрого вважав за каламутника публичного спокою. Як коли, то в цім випадку очевидячки сповнялось слово Тертуліяна, що „кров мучеників є насінням християн“; досліджуючи історію дальшої долі церковної Унії, трудно опертись очевидности, що над цим ділом спочало відтіль Провидіння Боже завдяки офірі з життя Йосафата Кунцевича¹⁾.

Нападали брацтва церковні й руська шляхта на Унію за те, що нібито вона латинщить руський нарід, — символ Унії: особа й дух св. Йосафата, дух точного заховування церковних правил, грецького обряду й старого народнього благочестя католицького, був сильною обороною Унії від несправедливих закидів. А коли царгородський патріярха Кирило Люкарис — злий дух князя Острозького й берестейського собору — зворохобив через висланника свого антиохійського патріярха Теофана, українських козаків проти св. Унії, так, що війни козацькі не були походами проти „королят“, але радше проти унії, — св. Йосафат перестерігав польських політиків перед посвячуванням справ католицької Унії за політичні рахуби й воєнні користи від козаків, та

¹⁾ Ks. J. Urban: Święty Józefat Kuncewicz a chwila obecna: „Przegląd powszechny“ Краків 1923 листопад, ст. 98—99.

заповідав за те кару Божу на Польщу через тихже козаків. Прийшла кара на державу, але прийшла також і на козаків, — у катастрофі під Берестечком. А коли третій раз виступила проти Унії ворожа навала, цим разом від царської Росії, дух св. Йосафата давав сили мученицької Василіянам, Василіянкам і соткам священників на Білій Русі й Волині, а пізніше на Холмщині й Підляшшу, весь український нарід, скріплений силою від мощів св. Йосафата, станув мужно в обороні св. католицької віри. Богато мучеників видав тоді наш католицький нарід; багато з них згинувло від побоїв і куль, багато по тюрмах, багато на тяжкім вигнанню в Сибірі. Те святе зерно зійшло на нашій українській землі від посіву крови св. Йосафата! Царське православля силою здавило Унію, але й саме розпалось. Світова війна „зложила сильних з престолу, а піднесла покірливих“. Св. Йосафат вийшов із підземелля василіянської церкви в Білій і поїхав у тихе й безпечне місце до нашої церковці св. Варвари над тихим Дунаєм. Чекає слушної хвилі, щоби в славі вернути між свій вірний нарід, до своєї св. Унії.

Скільки раз та св. Унія була zagrożена в своїм існуванні, стільки раз являється у неї св. Йосафат зі своєю великою помічю. Нападає на неї князь Острозький і брацтва церковні, св. Йосафат як чернець-Василіянин ставить проти них опір своєю духовною силою. Нападає на неї вся византийська схизма враз з українським козацтвом, — мучеництво св. Йосафата ратує Унію й дає їй перемогу. Нападає на неї царське православля, задає її смертельні удари один по одному, сила св. Йосафата піддержує духовенство й нарід і католицька віра бере перемогу над брутальною силою, яка нарешті й сама розлітається. Під рукою Божої справедливості всякі напасти на Унію розбивались і обертались у нівець, бо за нею стоїть непереможена сила св. Йосафата!

Нині знову являється серед нас Святий: знак, що наша св. Унія знову zagrożена в своєму існуванні... Приходить, щоб її ратувати...

Це вже історична неміч нашої церковної організації, що вона не вміє задержати своїх вірних при своїм обряді. Маючи всі дані до висшости над конкуренцією: і красоту, і популярність, і старанність, і символику, і зрозумілу мову, і спів, і привязання побожного народу, не вміє вона однак орудувати ними, як слід. Не вміє поглибити розуміння, оживляти привязання, піднести церковні обрядности до тієї культурної висоти, яка стає притягуючою силою*). Під тим

*) На думку Редакції наша властива неміч не є церковна, але політична. Ніколи Унія на наших землях не дізнавала уцербку з чисто церковних, лише з політичних причин. Се наша загальна неміч, що нам доси не вдалося досягнути державної самостійности. Якщоб Унія в нашій народі мала зі сторони держави таке попєртя, як у б. Росії мало православє, а в Польщі римокатолицизм, то нікому навіть на думку не приходило би говорити про слабість Унії. — Редакція.

зглядом ми живемо ще о яких 100 літ назад. Щоденне життя вже давно знає порядок і чергу, тільки не знає його ще наша церковна організація. До йорданської води, до мирування, — а навіть до таїнства сповіди й св. Причастя нарід товпиться навипередки й тиснесь силою, — нераз профануючи святе таїнство. Всі це бачуть і все остається по старому...

Друга наша історична неміч: недостача наука катехизму. Ще перед війною на це загально нарікалось; а тепер, коли до того ще й ряди священників прорідились, це вже є загальний крик розпуки. Молодіж росте дико, без належного релігійного виховання, крадіж, пиянство, розпуста й навіть сектарство в застрашуючий спосіб деморалізують нарід, а наука катехизму й далі в занедбанню...

Третя наша історична неміч: брак закону, а з того самоволя й безладдя. Наша церква має своє власне грецьке право церковне й на нього покликуються ще рішення львівського собору провінційального. Тимчасом цього права ніде не видно, вже більше двох сот літ у нас не друковано номоканона. В практиці панує плутаниця й анархія, й таким чином наша Церква може є одинокою на світі інституцією, яка хоче жити й розвиватись без закону й правила... Синод львівський не був належно в життя введений, мало хто його знає, а ще менше хто тримається...

Звідсіль походить та безвладність і випадковість, яка є типічною признакою нашого церковного життя. Прийшла війна, зруйнувала край і нарід, розбила й спалила сотки церков, здешаткувала священство, зруйнувала життя родинне, релігійне й християнське милосердя, викликала нечувані доси пороки, еміграцію, стичність з іновірцями — а в нашій церковній життєвій тихе мовчання, начеб усе було в порядку... В найтяжчий час для церкви й народу „місійне“ товариство св. ап. Павла літами безчинно дримає. А коли до тієї пасивності, до тої нутряної обумерлости додати ворожий напір із зовні, підпирання анархії в клирі через краєві чинники ворожі нашій церкві, явні плями й голосні поклики до систематичного нищення нашої гр.-кат. Церкви й нашого обряду, свідомолюбні наклепи на наш клир і на нашу єрархію перед широким католицьким світом і найнеморальніші інтриги проти нас у Римі — ось невесела картина, котра дуже багато говорить. Це не є факти відокримлені, а одна велика система.

Все те, як його разом узяти, вказує, що нині для нашої Церкви дуже важка хвиля.

В таку важну хвилю, як каже Пастирський лист усього нашого Єпископату, приходить до нас з високого неба наш св. священномученик Йосафат, щоби нас потішити й скріпити. Приходить тимчасом із ювілеєм, щоби приготувати ним

гідний поворот у святих моцях. Похід моців. Святого все значився великими чудами. І нині вже видно ці чуда. В усіх наших епархіях збудилось велике заінтересування для цього ювілею, та лиш усі зглядаються за тими, що хотілиб для нього працювати. Треба людей, треба грошей, а ще більше ніж грошей — охоти. Коли в кожному епархіяльному місті найдеться трьох, а в кожному деканаті один священник, котрому буде на цьому ювілееви залежати, то піде все так, як треба. Інструкції для душпастирів, що їх видали наші Пресвященні, дають ясний і докладний плян праці. Треба тільки подбати за те, щоби вони не лишились мертвою буквою, а стали життям. Сумно воно трохи, що досіль нема ще ні образців, ні нових ікон, ні біографій, ні пісень в честь Святого. Але, коби охота, то й вони будуть, бо ювілей має тривати більше, ніж рік. Однак передше треба пізнати Святого, його історію, його ідею, та і історію нашої св. Унії. Треба пізнати, обновити та оживити його святу славу, котра колись велика була серед білоруського та українського народу. Наш руський нарід видав перших і найпопулярніших (життєписців Святого: Рутського — Мороховського, Сушу і Кульчинського; перших і найкрасших проповідників про нього: Кревшу, Жоховського, Важинського й Сеницького; найбільших і найгарніших співців слави Святого: Ісаковича, автора *Iosaphaticos*), Сушу й Щуровського. Жаль тільки, що все те було в давних часах. Новіші часи неначе старались забути за нього. Гарасевич (чи його видавець?) в „Літописі руської церкви“ промовчує Святого геть зовсім; а таксамо й А. С. Петрушевич у Сводній літописі⁵⁾. Третій священник-історик С. Качала⁶⁾ вже явно виступає ворожо проти св. Йосафата. Проти них стоїть один лиш Пелеш, який в Історії унії (II. том 1880 ст. 304—319) дав гарний образ життя й діяльності Святого, та заповів еще був написати спеціальну книжку в обороні доброї слави його. На жаль, цей добрий намір не завершився ділом. А тимчасом пасквіль К. Говорського, передрукований Б. Дідицьким у „Галичанині“⁷⁾ деморалізував нашу некритичну суспільність у спілці із українськими православними істориками. Життєпис о. Козаневича (з р. 1902) не зазначив великого впливу на католицьке освідмлення збаламучених умів. Тимчасом наближалась світова війна. Як перші стежі пустила Росія між наш нарід схизматичьку пропаганду. Крім цілої повені російських листків і брошур, — з яких деякі отверто пишались на виставі Ставропігійської книгарні (Подъ гнетомъ

⁵⁾ пор. Сводная г.-р. літопись съ 1700—1772 Часть I., Львів 1882 ст. VII. про „преувлеченную ревность въ гоненіи иновѣрцевъ“ деяких владик.

⁶⁾ в кн.: *Pojityka Polaków względem Rusi*; коротка історія Руси Тернопіль 1886, ст. 78—80.

⁷⁾ Житнеописаніє Іосафата Кунцевича, Архієпископа Полоцького, Львовъ 1888.

унії, На стражѣ православія) — з'явився „Русскій календарь“ на 1910. р. а в ньому обширна: „Исторія галицко-рускої церкви и церковной унії“ О. А. Маркова (ст. 38—108 на 2 кал.), яка мала за ціль опоганити нашу св. гр.-кат. Церкву, її історію й визначних діячів й серед них і св. Йосафата. Спільні Послання пастирські галицького Епископату до духовенства й до вірних (з 1910. р.) перестерегли нарід перед злочинною роботою схизматиків і перед напастями на Святого. Мов у відповідь на цей архипастирський голос вийшов 1911. р. другий пасквіль п. т. „Йосафатъ Кунцевичъ, (Его житіе и дѣятельность). Написалъ А. О. К. (відай сам таки Марків, ще перед смертю, а видавець тільки дещо змінив. Львів, виданням Андрея Гагатка. По конфіскації друге видання) Книжечка ця ширила далше деморалізацію в нашій католицькій народі і хоч проти неї була брошурка о. Я. Левицького „Житє св. Йосафата Кунцевича, вид. „Основи“), баламуцтва тим не перепинено. Отже тепер, у часі цього великого ювілею, єсть пора стати в обороні доброї, чесної і святої слави Святого вірним представленням його апостольської праці й християнської любови та лагідности, яких не оскорбила нічим душопастирська ревність. Пора поставити на світич нашу св. Унію, її безпідставно напастовану історію й діячів, наше католицьке передання, а рівночасно критично розяснити історію козацтва й діячів православія, як Петра Могили й ин., яких величаємо без застереги й без належної оцінки їхньої релігійної вартости. А це є справа першої ваги.

Таке є значіння великого ювілею св. Йосафата. Не цінили ми доси нашого Святого, як слід, не молились до нього, як треба, не черпали ми з нього тієї сили, яка необхідна для нашого існування й розвою. Прийшла пора все те направити й жити новим католицьким життям. Воно врятує нас від загибелі, воно дасть культурну силу й культурну єдність релігійно й культурно розбитому українському народови, воно поведе історію нашу новими шляхами, на основі вічних, незмінних і життєвих цінностей єдино спасаючої св. католицької Христової Церкви. На таку поміч чекає велика Україна зі своєю свіцькою т. зв. „автокефальною церквою“, чекає безпомічна Волинь, Холмщина, Підляшша й Біла Русь, — а далі й Велика Росія.

Молимся горячо до св. Йосафата, щоби Господь післав робітників до свого жнива, а тимчасом працюймо, що можемо для великого ювілею. Як буде велика праця, велика будуть і жнива. Ось тут і розгадка тайни знаку часу, тайні нашої будуччини.

3 нагоди ювілею.

Переношую думкою в давно минуле, в часи нерших десятиків XVII. століття. Інтелігентна Україна розділена на два табори. Один табір се православні, другий — уніяти, Між ними завзята борня. Думаю, що розумію психіку одні і других. Як тепер, так вже й тоді ішла борба о багаті українські землі між Польщею і Росією. Найуспішнішим, середником до опановання якогось народу, — ослабити його, а щоби ослабити — найкрасше порізнити між собою його членів. Се була головна ціль попирання унії Поляками. Розуміється, Польщі не йшло про католицтво, а тільки про свій власний національно-державний інтерес. Унія була тільки тим кітом, що мав держати українське населення при Польщі. Зовсім такі самі згляди наказували Москві піддержувати на Україні православє. Колиби ціла Україна, була в тих часах приняла Унію, історія України а також історія Росії (і Польщі) були би напевно зовсім не такі, як були в дійсности. Що так не сталося, головною причиною було те, що між Українцями XVI. і XVII. ст. не було ще виразної національної свідомости. Вони були по переконанню справдішними Поляками й вірними горожанами б. Річипосполитої, Православні відчували вправді, що їм дорога не на Варшаву, а на схід, але вони поза своїм православєм та поза його інтересами майже нічого більше не знали й не бачили. Серед таких відносин о релігійну нетерпимість було дуже легко.

Не маловажну роль грала тут також непросвіченість української суспільности. Наша шляхта завдяки згаданій вже політиці Польщі покинула свій нарід майже в цілости. Наше духовенство удержувано рівнож завдяки тій самій політиці в неутві. Українського міщанства так якби не було. Селянська маса була темна. Не було отже кому відкрити українській суспільности очий на фактичний стан, на злобні затії західного й північного сусіда, на його свідомих чи несвідомих агентів серед самих Українців, не було кому просто протверезити нашу суспільність. Наші предки були свято переконані в тім, що в боротьбі православних з уніятами йшло справді о те, хто має бути головою вселенської Церкви, римський Папа, або Царгородський патріарх, чи св. Дух походить тільки від Вітця, чи також і від Сина... Хоч нашому тодішньому землячкови, малопросвіченому і взагалі до богословських висщих міркувань байдужому, мало було інтересу до того, хто є головою цілої Церкви і від кого походить св. Дух, то помимо того люди сперечалися, ворогували... Про обряд не могло їм ходити, бож він був торжественно Ап. Престолом загварантований і уніяти його справді строго придержувалися. Жертвою того ворогування

тої братньої міжусобиці, або скажім правду, жертвою затій сусідів, (котрі могли недопустити до трагедії, а нарочно до неї допустили), розуміється в їх очевиднім політично-національним інтересі, впав святий Йосафат Кунцевич.

Проти святого підносять деякі заміт нетерпимости супроти православ'я. Не забуваймо однак на те, що се було в початках XVII. століття, що святий ішов завжди з аконною дорогою і що ніякої особистої кривди нікому не заподіяв.

Зрештою я не маю на думці у сім своїм письмі боронити св. Йосафата. Моя ціль інша.

Від часу Витебської трагедії минуло округло 300 літ. За той час пристрасти прохололи, неодноразово основно змінилося. Ми можемо тепер спокійним оком глянути на минуле, безпристрастно розсудити справу, що закерувалася тоді тої трагедією, перевірити стійність чи погубність діла св. Йосафата і вивести з того всего відповідні висновки.

Якими би там мотивами не руководилися Поляки у пропагуванні Унії в XVI і XVII. століттях, якими би там не були тодішні уніяти, якими би там способами не пропагували вони своєї віри на Україні, то все таки факт лишиється фактом, що унія стала для нас дуже спасенною. Мрії Польщі не сповнилися. Унія не стала помостом до польонізації, а противно, задержала при українстві своїх вірних, освідомила їх національно і сама витворилася в національно-українську галузь католицької церкви. Не здійснилися також побоювання обрядовців. Східний обряд задержався до нинішнього дня суцільно ненарушений. А зрештою від нашої тільки законної волі залежить його чистота, коли би було треба, компетентні (свої) влади могли би повернути навіть його первісний вигляд, а Ап. Столиця не стояла би цьому певно на перешкоді і затвердила би певно подібне рішення провінціального собору.

Думаю, що колиби так могли встати з гробу вороги Унії з XVI. і XVII. ст. і подивитися на те діло, котре вони так завзято поборювали, то певно пожалували би дуже своєї завзятости і витраченої енергії, котру можна було звернути в інший бік з хісном для України.

Розсудім безсторонно: хто ліпше вийшов хочби в наших воєнних чи повоєнних часах, чи ми в Галичині зі своєю унією, чи Волиняки (і взагалі Українці поза „сокальським кордоном“) зі своїм православ'ям? З ким поступають і мусять поступати оглядніше, з нами, за котрими стоїть Рим і захід? чи з Волиняками, за котрими ніхто не обстане? Уніятська галицька церква, як автономна провінція, має свою голову, залежного тільки в справах віри від Риму, у Львові а начальство автокефальної української православної церкви

в Польщі перебуває в Варшаві і мусить слухати приказів польських урядовців... Або возьмім українську церкву на Великій Україні. Яка її повага, яке її значінне, яка її сила? Візьмім, що настають нормальні часи на Україні і повстає автокефальна українська церква. Чи відносини зміняться? Зовсім ні. Коли та автокефальна Церква не буде мати сильної опори на вні, то стане з konieczности оруддям в руках держави. А найсильнішою опорою для кожної церковної організації є безперечно один тільки Рим...

Наші браття „за сокальським кордоном“ знайшлися тепер в такім положенні, що повинні поважно призадуматися над тим, що їм слід робити. Коли полишать справу своєму ходови, готові вийти фатально. Треба ратувати не тільки церковні інтереси, але й народні, не тільки церкви й церковного майна, але й українського духа. Серед теперішніх обставин того не зроблять, а зглядно дуже мало що зроблять. Зовсім инакше представлялася би справа, коли би так усі Українці по сім боці рижської лінії зєдинилися також на церковнім полі. Які користи мало би се для нас усіх, а передовсім для Волиняків! Тоді ціла церковна справа „за сокальським кордоном“ в одній хвилі бере инший оборот. Тоді Варшава має до діла не з головою „автокефальної“ церкви, а з Римом. Тоді і наше положення в Галичині кріпшає, бо до нас прибуває три міліони земляків.

Чи Вам тепер, Браття зза сокальського кордону, залежить на накинених вам давнішими політичними чинниками теоретичних релігійних спорах?

Дрібка розуміння ваги справи і дрібка доброї волі, а діло піде легко і скоро. Тут не йде про ніщо більше, як тільки і то виключно про прийняття кількох догм. Зрештою все лишається по старому. За згодою Риму можна навіть задержати точнісенько такий самий вигляд усіх церковних Богослужень, який маєте сьогодні. На вид, на зверх, не було би ніякої зміни. При числі вісьмох з горою міліонів вірних нашої церкви легко добитись українського патріярхату, а з тим широкої автономії.

Ось такі думки приходять мені до голови з нагоди розпочатого ювілею. Я дуже радіби, колиби на сей мій голос відізався хтось із противного досі табору та зясував свої у сій справі погляди. Обміна думок вирівналаби не одно непорозумінне, усунулаби неоднo упередженнс. За обміною думок могло би прийти до спільного візду людей, що сею справою интересуються. Тим чином могло би прийти легше і скорше до довершення переважного діла, котрого спасенні наслідки не дали би довго на себе ждати.

Д-р Яр. Левицький.

о: Д-р Гавриїл Костельник

Сотворення.

(Продовження).

9. В цілій старині лише в святім письмі жидівського народу стояло напесе: „На початку сотворив Бог небо і землю“¹⁾. І коли Бог сотворив землю (матерію), то вона спершу була „хаотична і порожня“. А відтак діло творення продовжалося. Сказав Бог: „Нехай буде світло“. „Нехай буде розділ посеред вод (імлі)“. „Хай зродить земля траву, зілля“... „Нехай щед्रो виведе вода повзаяючі єства з живою душею“... „Хай видасть земля живієства після їх родів“... (Бит. 1, 1—26). І тільки в одному народі, в жидівському, через цілу старину в держувалася отся думка. А мова тут не про якесь упорядкування землі, чи то загалом матерії, але про бже творення так, як ми се нині розуміємо. Бог творить тут не тільки якийсь порядок у матерії, він творить зовсім нові єства: він сотворив навіть матерію — отсю „хаотичну й порожню“ землю; він сотворив також зоряне небо — весь фізичний світ. Передше всього того не було, а сталося воно аж тоді, як Бог сказав: „Нехай станеться!“ „Прошу тебе, дитино, поглянь на небо й на землю та на все, що в них є, і зрозумій: що з нічого зробив усе те Бог“ (2, Макаб. 8, 28). Дивний се факт, що сю думку в цілій старині знаходимо тільки в жидівських св. книгах. Признаюся, що я сам довго не розумів належито сього факту. Не розумів я його так довго, доки подрібно не порівнав усі людські змагання на тому полі, і доки не прсудив усього, що з тою думкою про „сотворення світа“ в людській історії вяжеться. А тепер я перекоаний, що ся думка є просто Богом об'явлена. Людські генії своїми силами ніколи до неї не знесли би (як про се свідчить історія філософії), бо вона є найбільшим парадоксом, який є загалом можливий, до тогож вона надто проста (а філософічному генієви непомірно

¹⁾ Деякі релігійні космогонії подібними словами користаються. як св. Письмо: що світ був сотворений, що колись світ був ничтожністю і т. д. Та однак тут завсіди супонується якийсь субстрат, з якого Бог сотворив світ. Так н. пр. читаємо в 129 гимні X книги Ригведи: „Не було ні єства, ані неєства, ні воздуха, ані неба над ним.. Не було життя, ні смерті, ані день не відріжнявся від ночі. Ніщо неєствовало в хаосі світа. Була тільки темнота темністю повита. Безформні води були цілим світом. Світ був ничтожністю в ничтожності укритий, а однак жар в нутрі жарівся“ (Наводжу після книжки: Svante Arrhenius: *Obraz wszechświata w dziejach ludzkości*, переклад зі шведського 1912).

тяжше приходитьс я кідкрити одну таку думку, як витворити сотки штучних теорій) ²⁾.

Річ мається так:

З усіх людських думок про походження фізичного світа якраз думка про сотворення є та, котрої признання домагається від нас розвій позитивних природничих наук — тим більше, чим більше він уперед поступає. В наших часах стало на тому, що вчені атеїсти під напором нагромаджених фактів з історії землі й неба притиснені до муру, стоять перед альтернативою: „Або самородство (*generatio aequivoca*) — або сотворення“, до чого й вони самі часто признаються. Всі інші концепції з усіми своїми альтернативами стали вже нині, щоб так сказати, неактуальними. Отже по одній стороні маємо думку про сотворення, а по другій стороні думку про самородство, яка ще осталася по пересіянні всіх тих філософічних концепцій, що противляться сотворенню. А що ж се значить приймати самородство? Значить: протиставитися всім фактам досвіду (се пізніше викажемо), отже захитати ціле наше пізнання. Виходить отже що тільки думка про сотворення може бути правдивою.

А яка історія сеї думки? Саме в тому диво. Тисячі, „наукових“ філософічних думок побіджає думка висказана у формі простого переказу, без ніякого наукового чи то філософічного апарату. А побіджає вона тому, що за нею освідчуються факти з історії фізичного світа.

І не тільки, що ся думка висказана без наукового апарату, але її навіть не висказав учений чоловік — тобто: чоловік, що посвятився науковому розважанню світа, і заслужив би на назву „філософа“. І не тільки се. Ся думка в цілій старині принялася тільки в одному народі, а сей народ не був народом у якому процвітала би людська наука (яким був н. пр. народ грецький). Вправді він видав з себе людий пера, повстали в ньому книжки, та се не є „наукові“ книжки в стилі поганських мислителів (котрих завсіди найбільше інтересували фізичні появи й процеси) — се книжки, які відносяться виключно до Бога та морального життя,

²⁾ Невірно річ представляє X Dr. Kazimierz Wais (у своїй *Kosmologii*, часть I., Warszawa 19.7), коли каже: „W każdym razie trudno się zgodzić na często powtarzane za Brandisem, (*Geschichte d. gr. röm. Philosophie* I. str. 306) twierdzenie, jakoby pojęcie stworzenia ani jednemu myślicielowi pogańskemu nie było zgoła znane“. Ціла поганська старина повторює думку „Nullam rem e nihilo gigni divinitus unquam“ Lucr. Caro, *De nat. rerum* I., (49). XI Wais якраз цитує такі вислови старинних філософів, хочаби тим дати доказ, що поганським філософам було звісне поняття про „сотворення чогось з нічого“. Алеж зовсім не про те ходить! Поганським мислителям накидувалася та думка, однак в оні (всі без виїмку) вважали її за абсурдну, й а limine відкидали її. Ось про се ходить.

а наука в них виложена без філософічної аргументації³⁾. Ріжні люди в ріжних часах і на ріжних місцях землі писали ті книжки, а всіх їх лучить однаковий спосіб думання. Нема в них инакшої аргументації, як отся — будь-що-будь — дуже дивна: „Так говорить Господь Бог“! А ся думка про сотворення в жидівському народови не виступає відокремлено. Вона щільно вяжеться з цілою монотеїстичною, об'явленою (за об'явлену вважаною) вірою жидівського народу. Що отже думати про се? Чи отся віра є тільки „природним витвором“ жидівського народу? Ніщо не промовляє за тим, але якраз усе свідчить противно. І так передовсім характер жидівського народу та його географічно-суспільне положення. Загал жидівського народу ніколи не відзначався природним привязанням до високо удуховленої монотеїстичної релігії. Той загал-заєдно відступав від понять сеї релігії, і прихилився до поганських понять. Виступали тоді пророки, одиниці, що заєдно воювали тільки одним аргументом: „Так говорить Господь Бог“! І грозили свому народови страшними карами (які сповнилися), а за те нарід усіх їх позбавив життя. Так через цілу старинну жидівську історію видно якусь дивну струю, котру годі вважати за природний витвір жидівської суспільної психіки, — а проявлюється вона як у поняттях, так у ділах. Опісля вона нараз виринається з границь жидівського народу і — під назвою християнства — заливає цілий старинний світ. І сталося, що жидівські релігійні книжки розповсюднилися по цілому світі — в цілому культурному світі осягнули рекорд: з усіх книжок вони найбільше читані і толковані, а завсіди вони „на часі“.

З другоїж сторони дивною є залізна одноцільність тих книжок. Нарід жидівський мешкав — мож би сказати — на перехрестю старинного світа: в середині між Вавилонією Єгиптом, Римом, Грецією, Феникією. І завсіди він був — навіть проти своєї волі — в живих зносинах з сусідними поганськими народами. Навіть пробував у неволі поганських народів тай на своїй землі був перемішаний з поганями, і вкінці поприймив навіть чужу (арамейську) мову. Отже після природних процесів повинен був також під оглядом релігійних понять засимілюватися з поганськими народами, яке стремління вдійсности разураз підносилося, а однак ніколи не перемогло. Алеж так річ малася тільки до одної граничної точки — до Христа. Число одноцільних

³⁾ В грецькій поганській народі повстали народні епопеї Іліяда та Одисея, а в жидівській народі Книга Йова. Йов, се герой перед Богом, а герої Іліади та Одисеї се герої лише перед людьми. Отже маємо тут два зовсім відмінні поняття вартости чоловіка. А ся розбіжність заходить загалом між усіма книгами св. письма по одній стороні та між всіма поганськими книжками по другій стороні.

релігійних жидівських книжок тут уже раз на все замикається.

І знова одно диво. Ніщо лекшого, як змінити субтельний метафізичний світогляд своїх попередників⁴⁾. Атже тут є тисячні можливості, а кождий думаючий чоловік щось хоче викрити і чимсь, що знаходить у своїх учителів, він невдоволений. І дійсно: нема ніякого філософічного світогляду, котрий не через кілька віків, але хочби тільки через дві людські генерації остався би незмінений бодай у подробицях. — Один одинокий виняток становить тільки субтельно метафізичний світогляд св. письма. Людські автори тих книжок пишуть свої книжки, кождий „на свою руку“ (кождий пише про щось иншого, один на другого навіть не покликується і т. д.), а всеж таки всі годяться. Колиб у тому ділі було все „тільки природне“, то вони — з природної конечности так поперекручували би метафізичні думки своїх попередників, що сього й самі не спостерегли би. Атже вони нераз розвивають і представляють одну й ту саму думку в різних формах та укладах з иншими думками, отже мали різні нагоди для перекручення первісної думки, а вдійсности вони всюди віддали сю думку як найвірнійше.

Нас тут обходить тільки думка про сотворення, отже пригляньмося їй. Первісне її сформулювання знаходимо в I. кн. Мойсея (се місце ми вже наводили). А опісля тут і там вона повторюється то в такій, то в инакшій констеляції, та завсіди вона як найвірнійше віддана.

Я довго не міг зрозуміти, що властиво хоче псалом 148, де вичисляється всі можливі фізичні появи й звіри з закликанням, щоби „хвалили Господа з небес“. його поетична вартість невелика якраз ізза того довгого вичислювання всяких сотворінь, яке йде в такім порядку: „Хваліте Бога з небес... всі ангели Його... всі сили Його... сонце і місяць... всі звізди і світ... небеса небес і вода, що над небом“. До сеї часті відноситься заклик „хваліте Його на висотах (въ вышнихъ)“. А відтак слідує зазив: „Хваліте Його з землі“, і вичисляються сотворіння та фізичні явища: „смоки і всі безодні, огонь, град, сніг, пара, буря... гори і всі холми, дерева плодоносні і всі кедри, зві-

⁴⁾ Так н. пр. Fredegisus (в IX. ст.), ученик Алькуїна, думав, що зовсім вірно віддав думку св. письма, коли „ніщо та темряву“ не вважав чистою негациєю, але чимсь річевим, з чого „Бог сотворив світ“. А навіть таке світило, як св. Тома з Аквіну, не всюди вірно віддає науку св. Письма. Так пр. він пише: „Moyses rudem populum de creatione, instruens, per partes divisit, quae simul facta sunt“ (L. c. disp. I. c. q. 1, a 2). А прецінь природничі відкриття освідчаються за Мойсеєм, а не за св. Томою з Акв., який думав, що Бог нара з увесь світ сотворив.

ри й всяка скотина, змії й всі люди, князі і всі судді земські, молодці і дівчата, старці з молодими". Пощо таке довгезне вичислювання? Саме того я довго не розумів. Та нині для мене се вповні ясне: тут подрібнійше протиставить ся думка про сотворення всім поганським думкам про походження світа та про основний характер фізичного світа. Вичисляються тут якраз ті явища, котрим у поган звичайно приписувано божу природу. А коли їм Псальмопівець каже хвалити Господа, то значить, що вони є лише сотворіння. Він навіть виразно каже про небесні явища: „Бо Той (Господь) сказав, і сталися: повелів, і сотворилися". Нема отже для псальміста „небесної матерії" та „земської матерії" — він перший з людей виразно проголошує єдність характеру цілого фізичного світа: все для нього тільки боже сотворіння. Ту саму думку знаходимо обширнійше висказану в пс. 103, що починається словами: „Благослови, душе моя, Господи...". Говориться тут про Бога: „вбрався Ти в красу: зодягнувшись світлістю (а може: світом) наче одіжю". Яка надзвичайно точна алегорія! Одіж не належить до природи чоловіка, вона є тільки додатком до людської природи — додатком довільно зробленим. Отже Бог знаходиться лише в такій звязи зі світом, як одіж з чоловіком. Тим дивнійша в старинних Жидів ся думка про сотворення цілого фізичного світа, що не було ніякої поганської релігії, ані такого філософічного світогляду, де фізичний світ уважано би за дійсний, а всеж таки за неналежний до природи Абсолюта.

Отже дійсно треба признати, що поняття сотворення не є людського походження. Гадка про сотворення мусіла бути обявлена, бо вона konieczна для ціли обявлення. Без тої гадки нема иншого виходу, як уважати фізичний світ бодай за якусь часть Абсолюта (Бога) А в такому випадку не можна собі витворити належного поняття про Бога та про наше відношення до нього. Якщоб ми були частью Бога, то гріх був би неможливий, бо Бог не може грішити. Тай загалом, усі наші діла треба би приписувати Богови. Але се абсурд. Старинні погани не доходили до сього абсурду лише тому, що їх світогляд не був логічно й суцільно розвинений.

10. Найбільший християнський філософ, св. Тома з Аквіну (в XIII. ст.), під впливом думок Аристотеля був того переконання, що розумом годі доказати, що фізичний світ не є вічним. Ся думка — після його переконання — належність виключно до надприродного божого обявлення. Однак він тут розрізняє два моменти: а) вік (час) фізичного світа та б) акт сотворення фізичного світа. І лише на перший момент простягає він своє твердження, яке ми щойно навели. А про другий мо-

мент св. Тома висказується, що його можна також розумово доказати. Він сам наводить такі докази, а передовсім належить тут звісний його доказ „ex contingentia rerum“: кожда фізична річ має свою причину (причину свого ест्वування) в іншій річі, отже збір всіх річий фізичного світа — чи то: цілий фізичний світ — не має своєї причини сам у собі, але в Бозі. Се значить, що фізичний світ се тільки „contingens“ себто: ество, яке може, але не мусить бути. А що-би воно сталося, то мусить бути сотворене.

Ось як далеко тут відступив св. Тома від свого магістра Аристотеля. А під яким впливом? Без сумніву під впливом об'явленої науки. Дві дороги ведуть до відкриття нової правди: або нові факти наведуть нас на нову думку (індуктивна дорога), або нова думка кине нове світло на звісні вже нам факти, і глядячи на них під означеним кутом, відкриємо в них те, чого ми передше в них не помічали (дедуктивна дорога). Об'явлені поняття були ті, котрі св. Тому приводили до нових спостережень в області досвідних фактів. Зноваж тими фактами він доказував правдивість об'явлених думок. Він загалом любувався в дедуктивній дорозі відкривання правд (такий вже був звичай у схолястичній середновічній філософії). Коли св. Тома каже, що сотворення світа дається розумово доказати, то має повну рацію. Однак він тут не ставить розрізнення, яке глибше пояснювало би його висказ. Ось те розрізнення: щось иншого є доказати правдивість якоїсь думки, коли її провідні поняття вже нам дані; а щось иншого є викрити ті провідні поняття. Ми переконалися, що не в людській силі було викрити чисте поняття про сотворення фізичного світа.

Та не можемо згодитися з тим, що св. Тома каже про час ест्वування фізичного світа. Твердимо отже, що розумово можна доказати також се, що фізичний світ зівстав сотворений у часі — себто: що він не є вічний. Годиться однак піднести, що притому зовсім инша основа, на якій ми нині опираємося, чим була та, на якій опирався св. Тома. Св. Тома знаходився під сильним впливом Аристотеля, а сей учив (і навіть видумав містерну теорію для оправдання сього), що фізичний світ є вічний. Зноваж з фактів досвіду знав св. Тома лише стільки, як і Аристотель. А наше знання досвіду зовсім инакше.

Тільки в одному ми на рівні з св. Томою — а саме в квестії: Чи безконечний ряд фізичних еств є можливий чи ні? Св. Тома відподає на сю квестію потакуючо (без сумніву під впливом Аристотеля), а ми мусимо на неї відповісти заперечуючо. Природа всіх фізичних еств така, що всяка безконечність мусіла би тут здійснитися по лінії математичного безконечного. А здійснене ма-

тематичне безконечне се абсурд, бо воно включувало би суперечність у собі.

Атже математичне безконечне є те, що не може бути доведене до кінця, бо наскільки воно доведене до кінця, то воно не є безконечне. Отже ані Бог не може довести до кінця такого ряду, який уже з дефініції не може бути доведений до кінця. Щоби безконечне стало можливе, фізична природа мусіла би бути так змінена, щоби своєю формою „перескочила“ форму фізичного безконечного⁵⁾. Отже се в собі неможливе, щоби Бог сотворив вічний фізичний світ — так само, як також те неможливе, щоби Бог сотворив безконечне число фізичних еств.

(Далі буде.)

Ювілейне свято у Відні.

В ряді ювілейних свят, устроюваних в минушій місяці в честь св. Йосафата католицьким Заходом, на особлившу увагу заслугує свято, улаштоване з сеї нагоди нашим парохіяльним урядом у Відні, де починають моці нашого Святого. Ось що про се свято пише нам його організатор, о. Д-р М. Горникевич, парох церкви св. Варвари у Відні.

Від першої хвилі обняття мною управи віденської гр.-кат. парохії, в липні с. р., головним моїм обов'язком уважав я не лишень бути вірним сторожем мощів св. Йосафата, зложених на престолі моєї церковці, але доложити всіх старань, щоби сей дорогий скарб нашого народу був належито оцінюваний і почитаний своїми й чужими. Нагода до сего лучалась як рідко: тристалітня річниця смерті Святого. І якщо всі мої старання увінчались добрим успіхом, то завдячити се можу лишень сій нагоді, а предусім самому Святому, котрий видно хотів, щоби його ювілейне свято в сій чужій столиці, осередковій центральної Європи, випало як найбільш величаво, щоб було воно немов приміром, як цінити і величати повинен Святого його власний нарід, коли чужі люди зуміли таку честь йому віддати.

Не знаю, від кого саме вийшла гадка перенести св. моші на час ювілейного свята з малої церковці св. Варвари до величньої катедри св. Стефана. Почув я про неї перше, чим хто небудь навіть думав про таке свято у Відні. Певна однак річ, що той, що її піддав, не здавав собі ясно справи не лишень з труднощів, але й зі значіння такого перенесення, а тимсамим святкування сего ювілею не малою гр.-кат. віденською громадою, а цілим католицьким Віднем, ба навіть цілою Австрією. А труднощі були не малі. Зі стидом мушу ствердити, що не лишень віденські Німці ніколи не

⁵⁾ Подрібніше виложене знайде се читач у моїй праці: „Простір а вселенна“.

Іконостас нашої гр.-кат. церкви св. Варвари у Відні (з отвореними царськими вратами), де на престолі спочивають тепер мощі св. Йосафата.

чули про такого Святого, але й мої парохіяни з малими винятками, навіть не знали, що тіло св. Йосафата від кількох уже літ спочиває в нашій церкві! І тому, коли я звернувся до віденських духовних властей з проектом устроєння такого загально-віденського церковного свята, перше питання, яке мені завдано, було: чи я ручу, що торжественна процесія з мощами Святого вдасться, а головню: чи святкування свята в такій великій катедрі випаде дійсно гідно та величаво? Впевнившись, що в проєктованім мною святі возьме певну участь найблизший нам наш єпископ Преосв. Діонізій Няраді з Крижевців в Югославії, та що акад. Товариство „Січ“ задумує в сім році з нагоди сего свята організувати у Відні український мужеський хор, уложив я програму ювілейного обходу і просив віденський Ординаріят про затвердження. З повним признанням належить зазначити, що так Його Емініція віденський кардинал Фридрих Густав Піфль, як також ціла Митрополича капітула від самого початку відносились до сего свята незвичайно прихильно, спомагаючи мене своїми світлими радами. Кілька тижнів однак минуло, заки усталено програму свята в головних чертах, — кілька тижнів, які ужив я на горячкову агітацію за сим святом у Відні, в чім мені дуже помічними були своїми радами: секретар И. Емініції о. Вагнер, проф. Д-р Інніцер, редактор о. радн. Мерзінгер, а особливо мій давний знайомий о. Пунтіган Тов. Іс., котрий віддав мені до розпорядимости цілу свою канцелярію редакції „Eucharistischer Völkerbund“. Се тойсамий отець, що ще минулого року помістив у своїм дуже популярнім журналі артикул з горячим зазивом гідного відсвяткування ювілею св. Йосафата. — Сих усіх добрих людей зібрав я разом на спільне засідання, упросивши на предсідника сего малого комітету декана Митр. Капіт. і канцлера Митр. Консист. о. пралата Кампрата. Було се в першу п'ятницю місяця жовтня. По короткій моїй промові про значіння сего ювілею в історії католицької Церкви розвинулась оживлена дискусія, котра виказала, що цілий Відень незвичайно зацікавлений сим рідким святом, що про нього вже говорять навіть на окраїнах великого міста, і що нема найменшої підстави боятись за успіх свята. Тому розширено програму свята, намічено проповідників, порішено відбути зі св. мощами дві торжественні процесії по місті, а в межичасі святкувати цілий тиждень у катедрі св. Стефана як дев'ятницю на упрошення ласки зєдинення східної церкви з католицькою церквою.

Шість тижнів до сего ювілейного свята, якого початок назначено на 17. падолиста, минуло скоро на приготуваннях. Немалі труднощі були з нашим хором, бо співаки з поміж студентів, котрих ожидало з Галичини, довго не приїздили, вкінці приїхало їх на сей рік на студії дуже мало, і важко було рішитись виступити з невеликим і мало вправ-

леним хором перед віденську музикальну публіку, ще й до того в такій великій катедрі, де звичайно співають самі оперові сили. Та подаватись назад було неможливо. І ту належить велика вдяка не лишень управі хору і дірігентови, п. І. Охримовичеві, але й всім нашим в переважній частині крайно незаможним студентам-співакам, що часто голодні до пізньої ночі відбували проби церковного співу, добре розуміючи вагу сего свята для нашої парохії і цілої української колонії у Відні.

І ось здавалось, що вже все приготоване, та що свято випаде спокійно і величаво. Вже афіші і запрошення на свято печатались, як хтось давно заінтересований сим святом, котре в тім часі набрало розголосу у Відні, зробив інтригу в Митрополичій віденській капітулі, посуджуючи ініціаторів сего свята о українську національну агітацію. Відновлено давні закиди проти о. графа Галена, Бенедиктинця,

Нова металева трумна (зі скляними стінами), в якій тепер спочивають мощі св. Йосафата.

президента тов. Catholica Unio, окричаного приятеля Українців, страшено неприємностями зі сторони австрійського боязливого правительства і т. п. Та надто ясною була ціль сего чисто церковного свята, надто багато людей було в нім заангажованих, щоби можна було його в останній хвилі розбити. В тих днях приїхав саме і о. Гален по довший подорожі, поладнав сей немилий інцидент, і взяв провід технічної частини ювілейного обходу в свої руки, займаючись головню інформуванням віденських часописів про се свято. В неділю 4. падолиста появились у Відні великі афіші, запрошуючі Віденців до участі в святі, а рівночасно з тим звідомлення польського комітету про свято св. Йосафата в польськім костелі у Відні. Мало воно відбутись 5. падолиста, а що в сей день припадає свято св. Леопольда, патрона Австрії, тому комітет дістав дозволення відбуту богослуження в честь св. Йосафата лишень по полудні. З тої причини й відпало ранішнє торжественне богослуження, на

котре прошено наш церковний хор про відспівання кількох пісень у честь Святого.

Інакше задумали відсвяткувати сей ювілей віденські Чехи.

Тридневним богослуженням у чесько-словацькій церкві св. Спасителя зачався ювілейний обхід. Дня 10., 11. і 12. падолиста голосились рано і вечір святочні проповіді в чеській, словацькій і німецькій мові. Крім сего в неділю 11-го падолиста відбулась там наша торжественна Служба Божа, котру відправив я при участі віденського гр.-кат духовенства, ректора чеської церкви о. Літомиського та асисті клириків віденського латинського семінаря. Співав мішаний парохіяльний хор нашої церкви при помочи наших студентів. Мимо того, що се свято приготовано в послідній хвилі і не було часу його як слід розголосити, простора чеська церква була переповнена вірними, котрі прийшли сюди не з простої цікавості. Пізнати се можна було по тій живій участі, яку вони брали в нашім богослуженню. Слези ставали їм в очах, коли чули зрозумілі для них церковні пісні, а на молитву „Отче наш“, найбільш для них приступну, впав побожний нарід на коліна та в зворушенню повторяв за хором слова молитви. Говорив мені опісля о. ректор, що нема для його парохіян більшої духовної радості, як бути на славянським богослуженню, а вже се торжественне богослуження в честь св. Йосафата на завсіди лишиться для них дорогою памятною. Слідуючого дня, 12. падолиста відправлено рано читані св. Літургії у всіх трьох католицьких обрядах: латинським, грецьким і вірменським, а вечером архієрейським благословенням вірменського Архієпископа у Відні ВПреосв. Д-ра Говріка закінчилось ювілейне свято в чесько-словацькій церкві.

В четвер 15. падолиста відбулось ювілейне торжество в польській церкві ОО. Воскресенців. Перед полуднем о 11. год. була, як звичайно в святочний день, торжественна Служба Божа, а пополудні вечірня в честь Святого, проповідь у польській мові, о. Тржевічка, по котрій віденський Нунцій Апостольського Престола о. Д-р Сибілля уділив архієрейського благословення для Поляків. По його відїзді була проповідь у німецькій мові, котру виголосив з великою щирістю і правдивим одушевленням для „великого українського Святого“ проф. віденського університету о. Д-р князь Гоґенльоґе. Церков святочно прибрана гірляндами і фєстонами була переповнена Поляками і Німцями, на бічнім престолі виднів освітлений образ св. Йосафата намальований для сего свята п. Рітнеровою, дружиною польського конзуля у Відні. Архієрейським благословенням, котре по відспіванню „Тебе Бога хвалим“ уділив прибувший Його Еміненція кардинал Піфль, та святочним приняттям гостей у монастирі

закінчилося се коротке, але дуже парадне ювілейне свято в польській церкві.

Було се на три дні перед нашим ювілейним обходом, котрий мав зачатися в суботу торжественною процесією зі св. мошами з церкви св. Варвари до катедри святого Стефана. На нашу велику радість прибули на той час до Відня крім Преосв. Діонізія, котрий приїхав зі своїми двома прелатами, також Преосв. Йосафат з Перемишля та Всесв. о. Мітрат Олексій Базюк, апост. адміністратор з Баннялюки. Та було й трохи неспокою. Цілий сей тиждень тривала у Відні страшна осіння плюта: холод, мрака, дощ зі снігом. Зі страхом ожидали ми суботи. При такій погоді процесія була неможлива: мало хто з Віденців вжився би прийти в такий час, і перенесення незвичайно тяжкої металевої домовини зі св. Мошами *) могло було відбутись хіба возом, вечером, без участі народу. А се віднялоб було святови всю велич і красу. Піддавано тому навіть плян перенесення цілого свята до церкви ОО. Домініканів, сусідньої з нашою. Одна надія була на Святого. І дійсно, як на замовлення, субота 17. падолиста зачалась соняшним ранком, а в полудне настав сухий, теплий, соняшний день. По ранішнім парохіяльнім богослуженню в Церкві св. Варвари знято домовину з престола, убрано в квіти і уложено на покритих червоним сукном марах у царських дверях іконостасу. Пополудні о год $\frac{1}{2}$ до 3-ої зачалась вечірня з литією, котру відправив Всесв. о. Мітрат Базюк.

Підчас того зачав сходитись нарід на процесію так, що вже о 3-ій год. малу церкву треба було замкнути, щоби уникнути натовпу. Скоро площа перед нашою церквою, бічні улиці: Postgasse, Schöntalerngasse і Fleischmarkt заповнились народом. Поліція тісним кордоном замкнула доступ до тих улиць. Впорядчики купецької конгрегації зі своїм провідником, директором банку п. П. Пендлем, формували після заздалегідь уложеного пляну поодинокі групи в процесіональний похід. Латинське духовенство зібралось у сусідній церкві ОО. Домініканів. Вірменське духовенство зі своїм владикою стареньким Архієп. Говріком прибуло до церкви св. Варвари. Близькі нашому обрядови своїми літургічними ризами та зверхнім виглядом мали вони враз з нашим духовенством проводити св. Моші.

По скінченій Литії точно о 4 ій год. двинувся похід улицями Postgasse, Wollzeile, Rohtenturmerstrasse до церкви св. Стефана. На переді несено великий процесіональний хрест купецької конгрегації з похідними лямпами. За ними ішли вірменські хлопці, вихованки Мехітаристів в пестрих

*) Подаємо малу знімку цінної металевої домовини, що є дарунком родині о. проф. Йосафата Жана Ч. С. В. В. Святий лежить в ній одітий у всі архієрейські ризи, в мітрі, а рукою держить жезл. Лице закрите срібною сіткою.

вірменських одягах з дзвінками в руках. Відтак слідували поодинокі католицькі товариства та конгрегації мужеські і жіночі зі своїми прапорами, треті чини, ученики та учениці середніх шкіл, студенти в буршівських уніформах, монахині і монахи, аліумни духовного семінаря з богословським факультетом, духовенство міське і катедральне, митрополіча капітула в повнім складі з єпископом Зайдльом та Пфлюгером на чолі, єп. з Лінцу Д-р Гфельнер з делегатами своєї капітули. За ними несено домовину зі св. мощами. Несло її 8 вірменських діяконів, побіч них ішло 8 латинських клириків зі свічками, одітих у наші діяконські ризи та 8 представників парохії св. Варвари до помочі несучим. За домовиною ішов вірменський Архієп. Д-р Говрік зі своїм духовенством і асистую, а відтак наше духовенство: Преосв. Д-р Діонізій Няраді, єпископ Крижевацький і адміністратор Пряшівської єпархії, котрий рівночасно заступав львівську Митрополічу капітулу, Преосв. Д-р Йосафат Коциловський, єпископ перемиський, представник Галицького єпископату, Всесв. о. Мітрат. Д-р Олексій Базюк, апостольський адміністратор з Банялюки, Всесв. о. Д-р Тома Северович, прелат крижевацької єпархії і ректор гр.-кат. семінаря в Загребі, Всесв. о. Дмитрій Надь, прелат крижевацької єпархії, о. Д-р Мирон Горникевич, парох церкви св. Варвари у Відні, перебуваючі на ліценції у Відні Впр. о. Скоробогатий і о. С. Білінкевич, священики станіславівської єпархії; діяконували о. Дмитро Гулин, місцевий сотрудник і о. Степан Семчук, докторанд перемиської єпархії. *) Асистувало 13 клириків віденського латинського семінаря, одіті в наші ризи та підучені в церемоніях нашого обряду. За нашим духовенством ішов урядовий представник громади першого повіту і віденська українська кольонія. Сей перший процесійний похід був, як на звичайний робучий день, імпазантний, брало в нім участь яких 5—6 тисяч людей, крім тих, що з цікавості приглядались сему незвичайному у Відні видовищу, творячи густий шпалір від церкви св. Варвари до катедри св. Стефана.

По обох сторонах улиць, котрими ішов похід, стояла густими рядами віденська поліція, сподіючись демонстрації зі сторони соціалістів, котрі творять тепер у Відні $\frac{2}{3}$ всего населення, тим більше, що на тиждень перед святом віденська „*Arbeiterzeitung*“ помістила глумливий артикул проти нього, стараючись відтягнути своїх товаришів від участі в святі. Та такі побоювання показалися пустими. Похід робив таке імпазантне вражіння, що в сих двох годинах не було навіть чути на улицах звичайного гуку і людського

*) Прошено на се свято всі гр.-кат. Ординаріати і Капітули. Відповіли лишень Митр. Капітула у Львові, Митр. Капітула в Альба-Юлія (Румунія) та Єписк. Капітула в Перемишлі. Заповіджений делегат Мункачівської єпархії не приїхав.

гомону; шепотом говорили цікаві видці, випитуючи учасників, кого се так торжественно проводять? Під звуки повного органу катедри, котрий лишень раз-два в рік відзивається, внесено домовину до церкви головними воротами (Riesenthor) і уміщено на приготованім місці в великій наві цісаря Фридриха (Friedrichsschiff) по правій стороні головного престола. Серед квітів, пальм та олеандрів на пишно прибраній балюстраді цісарського саркофагу спочив св. Йосафат в сій славній на весь світ катедрі, серед народу, по крові вправді йому чужого, та так рідного в душі молитви і умиртвлення. Сеж радість було глядіти, як по вступній промові о. Галена про подвиги Святого і велике діло зєдинення церков — тисячі сего народу клячили до пізної ночі перед св. Мощами в тім наміренню, в яким ціле своє життя трудився і молився сей великий Апостол св. Зєдинення.

Так закінчилась ота славна субота, вступ до ювілейного свята. Слідуючого дня, в неділю 18. падолиста, мало відбутись торжественне архієрейське богослуження в нашім обряді в катедрі св. Стефана. Сей сам факт, що се перший раз, від коли ся старинна катедра стоїть, мало в ній відбутись богослуження в грецькім обряді, зібрав до церкви стільки народу, що чудовані глядачі, котрі случайно попали на се свято, один другого питали: що се сталось, що вже перед 9-ою годиною не можна було найти вигідного місця? Точно о 9-ій годині ввійшли торжественно до церкви оба єпископи, витані celebруючим духовенством: о. Мітратом Базюком та обома крижевацькими прелатами та атистою. По відправленню Проскомидії оба єпископи заняли свої місця по правій стороні престола, а celebруюче духовенство враз з асистою відійшли на зустрій Його Еміненції о. кардинала, котрий торжественно прийнятий враз з членами Митр. капітули, єписк. Пфлюгером і Зайдльом та атистою заняв місця по лівій стороні престола. З прошених о. Галеном представників чужих держав явились лишень представник Італії та посол Угорщини. В середних стаях були резервовані місця для представників української кольонії, галицької і придніпрянської та ріжних визначніших гостей, але хто з них завчасу не заняв свого місця, по 9. год. стало се неможливим. Небувала річ у св. Стефані, де на найбільших церковних святах все свобідно можна перейти церков, на сім ювілейнім святі ніхто не був в силі дістатись до головної нави. Безрадними стояли впорядчики та церковна служба, привичні до взірцевого німецького ладу; мусіли уступити перед натискаючою товпою, що щільно заповнила передню часть церкви. І ще одна цікава річ. Німці, котрим трудно відсидіти годину на своїм Nochtmal, через дві і пів години стояли, прислухуючись з захопленням нашим співам. А більша їх часть і не бачила того, що діялось при престолі і в богослуженню орієнтувалась з виданого парохіяльним урядом

німецького перекладу св. Літургії, пояснюваного їм нашими вірними. Головним celebруючим був Преосв. Йосафат Коциловський, перший сего імени наш єпископ від часу св. Йосафата. Хто коли небудь мав щастя чути спів Преосв. Йосафата, може собі легко представити, яке сильне вражіння мусів він робити на чужинців, непривичних до єпископів з такою імпонуючою поставою і з таким могучим і гарним голосом. Особливе вражіння робило на них благословення осияльниками та св. Причастіє клиру і вірних. Оригінальним для чужинців видався і спів хору, що без гри органів (сего вони не могли собі представити, як може бути Hochamt без музики) зумів прикувати до себе увагу слухачів. За малий се був хор (40 співаків) на таку церкву, задля браку підготування не міг зважитись співати концертні пісні, та якраз се, як писали знавці в своїх звітах до віденських часописів, загально подобалось, бо робило вражіння займаючої простоти і незвичайної сердечности богослуження. О 1/2 12. год. скінчилась св. Літургія походом у церкві всего духовенства wraz з Його Емін. о. Кардиналом до св. Мощів і з церкви до Митр. палати на Rotenburgerstrasse. ОО. прелати і крилошани не мали слів признання і подяки для організаторів сего свята, а Його Емін. дякуючи сказав, що се рідко гарне свято у Відні і на вічну пам'ять буде записане в анналах катедри.

По полудні того дня відбулася в церкві св. Варвари торжественна вечірня, по котрій Преосв. Діонізій виголосив сердечну промову в честь Святого. До вірних віденської парохії він говорив, та як сам зазначив, хотівби, щоби його голос лунав по цілій Русі-Україні, щоб почули його всі, котрим лежить на серцю добро нашої церкви і народу. З гирким жалем ствердив, що так мало нашого духовенства взяло в сім рідкім святі участь, що нема ту людей з тих єпархій, в котрих жив і працював наш великий Святий. Зі щирого серця плили слова сего горячого борця за нашу віру і нарід на нечаснім Закарпаттю. Слезі блестіли в очах, коли порівнюючи часи св. Йосафата з теперішніми відносинами на Закарпатській Україні, просив о поміч через заступництво Святого в тій тяжкій апостолській праці нинішніх часів. По сій горячій промові відправив Преосв. Йосафат благальну молитву і уділив благословення Найсвятішими Тайнами.

Так закінчився перший згл. другий день сеї, як заповідано афішами, дев'ятиці „für die Wiedervereinigung der getrennten Christen“. Цілий тиждень тривало ще ювілейне свято в катедрі св. Стефана. Від 1/6-ої год. рано відправлювано що-пів год. св. Літургії при мощах Святого. Кожного дня о 9. год. була наша читана Сл. Божа, в котрій все брало участь значне число вірних, що з книжочками нашої Літургії в руках побожно клячали перед св. Мощами. Церква св. Стефана, все цілий день отворена, збирала у всі ті дні.

з кожній порі дня багато людей при престолі Святого. Мимо поганої погоди, яка тривала цілий тиждень, все було багато учасників і на пополудневих Богослуженнях. О 5-й год. по попол. були що дня благословення зі св. Тайнами і Rosenkranzgebet при св. Мощах в наміренню св. Унії. Крім сего в три послідні дні, четвер, п'ятницю і суботу о годині 7. попол. була проповідь у честь Святого. Голосили їх: в четвер, полевий єпископ австр. армії Д-р Павліковски, в п'ятницю, проф. віденського університету о. Д-р Томек, в суботу, Редемпторист о. Пешль. Особливо подобалась проповідь о. Павліковського, котрий сам в часі війни як полевий духовник проходив ті краї, де жив і працював святий Иосафат, і якими образами з життя Святого представляв весь труд апостолської праці в тих краях і відносинах. Займаючи говорив, коли його звиш-годинну промову так уважно слухав нарід. О. Д-р Томек з професорською ерудицією представив Святого як взір безкорисної повної посвяти любови ближнього, тої чесноти, якої брак так дуже відчувається у нинішніх часах, перенятих егоїзмом та національним шовінізмом. О. Пешль горячими словами голосив любов Бога, котрою так дуже відзначався Святий, що життя своє віддав за Того, котрий нею запалив його побожне серце.

Неділя 25. падолиста останній день ювілейного свята у Відні. В церкві св. Варвари відправлено рано звичайне парохіяльне Богослуження, котре служив Всесв. о. Мітрат Базюк. Рівночасно в катедрі св. Стефана відбулось торжественне Богослуження (Pontifikalamt) в латинським обряді. Нунцій Апост. Престола о. Д-р Сибілля, котрий обіцяв взяти в нім участь, відмовився в послідних тижнях. Його Емінінцію Кардинала, замовлено на сей день де инде, заступав генер. Вікарій Преосв. Пфлюгер, котрий враз з Митр. Капітулою відправив торжественну св. Літургію. Співав мішаний катедральний хор, при співучасті хористів віденської державної опери. Як гість був на сім Богослуженню присутній Преосв. Григорій Хомишин, станиславівський єпископ, котрий, відбувши ювілейні торжества в Римі, на сей день встиг ще прибути до Відня. Того дня о 3. год. попол. відбулася в катедрі свягочна вечірня відправлена катедральним духовенством при співучасті хору лат. духовного семінаря.

По Вечерні мала відбутись друга процесія зі св. Мощами до церкви св. Варвари. Та в успіх сеї процесії мало хто вірив. Говорили знавці віденських відносин, що Віденці раз прийшовши на яке свято, другий раз не даються стягнути на таку саму парад. З сеї причини і впорядчики з купецької конгрегації відмовились від участі. Та сталося инакше, як доси було у Відні. По цілотижневій слоті настав вправді холодний, але погідний день, отже можна було урядити торжественний похід зі св. Мощами. Не справдилось і друге припущення, що до участі вірних. На Вечірню до

св. Стефана зійшлося стільки народу, прийшло так багато католицьких товариств з прапорами, що в переповненій катедрі на силу можна було уформувати похід. А коли процесійний хід вийшов головними воротами на вулицю, ціла площа перед катедрою була залита людьми. Крім сего обі сторони вулиць, котрими йшов похід творили густий шпалір видців. Учасників сеї процесії ще більше імпозантної, чим перша, обчислювано на 15—20 тисяч людей. Процесію проводив у заступстві Його Емін. Кардинала Преосв. Д-р Пфлюгер. З наших не було вже Преосв. Діонізія і Його обох прелатів, котрі відіхали до Крижевиц на своє свято, не міг взяти в ній участі і Преосв. Йосафат, котрого того дня стрінула немила пригода. Виходячи досвіту до церкви, піткнувся на темних сходах і збив собі ногу так тяжко, що кілька тижнів мусів лежати в шпиталі. Замість них, проводив наше духовенство Преосв. Григорій. Около 5. год. наблизився похід до церкви св. Варвари. Впорядчики подбали про се, що мала церковця остала майже порожною, до церкви увійшло лишень духовенство зі св. Мощами, весь нарід остав на площі. В часі короткої німецької промови о. Галена уміщено св. Мощі на долішньому місці на престолі, почім Преосв. Григорій відспівав при участі хору акад. тов. „Січ“ благальну молитву й уділив благословення св. Тайнами.

Тим урядово закінчено ювілейне свято у Відні. По відході духовенства нарід, що весь час благальної молитви клячав побожно на площі, зачав в порядку підходити до св. Мощів, складаючи їм поклін. І се тривало кілька годин — сей побожний хід попри св. Мощі і ціловання їх. Се найлучший доказ, що не з простої цікавості прийшли сим разом Віденці на сей обхід. Ювілейне свято в церкві св. Варвари триває дальше. Що дня о 9. год. відправляється свята Літургія, а о 5. год. попол. вечірне Богослуження в честь Святого. І рано і пополудні церков переповнюєсь побожними вірними.

Святий Йосафат стає популярним Святим у Відні.

О. Д-р М. Горникевич.

Відсвяткування 300-літнього ювілею св. Йосафата в Римі.

Початок торжествам дала очевидно енцикліка св. Віття Пія XI. „Ecclesiam Dei“ звернена до цілого католицького світа. Як лично є Він горячим почитателем Святого Йосафата, так і в своїм апостольським листі виявив свою любов до Святого.

Торжества зачалися в церкві української Колегії в Римі. На престолі сс. Сергія і Вакха уміщено великий образ свя-

того Йосафата, прибрано його багряною матерією, світлом і цвітами а в горі уміщено золотий напис на синій основі. „Sanctus Josaphat s. unionis martyr inclutus“. Престіл так прибраний лишиться через цілий рік. Що, неділі правитиметься перед ним богослуження в честь св Йосафата. В четвер 15. XI. г. 9½ відправлено ту торжественну Службу Б. Були на ній присутні: Кардинал Тачі, секретар Конгрегації для Східної Церкви, Єпископ Граціянополію і асесор сеїж Конгрегації І. Паподопульос, о. Бенедетті, представник орієнтального Інституту, багато з духовенства римського як світського, так і монашого. Співав квартетом хор нашої колегії.

Однак цілу ініціативу святкування ювілею взяла в свої руки Конгрегація для Сх. Церкви. В середу, 14. XI. розліплено по місті великі афіші з червоною замітною мережанкою довокола. Радше чим робити витяги або подавати їх зміст, посилаю дослівний відпис. Є вони дійсно характеристичні.

Третє Століття преславної мученичої смерти Св. Йосафата Кунцевича

Архієпископа (руського) українського в Полоцьку.

Римляни!

Три віки минули від хвили, в якій безтямна товпа, натровлена ворогами зєдинення, кинулась у святотатськїм пориві на святого Архієпископа полоцького, Йосафата Кунцевича, та завдала йому страшну мученичу смерть. — Був недільний ранок, 12. падолиста 1623. у Витебську, — в хвили, коли готовився жертвувати Божого Агня в безкровній жертві мира, — Апостол унії, ревний проповідник любови до католицької Церкви і до Римського Первосвященника, „Солодкий Христос на землі“ впав жертвою помирєння за гріхи свого народу і жертвував своє життя за тріюмф найсвятїйшої зі справ: за поворот розєдинєних братів до лона вселєнської Матєри Церкви римської. — Роджений у Володомірі з родичів Українців перенїсся у молодєнькїм віці до Вільні, де під дбайливим та світлим проводом двох щирих монахів, ОО. з Товариства Ісусового, Фабріція і Гружевського, скоро осягнув високий стєпень совершенства в зєршуванні найкращих чеснот. Як монах Василїянин а опісля Архимандрит монастиря Прєсв. Тройці в Вільні, був Він прєсним взором монаших чеснот. Але ділом, до якого безпереривно зєвталось Його серце і Його кипуча, апостольська діяльність, було ширє зєдинєння Його Церкви з Прєстолом св. Петра, і щоб осягнути отсю прєвисоку ціль, Він не пошадив трудів, не злякався перєслїдувань. Піднесений на архієпископський престіл в Полоцьку бїльше разів перебїг Він свою єпархію й всюди кидав горячє слово і поклик до зєдинєння. Однак, щоб принєсти обильні плоди, поле його твердой праці мусїло бути зоранє кровію Апостола. Господь Бог вислухав великодушнє бажання, якє тільки разів заносив до Нього Архипастир Полоцька, і Українці одержали в Нїм свого прєславного Первомученика.

Римови отже, осередкови католицької Церкви, до якої зєвтались очі тай зїтхєння Святого, годиться торжественно прославити Його пам'ять в триста-літні роковини. А з Римлянами получаться в спільних об'явах радості і подяки для Господа перші між східними, Українцї, якї великого Мученика величають своїм братом; теж сини Польщі, що йому вручили небесний покров своєї вітчизни, теж католики цілого світа, якї з радістю бачать, що з мучеництвом св. Йосафата, отвирєється і під Його покровом продовжується нова доба слави для братніх народів християнського Сходу.

Конгрегація для „Східної Церкви“.

Порядок Богослужень:

Неділя, 18. листопада 1923. У церкві „Del Gesu“, год. 9:50 відправить торжественну архіерейську Службу Божу один Преосв. український єпископ. Сослужитимуть всі високопреп. достойники візантійського обряду (Українці, Греки, Румуни, Мехіти) присутні в Римі — з поперемінним співом в языках славянським, грецьким і румунським. Присутніми будуть їх Емінінції Кардинали, Достойники латинські і східні, перебуваючі в Римі, папські Колегії, монаші Чини і т. д. Год. 16:50 у тійже церкві після того, як відмовиться св. Рожанець, його Ем. Кард. Олександр Жаковскі, Варшавський Архієпископ, матиме похвальну бесіду в честь св. Йосафата; потім по відспіванні торжественного „Тебе Бога хвалим“, його Емінінція Кард. Іван Тачі, секретар св. Конгрегації для „Східної Церкви“ уділить потрійного Евхаристичного Благословення.

Торжества відбулися в „Gesu“, головній церкві Отців Товариства Ісусового в Римі. Над входовою брамою виднів великий образ св. Йосафата, прибраний багровою матерією, а над ним велика таблиця з написом:

XIV. Kalendae Decembris Anni Domini MCMXXIII.
Aedem ingredi sacram properate populi
Quarto ineunte saeculo nova fulget gloria laude
Praesul invictus Iosaphat
Impiorum qui manibus
Dum ad catholicam suos revocat fidem
Primus orientium sanguinem effudit
Rutheni pro martyrem civitatis Polonica patronum
Romana Ecclesia celebrat unionis sanctae assertorem tutorem.

Входимо до середини. Всі стіни сего величавого храму — блищать пестрими красками різнородних марморів. Склепіння покриті фресками, що представляють апотеозу Імені Ісусового, — є се один із архитворів барокового стилю. Здовж філярів і з гзімсів звисають багрові матерії, а ціла абсида й головна нава прикрашені вінцями великих електричних павуків. На самім перехрестю під могутніми луками копули підноситься на ступінях великий чотирикутний престіл. Він пристроєний дуже просто: великий хрест на середині і два свічники по 3 свічки кождий, — отсе ціла його краса. Середина церкви довкруги престола є відділена від прочих частий барієрою; в нутрі сего великого чотирикутника — праворуч і ліворуч перед престолом і за престолом тягнуться рядом сидження для запрошених.

Пів до 10-ої починається архіерейська Служба Божа. Повагом і в порядку виходить асиста зі захристії. Церемоніями веде о. П. de Meester, Бенедектинець, знаток східного обряду.

На переді йдуть свіщеносці з хрестом, відтак аколіти, опісля діякони: український, грецький, румунський і сирійський, — потім парами 12-тьох сослужачих Службу Божу, — є між ними Українці, Москалі, Греки, Румуни, Вірменці та Сирійці, — на кінці два єпископи: Преосв. Пападопульос і станіславівський Преосв. Григорій Хомишин. Всі в ясных, блискучих одежах, в чорних колпаках на голові, — відповідно до звичаю прийнятого між поодинокими обрядами, —

(і то навіть сі, що мають право носити мітру); лише Преосв. Григорій в золотистій мітрі і зі жезлом у руці. Він є головним служачим Службу. Ліворуч Його видно Преосв. Паподопульоса і архимандрита Гротафєррати, праворуч новозєдинений російський Архимандрит Сергій. Всі прочі со-служачі усталилися довкола престола. Позаду нього з одної сторони уміщений наш український хор, дальше ромунський а з другої грецький.

Перед престолом по правій стороні сидження для кардиналів; засіли в них їх Еміненції Кардинали: Vanutelli, Gaspari, Van Rossum, Ranuzzi, Tacci, Kakowski, Lili, Lega, Billot Gasquet, Laurent, Sincero — і пильно слідять із італійського перекладу грецької Служби Божої її перебіг. — По лівім боці проти Кардиналів сидять інші церковні достойники, між ними арменський Патріарх з Антіохії, Терціян; дальше Інститут Орієнтальний, а від східної сторони престола в церковних одежах парохи Риму, конзультори та урядники Конгрегації для Східної Церкви. З усіх знова сторін сего великого чотирокутника лавки заповнені духовенством як світським, так і монашим, клиром із різних колегій і семинарів таї вірними. Хори співають попеременно після уложеного порядку; всі однак важніші части: (Єдинородний, в части Святий Боже Аллилуя, Іже Херувіми, Вірою, Свят, Достойно і від Єдин Свят аж до кінця) кватетом співає наш колегіальний хор. Хотяй і як слабі його сили, краса арії, гармонізація, і вишкіл ударяють і захоплюють слухачів.

Зближається хвиля освячення — всі підносяться зі своїх місць, похиляють низько чола, — на церкві залягає глибока мовчанка. Сильним голосом Преосв. Григорій виголошують в грецькій мові, для всіх сослужачих доступній, слова освячення. Весь католицький схід заступлений представниками різних обрядів і народів і зібраний коло євхаристійного стола підносить в небо Жертву пречисту, Божого Агня „сей застав і головну причину єдности“ в містичнім Тілі Христовім, — благодарить за дар єдности й за вінець мученичої слави вложений ма скрань Одного з його синів та благає о ласку для незрячих, розєдинених братів та й о благословення на широку і важку працю. Досить пізною порою, бо аж по 12. год. закінчилася відправа.

Вечером о год. 1/2 до 4-ої збираємося знова в тій самій церкві, щоби торжественним: „Тікє Кігга хкіллім...“ закінчити нинішнє свято. Перед відправою Його Ем. Кардинал Каковскі виголошує по італійськи півгодинне, звичайне слово в честь св. Йосафата. Відтак довгими рядами виходить процесія через середину церкви до головного престола. За хрестом поступають парами наперед клирики римської семинарії себто Лятерану, відтак питомці східних колегій по черзі: Вірменці, Греки й Ромуни, а дальше наша українська колегія; по них довгий ряд духовенства східного обряду, архимандрити, оба східні єпископи в мітрах а на

кінці Його Ем. Кардинал Тачі. Всі приодіті в ясні, богаті, різнородні строї, після свого обряду кожний.

Найсвятійші Тайни вже виставлені на престолі — серед рісного світла і серед гірлянд із павуків. Хор співає пісню, потім один із священиків великим голосом відчитує молитву о зєдинення — а наконєць Кардинал інтонує: „Тєбє Бога хвалімъ...“ — могуче і щире за ті чуда ласки які Бог довершив у святім Герою зєдинення і через Нього в народі, якого був Він Пастирем, Апостолом і Первомучеником. По сім під тихі звуки органу — потрійне благословення Найсв. Тайнами, — якого таїнственна благодать пливе могутніми філями понад далекі країни Сходу, — закінчило торжество.

Додам ще, що з нагоди 300-літнього ювілею мученичої смерті св. Йосафата Орієнтальний Інститут присвячує Йому чергові випуски своїх публікацій. В першім оголосив він документи вже то знані, але критично провірені, вже то вперше печатані про мученичу смерть і похорони св. Йосафата, вводячи їх звязькими увагами про смерть, історію мощів і культу або радше іконописи Святого. Рівнож дав він відбити і поширив один із найкращих образів Святого, який іменно переховується також в Українськїм Національнїм Музею у Львові.

В неділю 25. ХІ. святкуватимє торжественно пам'ять Святого Гротаферратська Архимандрія оо. Василіян.

Не можу лучшє закінчити сих стрічок, як словами, які в початках Унії писав великої пам'яті Рафаїл Корсак ЧСВВ. у своїм звіті до Пропаганди з нагоди великих похоронів св. Йосафата в Полоцьку: „Absit itaque vel abhinc Ruthenae catholicorum Ecclesiae gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, si in tali ac tanta memoria sunt eius iusti!“

о. П. Т. ЧСВВ.

ЧУДО СВ. ЙОСАФАТА.

То не чайка над лиманом
Тужно квилить-проквилєє,
То не вітер понад морем
Стоголоєм завиває.

Не орел в залізній клітці
Бе крильми в німій розпущі,
Ні — то плаче наш невольник,
Що в кайданах ноги й руки.

У татарській то неволі,
У безсоняшній темниці
Лицар клониться, ридає
У кайданах — сировиці.

І жалібно промовляє:

„Любі сестри, хвилі сині!
Дайте знати, що чувати
В моїм краю, на Волині!

„Чи живе ще батько й мати,
Люба жінка, рідні діти,
Та чи знають, що попав я
У страшні невольні сіті?

„Ой, чи знають, чи відають,
Та чи прийдуть виручати,
Чи прийдеться у кайданах
У неволі загинати?

„Розкажи їм, сине море,
Розкажись, буйні вітрове,
Як боровся до загину,
Як лилося море крові...

„Як за нарід, як за віру
Друзі голови поклали
А мене живцем — живого
У полон невірні взяли.

„Як узяли, закували
У потрійні кайдани
І замкнули у темницю,
Де луч сонця не загляне“.

Так благає лицар Дмитрій,
Лицар то з Володимира, —
Та нікому тут не чутне
Те благання, просьба щира.

Ясно світять срібні зорі,
Тихо плеше сине море,
Все затихло, все заснуло —
Хтож почує людське горе?

Ні! Невже ніхто не вчує
Тихий плач душі живої?
Вчує, вчує, той, що йому
Служать всі небесні вої!

Той, що його прославляють
Всі творіння, всі язики,
Вчує тихі Він благання,
Вчує, просьби: Бог великий!

Знає те Дмитрій воїн
Бо побожний був із роду,
Знає, хто йому pomoже
Перенести ту пригоду...

Впав на вколішки і тихо
Молиться в душі, благає,
І цілує зимний камінь
І слізки його змиває.

І нараз немов в натхінню
Очі радісно засяли,
І навхрест зложились руки
І на грудях щось шукали...

І знайшли. Малий медалик
Образець на нім Владики, —
Муж той був з Володимира,
Муж святий, святий — великий.

Той медалик лицар Дмитрій
Все носив на своїй груді,
В щастю, в горю і в пригодах
Не дівав його нікуди.

І тепер припав устами
І цілує образ тричі;
Зносить руки у кайданах
І в могутній вірі кличе:

„Свят Угодниче блаженний!
Вся моя надія в Тобі!
Дай, щоб я своїх побачив —
І не ляг в чужому гробі...

Знаєш Ти, Святий, найкраще,
Як терплю я, як болю, —
Знаєш мою тугу, жалі,
Знаєш мого серця мрію.

„О спаси мене Владико!
Поратуй, ангелів брате!
Не відмов, зійшли підмогу,
О, блаженний Йосафате!

„Вірю я, що не відмовиш
І що зволиш руку дати, —
Вірю я і жду в покорі, —
Йосафате, Йосафате!

Так промовив — і в знесиллю
Він упав на зимну плиту,
І в заковані долоні
Кріє твар, слізки залиту.

І вмливає. І дрімає,
Ніби спить, ніби чуває —
Що це? Сон, чи чудна ява?
Хтось там замки отвирає!

Хтось Великий, Світлий, Ясний!
Увійшов в страшну темницю,
На Невольника Димитра
Легку положив десницю.

Боже правий! Та десниця
Злотобитий жезл тримає —
І той жезл поволи, тихо —
На кайдани упадає..

І дається чути голос:
„Хто благає Йосафата,
Того Він в нещастю кождім
Певно прийде виручати“!

І неначе павутиння
Впали в діл залізни пута —
Так невольника ратує
Божа сила незбагнута.

І схопивсь Дмитрій — лицар, —
Вільні руки, вільні ноги!
Вільні з темної темниці
В ясний край, дороги!

Кинувсь він орлом крилатим
Із тюрми на світ, до волі. —
Ще до ходу сонця був він
На степу, на чистім полі!

А як вже соколом злинув
За татарські сторожі, —
Став він дякувать сердечно
За чудесні ласки Божі.

І молився так Дмитрій:
„О, Владико Йосафате!
Я за вічну Твою славу
Буду завжди воювати.

Роювати — і благи
Я буду Тебе в молитві,
Бо найкраща в ній перемога
Краща, як в побідній битві!

Я домів на крилах злечу,
Де народ мій жде свободи, —
Розкажу я всім, які я
Перебув важні пригоди.

І скажу: Мене з неволі
Увільнив Святий Владика,
Хай за те на віки вічні
Буде честь Йому велика!

І скажу: І ви моліться,
Як невольник у неволі, —
І повірте, Він вкоротить
Своїм дітям дні недолі!

Ваші просьби Він почує,
Занесе їх перед Бога —
І побідить світла правда,
Буде наша перемога!

Ю. Шкрумеляк.

ПОКЛИК

до Всч. Духовенства Львівської Архієпархії в справі ювілею св. свмч. Йосафата.

За почином нашого Преосвящ. Єпископату оснувався в жовтні ц. р. у Львові Ювілейний Архієпархіяльний Комітет для обходу 300 роковин мученицької смерті св. Йосафата.

В його склад увійшли відпоручники запрошених товариств і поодинокі визначніші члени нашого громадянства разом в числі 60 осіб.

Почетну Президію зволили прийняти Їх Ексцеленція Високопреосвящений отець Митрополит Андрей гр. Шептицький.

До Управи вибрані на зборах:

О. пралат Ал. Пясецький, як предсідник, проф. унів. д-р К. Студинський, о. сов. Вас. Лициняк як заступники, о. сов. Вол. Садівський скарбник, о. Ів. И. Лучинський Ч. С. В. В. секретар, о. віцеректор П. Кисіль Ч. С. В. В., о. проф. д-р І. Бучко як референти, о. декан Іван Озімкевич, директор бюро.

Комітет поділився на 5 секцій, а саме: 1) пропаганди, 2) фінансову, 3) видавничу, 4) місійну, 5) концертну.

Кожда з тих секцій зачала вже приділену їй працю.

Заходом видавничої секції появилися дотепер:

- а) летучка (двокарткова памятка ювілею з портретом Святого, короткою біографією, молитвою і піснею),
- б) образці св. Йосафата,
- в) популярна житєпись Святого (около 2 арк. друку) буде готова протягом січня.

Обовязки місійної секції переняв на себе в цілості Віділ Товариства св. Ап. Павла, який устроїв у Львові при кінці грудня з вельми додатним успіхом місійний курс під проводом Преосвящ. Еп. д. ра. Боцяна і о. ігумена Кіндінгера Ч. С. С., при участі понад 120 священників. Концертова секція видала вже пісню до св. Йосафата („Владико Отче“) на дво-три- і чотириголосний мужеський, жіночий і мішаний хор, укладу о. Йос. Кишакевича.

До тижня будуть також готові і до набуття у нас стоячі і висячі реліквіярі з мощами Святого.

Інші праці готуються.

Подаючи покищо отсе до відома нашого Всч. Духовенства, радіби ми заохотити і втягнути всіх до такої праці, на яку кого стати в даних обставинах.

Розуміємо добре, що інструкції дотичного обходу ювілею, подані в „Архієпарх. Відомостях“, дадуться вповні виконати тільки в таких осередках, де є доволі інтелігентних сил, однак знаємо, що й там, де праця спочиває на самім священнику, можна доволі багато зробити через добірні науки про Святого, поширення брошур, образів, летучок, образців, пісень і др. Для того запрошуємо отсим і кличемо всіх Впр. Отців до дуже ревної праці в тім напрямі.

З окрема просимо :

1) Впр. ОО. Деканів, щоби протягом січня зволили повідомити нас, чи і що зроблено доси в їх деканаті в справі ювілею ?

2) Впр. ДД. Душпастирів, щоби зволили збирати значнійші жертви і одну часть призначували на покриття видатків нашого Комітету, а за решту замовляти у нас всі видавництва (ціни подамо за кілька днів в часописах).

Бюро нашого Комітету міститься у Львові, при вул. Коперника ч. 36, (урядує кожної днини від 11—1 год. в полудне) і сюди треба слати гроші і замовлення до рук о. дек. І. Озімкевича.

Львів, дня 31. грудня 1923 р.

За Президію Ювілейного Комітету :

о. Ал. Пясецький,
предсідник.

о. Й. Лучинський
секретар.

Зі світа.

Бельгія. В Льованіюм відбувся на днях 11—14 вересня зїзд місіонарів преріжних законів, між якими було значне число законниць. Для нас важний відчит о. Авг. Magniglier'a про місійну працю в Росії. Цікаві для нас погляди прелегента можна зібрати в отсих точках: 1) Рим має оста-

точно порішити, в якому обряді піде на будуче місіонар на Схід; 2) Обряд руський і латинський незнаний є в Росії та тому він не матиме успіхів. Виймок становить тісний гурт російської аристократії, якій подобається обряд латинський. По тій же причині — каже прелегант — Митр. Шептицький має приготувати священиків до Росії в обряді російським а не руським. 3) Кождий місіонар досконало мусить знати обряд російський, бо инакше чужою йому буде російська душа. 4) Плян Митр. Роппа, що ґрунтується на бірітуалізмі, матиме в практиці великі труднощі. 5) Місіонар, що вибирається до Росії, мусить прийняти російський обряд, однак мусить бути целібсом. (Гл. також „La Croix“ чч. 12473 і 12481.)

Бразилія. Найбільший памятник Христови Спасителю має бути поставлений в околиці міста Rio de Janeiro на верху приморського берега Corcovado. Сей беріг високий 700 метрів а памятник має бути високий 35 м. і буде цілий з бронзи. Христос буде зображений у такій позиції, що очі підноситиме до неба, в лівій руці держатиме хрест, а правою обійматиме гльоб.

Злучені Держави. В тім краю доляра і матеріальної культури не брак також ідеальних і благородних проявів. Нотуємо факти взяті з життя тамошньої молоді. В місяці серпні с. р. від 14—18 відбувся в місті Seattle четвертий з ряду конгрес „Місійної виправи кат. шкільної молоді.“ Перший сього рода зізд мав місце в 1917 р., коли то за старанням оо. Вербістів зіхалося тільки 16 шкільних груп і підчас спільних нарад повзято думку таких зіздів. Другий конгрес відбувся в 1919 р. в місті Вашингтоні, де було заступлених 360 груп, а вкінці на останнім число репрезентантів дійшло вже до 640. Сей Союз має около 360.000 членів і видає свій часопис. Справді, супроти таких фактів, годі закинути американській кат. молодіжи брак ідеалізму.

Ісландія. Рішенням римського декрету з дня 12 VI с. р. сей остров становить тепер окрему префектуру апостольську. Сю радісну вістку проголосив Ісландцям особисто префект Пропаганди, кард. van Rossum, в часі свого побуту в Ісландії в місяці липні с. р.

Іспанія. Ся вітчизна великих святих і місіонарів переживає тепер часи незвичайних приготувань місійних. Попри чисельні давніші Союзи місійні повстають нові, котрі змагають зібрати всі верстви своєї суспільности під ідейний прапор місійної праці. Так повстали вже окремі союзи шкільної молоді, семинаристів і семинаристок, священиків, академиків і и. По цілім краю відбуваються відчити, представлення, зізди місійні, з яких найбільший відбувся від 13—16 вересня в Мадриті.

Італія. В Римі відбувся між 17—25. XI. с. р. міжнародний, науковий тиждень з нагоди 600-літньої канонізації св. Томи з Аквіну. Визначні вчені різних католицьких університетів виголосили свої відчити і взяли участь у торжественній академії. На се свято папа надіслав привітну телеграму, в якій заявляє своє живе зацікавлення томістичним тижнем і академією, уділяючи всім учасникам апост. благословення. Ювілейне свято закінчила спільна авдієнція всіх учасників у Св. Вітця, підчас котрої сам папа виголосив святочну промову.

Папа Пій XI. дарував в останніх часах апост. делегатови в Царгороді 100.000 лір для вірменських та російських емігрантів; 20.000 долярів для потерпівших у Японії; віденському кардиналові 335.000 лір (з того спеціальна сума була призначена для наших емігрантів); німецьким кардиналам 150.000 лір, а харитат. Союзови у Фрейбургу 1 мільон лір. Крім того дарував св. Отець більше менших сум на добродійні ціли.

Лотва. Папа римський підніс дотеперішнє єпископство в Ризі до степеня архієпископства. Тим способом ся стара столиця католицизму одержала ту гідність, яку мала від XII. століття, аж доки царський уряд не посягнув на неї своєю рукою.

Німеччина. На днях донесли часописи, що Папа римський іменував ген. вікарія Дра Михайла Бухбергера єпископом-помічником монахійського архієпископа. Ціла дієцезія з великим одушевленням прийняла сю вістку.

Палестина. В Єрусалимі існує новозаснований католицький університет, котрий вправляє в подив цілу Палестину. До іспитів зголосилось около 200 учеників, належних до різних обрядів і віроісповідань. Кругло 160 учеників здали іспити, а з них більша частина належить до кат. Церкви. Зголошення на університет постійно напливають, але біда в тім, що й там панують тяжкі умовини життя і число учеників має тепер свій „numerus clausus.“

Росія. Як доносять газети („Діло“), в половині жовтня московський патріарх Тихон запровадив офіційально новий стиль в московській православній церкві. Зробив він се на основі хибної інформації про введення сього стилю в других православних церквах. Опісля виявилось, що се не покривається з правдою. Із 15. листопадом Тихон вернув до старого стилю.

Совітські влади арештували єпископа Іляріона, помічника патріарха Тихона, і ще 13 людей, що близше зносяться з патріархом. Арештований також гр.-кат. священник о. Николай та ще кілька інших уніятів. Здається, що большевики приготують новий більший церковний процес.

Туреччина. На царгородського патріярха вибрав св. Синод халкедонського митрополита Григорія.

Фінляндія. Від 12—18. серпня с. р. ся країна гостила в себе папського висланця, Карл. van Rossum'a. Достойного гостя прийняла ціла фінляндська суспільність незвичайно зичливо, виявляючи притім свої щирі почування супроти Папи і кат. Церкви.

Чехословація. Св. Отець іменував Д-ра Леопольда Пречана наслідником невіджалованого Митр. Д-ра А. К. Стояна. Достойний номінат був досі вікарієм оломунецької капітули і визначається великим знанням церковного права, сердечною набожністю та правдивим батьківським серцем. Тому й ми Українці відносимось до нього з неменшим довірям, як до його великого попередника і шлемо йому щире, українське бажання: Щастя Боже достойному Архієреєви на многі і благі літа!

Доносять часописи, що новий Архієпископ не менше щиро ставиться до велеградських зїздів, як і його великий попередник. В тій цілі недавно тому відбулись під його проводом наради, на яких порішено, що літом 1924 р. збереться у Велеграді великий конгрес, присвячений справам Сходу і унії. Вже тепер варта подумати над участю в тім і наших відпоручників.

Празський митрополит скликав усіх римо- й гр.-кат. єпископів на конференцію, що тревала від 23—25. X. 1923. Наради велись під предсідательством ап. нунція. Точки для тих обряд були слідуючі: 1) внішні й зовнішні місії; 2) літургійний язык; 3) засновання нового колегія в Римі для Чехословації; 4) поширення богосл. студій на 5 літ; 5) іменування єпископів та крилошан; 6) теперішній стан „малого шкільного закона“ та однозгідне поступовання єпископату в обороні катол. науки в школах; 7) нове видання катехизму; 8) церковні майна й податки від тих дібр; 9) вузший виділ єпископату здає звіт зі своєї праці в минувшій році; 10) звіти й внески поодиноких єпископів. — Найсумніший був звіт ужгородського єпископа Паппа про насильну акцію схизматиків у його епархії.

Югославія. Православна Рада Югославії прийняла реформу календаря і признала право повдовілим священикам наново женитися. Одначе з переведенням сеї „реформи“ в діло, будуть чекати досі, поки православні церкви інших держав не рішать у сій справі.

Католицький Конгрес у Любляні, який відбувся у Любляні (гл. „Нива“ XVIII. 337) займався теж місійним рухом. Постановлено оснувати в усіх дієцезіях Місійний Союз Клиру, на університетах завязувати осібні гуртки місійні для академиків, заохочувати народ до місійної співпраці, а на-

віть дітям впоювати на катехизаціях обов'язок молитися за місії, діло місійне і за місіонерів. Порішено вкінці видавати окремий, місійний часопис, котрий справді появився вже в перших днях жовтня,

Білгородський ап. нунцій заявив сербським журналістам, що Рим приготує конкордат з Югославією, котрим буде дозволено вживання старославянського язика у всіх римо-кат. епархіях Югославії.

Сербські газети („Застава“, „Весник“) нападають на російське еміграційне духовенство, яке агітує в Югославії проти введення нового календаря. Пишеться там: „не можна згодитись на се, щоб ті правила нашою державою й церквою, котрі запропастили свою державу й свою церков.“ Ото діждались!

Нові книжки.

о. *Юрій Кміт*: *Проповіді на свята цілого року.* — Львів 1924, стр. 240, ціна 3 кор. в золоті ($\frac{8}{10}$ долара) платні в мп. після курсу дня. Головний склад для замовлень Т-во „Відбудова“, Львів, Словацького 14. — Голод у нас на проповіді, а ось дістаємо проповіді звісного автора, які з певністю будуть великою полекшею для нашого духовенства. Сі проповіді незвичайні багаті змістом та примірами, відзначаються гарним письменським стилем та мовою. Тепло їх поручаємо всьому духовенству. К.

Альманах українських богословів, зібрав *Василь Мельник*. Львів 1923 р. Накладом „Організації Українських богословів львівської і перемиської дієцезії“, стр. 149. Люксусове видання. Ціна 1.50 кор. в золоті, перераховані на мп. Виданий сей Альманах з нагоди ювілею св. Йосафата. Його зміст різнородний. Критику подамо в ч. 1 „Ниви“ з 1924. Замовляти можна по адресі Духов. Семінаря, Львів, Коперника ч. 36.

Свящ. С. Біленький: *Біблійні образки, перші початки науки релігії*. Львів 1923. Отсе заголовок книжочки, 75 сторін четкого друку, яка дуже придасться при початковім навчанню правд віри, бо писана стилем для дітей дуже зрозумілим. Видно, що автор мав багато до діла з дітьми, знає їх психіку, вчитався в підручники та оповідання для найменших і засвоїв собі їх стиль. — Короткі ядерні біблійні оповідання і спираючися на них науку головних правд віри утревають ще в пам'яті численні дібрані образки.

Можна сміло сказати, що ця книжочка, доповняє устну науку катехита й принесе багато користи на перших степенях навчання, бо діти будуть її охотно читати та й розуміти. А прочитане завдяки образкам лишиться в їх

уяві та пам'яті. — Проте треба її чимскорше дати до рук дітям. Свящ. Е. Громницький.

Michel d'Herbigny S. J. L'Unite dans le Christ. Pontificio Instituto Orientale, Roma 1, Piazza della Pilotta 35 Стр. 32.

Нові видання. З починком нового року (від січня 1924) будуть виходити в Познані „Roczniki Katolickie“, присвячені справам католицьким у краю і поза ним. Слід зазначити, що редакція присвятить багато місця справам католицького Сходу, зокрема нашій українській Церкві, тому звертаємо увагу нашого П. Т. духовенства на це нове видавництво. Для сталих передплатників будуть окремі полекші. Ціна одного річника (около 400 сторін друку) виноситиме 3—4 мп. ✕ книгарняний множник. Уже тепер можна зголошуватися на передплатників, хоч покищо гроший не треба посылати, бо їх буде стягатися за посліплатою, при дорученню книжки, котра появиться окого 15. січня 1924 р. Адреса редакції і адміністрації: X. Nikodem Cieszyński. Poznań, kościół P. Jezusa.

Професори богословського факультету в Льованіюм зачинають видавати „Ephemerides Theologicae Lovanienses“. Кожде число буде мати що найменше 128 ст. in. 8° і буде появлятися чотири рази в році. Річна передплата виносить 30 франків. — Адреса редакції: R. D. A. Janssen, 19. rue des Recollets, Louvain (Belgique); адміністрації. Firme Charles Beyaert, 6, rue Notre Dame, Bruges (Belgique)

И. Скр.

Володимир Радзикевич: Шляхом туги. Повістевий нарис. (З вінетою П. Ковжуна). Львів 1923. Накладом Видавництва „Українська Спілка“. Стр. 121. — Годиться сказати про сю книжку бодай кілька слів, бо вона на це заслуговує. Ті, що вважають себе за „нинішніх“ у тому революційному значінню, що „нині“ має зачинати своє буття на гробі всього „вчорашнього“, з певністю скажуть про той „повістевий нарис“ — сеж „старосвіччина“! Але ті, що живуть тяглістю життя й шукають того, що будує, а не що руйнує, з приємністю прочитають сей „фамілійний роман“ (бо тим він дійсно є). Не требаж забувати, що в культурних народів, саме фамілійний роман був тим, котрий у минулих десятиліттях виховав ті дійсно красші одиниці, особливо з женщин, збогачуючи їх душу глибшими переживаннями, субтельною чутливістю, висшими ідеями та ідеалами — а в нас того рода роману так обмаль... Родина й нині його так само потребує, як тому 30—50 літ.

Автор узяв собі за предмет те середовище, яке в нас уже давно повинно було знайти свою епопею, бож воно є матірне в новій історії нашого народа — воно в тій історії було й до нині для нас є тим, чим для Поляків „двори“.

По відступленню боярства й міщанства від нашого

нешасного народу нам осталися тільки „парохіяльні двори“. І автор малює життя в тих „дворах“ з усіми його релігійними (господиня, економ-Поляк, сільська „чарівниця“ і т. д.). Підходить він до нього без партійної тенденції (яка так руйнуюча була в нас доси), з доброю волею, й підносить те, що тут було добре й гарне, та старається вказати на те, що лихого закрадається.. Словом: чесно й гідно написана повість. Що до самого артистичного виконання, то годі подати вірної оцінки твору В. Радзкевича в кількох реченнях. Одно певне, що в багато в ньому ніжної поезії (особливо поетично змальована весна стр. 95—96).
К.

Проф. *Іван Огієнко*: **Орудний відмінок** однини слів жіночого роду приголосовної відміни. Історичний порівняльний нарис до усталення українського правопису. Відбитка з „Поступу“. Жовква 1923, стор. 8.

Поступ ч. 9 з 1923 (присвячене св. Йосафатови); ч. 10 і ч. 1 з 1924. Цінні статті: **Орудний відмінок...** (проф. Огієнко); **Слідами нашої культури на землях Польщі** (Дамян М. Горняткевич); **Епілепсія умів на маргінесі футуристичної поезії** (Л. Нигрицький); і ин.

Благовѣстник ч. 21.

Наш Приятель ч. 11 (присвячене св. Йосафатови); ч. 12 і ч. 1 з 1924.

Січові Вісти. Річник V. ч. 3—4 (за падолист і грудень 1923). По піврічній перерві знова появились. Адреса Редакції: Я. А. Б. Цурковський. — Львів, Кохановського ч. 35, I.

В С Я Ч И Н А.

Українське богословське наукове Товариств. у Львові Дня 16. XII. 1923 р. відбулись у Львові конституційні збори „Українського Богословського Наукового Товариства“, по попередньому затвердженню статута тогож товариства через духовну й світську владу. На голову товариства вибрано о. д-ра Т. Галушинського, ректора дух. семінара; на генерального секретаря о. И. Скрутня ЧСВВ.; на бібліотекаря о. д-ра И. Сліпого; на скарбника о. д-ра І. Бучка. До Контрольної Комісії вибрано: о. В. Садовського, о. д-ра І. Цегельського, о. д-ра Решетила. Товариство переймало на свою власність богословський науковий кварталник „Богословію“. Звичайними членами товариства можуть бути всі Українці з академічним образованием. Річна вкладка в висоті одного амер. доляра платного в мп. після курсу дня. За те члени дістають даром тримісячник „Богословію“. Всі наші священики повинні стати членами того товариства! (Писати на адресу: Львів, вул. Коперника ч. 36).

Місійний курс. Заходом Товариства АП. Павла уря-

джено у Львові в дух. семинари в днях 25.—28. XII 1923 р. місійний курс, на котрий зголосилося, як на нинішні матеріальні відносини, надсподівано багато священників, бо аж понад 120. Видно, що в нашого духовенства є охота до праці й навіть до посвяти. Честь пастирям, що думають про віднову душ і відбудову свого народу!

Ювілейне свято в Празі. Кирило-Методіївська Ліга урядила 15. XI. 1923 р. в великій салі Славянського Острова святочний вечір в пам'ять св. Йосафата. В програму входили: 1) народні українські пісні; 2) життя й значіння св. Йосафата; 3) церковна пісня (сольо); 4) народні українські пісні.

З релігійних обставин на Великій Україні. Вістка про подію в Києві, яку ми подали в попередньому числі (стр. 372), потверджується. Тепер подаємо короткий опис обставин, у яких ся подія сталась: Большевики уряджували спеціальні віча, походи, відчити, які мали осмішити релігійний культ. При всяких нагодах виступали на вулицях у перебранню за попів чи за святих і виправляли блазенства. Одначе все те викликувало майже всюди противні наслідки. Тому й антирелігійна пропаганда тепер слабне.

У Києві зайшов досить комічний випадок.

Один Жидок перебрався за Ісуса Христа і ходив по вулицях. Пізнійше пішов під одну з церков і благословив народ. На другий день Київляни побачили диво: одна з бань церкви відновилась і сяяла золотом до сонця.

Вістка лискавкою розійшлась по цілій Україні і до Києва стали плисти гурми прочан.

Большевики спровадили знатоків і ці ствердили, що баня відновилася наслідком „природного“ ділання.

Прочани пливуть далі в Київ, та найдивнійше, що Жид, який вдавав Христа — вихрестився. („Новий Час“)

Знаменне навернення. „La Croix“ (ч. 12.461 ц. р.) доносить, що дня 6. X. 1923. російський правосл. архімандрит, Сергій Дабіч, торжественно перейшов до кат. Церкви. Визнання віри зложив він у руки єпископа Е. Шапталя в Парижі, а св. Отець, Пій XI., дозволив йому задержати титул архімандрита, як також носити нагрудний хрест, уживати жезла та мітри.

„Пісня Богів“ о. д-ра Гавриїла Костельника переложена на німецьку мову (через паню Августу Розенбергову з Вильні), зачато її печатати в катол. белетристичнім місячнику „Der Graf“ (в числі за жовтень 1923). Доси випечатано VII. перших розділів. Редакція (на чолі якої стоїть о. Фридрих Муккерманн Т. І.) в своїй нотці про автора між иншим написала від себе: „Das „Lied an Gott“ wird hier zum ersten mal in einer deutschen Uebersetzung geboten und macht hofen-“

tlich die Runde durch die ganze Welt". А в своїм листі до автора „Пісні Богові“ о. Фридрих Мускерманн пише: „mein erstes Wort soll sein ein heisser Dank für die schönen Stunden, die Sie mir durch Ihr Lied an Gott bereitet haben. Mir und meinen Lesern... Sobald der Druck in Zeitschrift beendet ist, soll es als Buch erscheinen und überallhin verbreitet werden, denn dieses Werk hat eine Mission an die Welt zu erfüllen. Ich bin so glücklich, dass es gerade mir vergönnt war, es in Deutschland zuerst bekannt zu machen“.

Баламутна преса. „Kath. Kirchen. Ztg.“ (ч. 42 ц. р.) говорить про Митрополита Андрея, як він приготував пастирський лист, а в нім займається заявою своєї лояльності супроти польського уряду і підчеркує її конечність для вірних української Церкви. — Нам дуже добре відома ціла історія пастирського листу і його зміст, і тому не прив'язуємо жадної ваги до таких вістей. Одначе маємо тут новий доказ, як доцільно і знаменито (польська) баламутна преса фабрикує відомости для заграниці. Зокрема, що до поважного сольногогородського тижневика, мусимо зазначити, що його бажанням, є одержувати, спеціально про нас Українців і наші церковні справи, солідні вісти і то просто від наших людей. Очевидно, не маємо певности, чи такі інформації через довший час показувалися на сторінках згаданого тижневика, бо мабуть скоро здійснилося б се, про що згадує один поважний співробітник сеї часописи, пишучи: „so oft ich irgend etwas für Polen ungünstiges über das Verhalten der Polen gegen die Ukrainer dort (in der Kirchenzeitung) veröffentlichte, bombardiert man polnischerseits die Redaktion mit Zuschriften, um sie zu veranlassen, nur Günstiges über die Polen zu sagen oder überhaupt meine Mitarbeit an der Kirchenzeitung nicht mehr zuzulassen“.

Непрошені опікуни. Мало що не кожного дня наша преса нотує факти, ілюструючи незавидну долю українського шкільництва. До них треба додати і сей, про який довідуємось із „Слова польського“ (ч. 239 ц. р.). Тут іде мова про „Н. Виховавчий Інститут“ ОО. Василян у Бучачі, якого існування вже не від нині разить польське око. Автор допису, мабуть той сам бучацький „działacz“, що то нераз уже випишував „історійки“ про бучацьких ОО. Василян і їх конвікт, невдоволений тим разом бучацькою школою, про яку йому „nie wiadomo, czego tam uczą i jak wychowują“. І зараз, сей старий маняк, торочить таке: „Że nie na dobrych obywateli Rz. Polskiej, to pewne“... Висновок статті — спільний усім того рода опікунам, себто: нехай „rząd wkońcu tą sprawą się zajmi“, ну—і нехай „wysnuje z tego odpowiednie konsekwencje“... Але чи то врятує польську марку, дуже сумніваємось.

Автентичне. Підчас одної подорожи залізницею зустрінувся о. В. В., греко-кат. парох із С., з щойно висвя-

ченим священиком лат. обряду, і сей останній говорив у бесіді отці автентичні слова: „Czy to prawda, że was 90% albo przeszło na schyzmę, albo okazało jawnie sympatję do schyzmy i że lud się garnał do schyzmy?.. I ще одно: „...że was większa połowa księży bez wiary; na Mszę św. iść po śniadaniu to zwyczajna rzecz“... — Чудове виховання молодого польського богослова!

Образ св. свмч. Йосафата. При ювілейних обходах в честь св. свмч. Йосафата виринуло питання, котрий з дотепер знаних образів сего Святого є найбільше автентичний, В цій справі одержала наша Редакція багато запитів з провінції і для того звернулася до Президії Ювілейного Епархіяльного Комітету у Львові з проською о вияснення. На основі одержаних інформацій можемо подати отсе до відом наших читачів:

Матеріал до іконографії нашого Святого, зібраний головнo еп. д-ром Боцяном і д-ром Щуратом, є вже дотепер дуже поважний і появиться як окрема студія. З поміж давних і новіших портретів св. Йосафата треба безперечно на першій місці поставити образ кисти покійного артиста-малюря Сосенка, мальований на дереві олійними красками, по вказівкам Й. Е. Високопреосвящ. о. Митрополита; віддає він найвірнійше черти лица Святого, а тим самим має найбільше право до автентичности і поширення.

З сеї причини даємо і ми першенство сему портретови і поміщуємо його в нинішнім числі „Ниви“.

На жаль, відбитка наша не віддає докладно оригіналу, який має ще в горі і в долині ряд монахів, так, що цілість виглядає дуже гарно, однак, ми мусіли з огляду на формат нашого місячника пропустити сю декоративну часть і помістити тільки сам образ святого.

Замічаємо, що право репродукцій сего портрету має виключно кооператива „Достава“ (Львів, вул. Руська ч. 20), де церкви можуть вже тепер набувати готові копії, мальовані олійно на полотні (величини 1 м × 50 см.) по ціні від 3—10 долярів (польськими марками по курсі), залежно від викінчення. Крім сего робить „Достава“ старання, щоби видати паперові образи до хати і образці.

В попередньому числі „Ниви“ на стр. 370, подав Виділ Товариства Ап. Павла, що з тим числом розсилає по одному примірникови брошурки о. Ст. Ковалева про читання й толкування св. письма. Се однак не сталось тому, що подана там ціна сеї брошурки в часі розсилки 10 ч. „Ниви“ показалаь уже надто малою.

Незмінна ціна сеї брошурки виносить 10 сот. в золоті (перераховані на мп. після курсу дня). Розсилатись її не буде. Хто потребує її, можна замовити в Адміністрації „Ниви“.

Зміст XVIII. річника „Ниви“ (1923 р.).

Редакційні статті: Мусимо видержати, стр. 1—2 (ч. I.); Апостольський Візитатор у нас, 81—83 (ч. II.); Наша грошева криза, стр. 165—166 (ч. V.); Привіт (Високопреосв. Митрополитови Кир Андрееви), стр. 281—282 (ч. VIII.—IX.).

Статті без подання авторів: Папська енцикліка з нагоди ювілею 300-літньої річниці смерті св. свящм. Йосафата, стр. 377—385 (ч. IX.—XII.); Інтерв'ю з Преосвящ. Никитою, єпископом канадійських Українців, стр. 201—204 (ч. VI.—VII.); Звіт з Загальних Зборів Т-ва катехитів, стр. 256 (ч. VI.—VII.); Звіт з Загальних Зборів Т-ва Ап. Павла, стр. 257 (ч. VI.—VII.); Реферат у справі організації духовенства, стр. 327—334 (ч. VIII.—IX.); Поклик до Всеч. Духовенства львівської Архієпархії в справі ювілею св. свящмч. Йосафата, стр. 420—421 (ч. XI.—XII.); Розв'язка питання вдів і сиріт по священниках в поморян. деканаті, стор. 109—110 (ч. III.).

Статті з поданням авторів:

Еп. о. Боцян: Перед ювілеєм св. свящмч. Йосафата, 2—11 (I.), 121—130 (IV.), 222—240 (VI.—VII.), 310—320 (VIII.—IX.), 345—354 (X.); Великий ювілей, 385—394 (XI.—XII.).

о. Гліб В.: Церковне питання в Росії, 14—17 (I.)

о. Д-р Т. Галушинський: Промова в честь нашого Високопреосв. Митрополита, 11—13 (I.).

о. Д-р М. Горникевич: Ювілейне свято в Відні, 404—414 (XI.—XII.).

о. Іларіон Геля: Дещо про приготування до сповіди, 107—109 (III.).

о. Юл. Дзерович: Некрольоґ бл. п. о. Льва Джулинського, 366—368 (X.).

Домет. Дещо із богослужбних обрядів, про церковний устав (типик) і характеристичні виписки із давніх богослужбних книг, 185—188 (V), 251—256 (VI.—VII.), 300—307 (VII.—IX.).

Д-р Роман Ковшевич: „Ius naturae“ а фізикальна теорія зглядности, 24—31 (I.), 61—64 (II.), 99—107 (III.).

о. Олександр Коренець: Потреби щоденного розважання, 58—61 (II.).

о. Степан Ковалів: Читання й толкування св. Письма в католицькій церкві а в протестантів, 283—291 (VIII.—IX.).

о. Д-р Г. Костельник: Плюси й мінуси в поезії Івана Франка, 31—36 (I), 64—71 (II.), 93—99 (III.), 135—140 (IV.), 176—181 (V.), 212—212 (VI.—VII.); Сотворення, 291—300 (VIII.—IX.), 354—361 (X.), 398—404 (XI.—XII.); Василько чи не Василько? 258—269 (VI.—VII.).

о. Д-р Г. К: Що нам грозить? 17—24 (I.), 53—58 (II.).

К.: „Богословія“ (науковий тримісячник), 147 (IV.).

о. В. К.: Зі Зборівщини (допис), 71—72 (II.).

о. *Зиновій Кузьма*: Про що і як нам проповідати в теперішніх часах, 243—248 (VI.—VII.), 307—310 (VIII.—IX.).

о. *Мих. Лада*: Питання посту, 91—93 (III.).

о. *Др Яр. Левицький*: З нагоди ювілею, 395—397 (I.—XII.).

о. *Др Йосафат Маркевич ЧСВВ.*: Преса, 166—170 (V.).

о. *Іван Рудович*: Основники св. Юра, львівської катедри, 140—147 (IV.), 173—176 (V.); 50-літний ювілей священства о. сов. *Алекс. Стефановича*, 248—251 (VI.—VII.).

о. *Д-р Йосиф Сліпий*: Фотій і Filioque, 81—90 (III.), 130—135 (IV.).

о. *Адам Солодух*: (в перекладі о. *Вас. Кузьми*): Причинки до історії життя й почитання св. Йосафата в Вильні, 49—53 (II.); Історія василіянських мурів у Вильні, 181—185 (V.), 204—209 (VI.—VII.); Росія й латинство, 361—365 (X.).

о. *Йосафат Скрутень ЧСВВ.*: Без маски, 170—173 (V.), 209—212 (VI.—VII.).

о. *Й. Т.*: Відсвяткування 300 літнього ювілею св. Йосафата в Римі, 414—418 (XI.—XII.).

о. *М. Чорнєга*: Брак однообразності в богослуженнях 320—327 (VIII.—IX.).

Юра Шкрумеляк: Чудо св. Йосафата (поезія), 418—420 (XI.—XII.).

Х. (в перекладі о. *Вас. Кузьми*): Образці з *Порура*, 240—243 (VI.—VII.).

*

Некрольоги (в чч. III., VI.—VII., X.); **Нові книжки**.
Зі світа; Всячина; Анонси.

*

*

„Нива — Гомілетична частина“:

о. *Др Г. Костельник*: Проповідь о праці (начерк), ч. VI.—VII.

о. *Вас. Кузьма*: Проповідь на гробах, ч. VIII.—IX.

Я. Л.: Проповіді (начерки): на XX. неділю по Зелених Святах „Про гріховну смерть“; на XXI. неділю „Про людську волю“; на XXII. неділю „Про поділ земських дібр“; на XXIII. неділю „Чому не всі християни досягають щастли-
вости, яку дає Г. Бог у Христі?“ ч. VIII.—IX.

о. *Й. Лучинський ЧСВВ.*: Проповіді: на Богородичний празник „Про життя природне й життя ласки“, ч. VIII.—IX.; „Як позбутись терпеливості?“, X. і XI.—XII.; „Св. Йосафат навчає нас служити Богови від ранньої молодости“, ч. XI.—XII.; „Св. Йосафат навчає нас: як нам треба гарним прикладом світити ближнім“, ч. XI.—XII.

о. *Йосафат Скрутень ЧСВВ.*: Проповідь на свято Успенія Преч. Діви, ч. VI.—VII.; Проповідь на празник св. Михайла, ч. X.

